

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

G014
52

9014.52

Harvard College Library

FROM THE

CONSTANTIUS FUND.

Established by Professor E. A. SOPHOCLES of Harvard
University for "the purchase of Greek and Latin
books (the ancient classics) or of Arabic
books, or of books illustrating or ex-
plaining such Greek, Latin, or
Arabic books." (Will,
dated 1880.)

Received 6 Nov. 1891.

1. 2

1785

②

DE
ORPHEI EPIMENIDIS PHERECYDIS

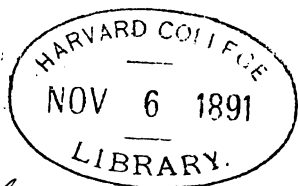
THEOGONIIS QUAESTIONES CRITICAE

SCRIPSIT

OTTO KERN.

BEROLINI
LIBRARIA NICOLAI (R. STRICKER)
MDCCLXXXVIII.

G014.52

Constantius fund.

ERNESTO CURTIUS
HERMANNO DIELS
CAROLO ROBERT

PIETATIS ERGO.

CAPUT PRIMUM.

DE THEOGONIIS ORPHICIS.

LOBECKIUS, vir immortalis memoriae, postquam in Aglaophami sui parte altera theogoniae Orphicae dispersas reliquias collegit disposuit emendavit, paucos invenit, qui vel probata defenderent vel incohata perficerent. Immo plerique in ZOËGAE¹⁾ opinione acquiescere maluerunt, qui Orphicorum theogoniam rhapsodicam (τὴν ἐν ταῖς φερομέναις ἑρμῶδαις Ὀρφικαῖς θεολογίαν Damasc. de prim. princ. p. 380 K.), quam ille saeculo a. Chr. sexto notam fuisse censet, in Christianorum saecula detrudebat. Inter eos qui Lobeckii rationes hac aetate acerrime refutare studebant, eminet et acuminis et doctrinae laude PAULUS SCHUSTERUS (de veteris Orphicae theogoniae indole atque origine diss. Lips. 1869), qui plurimorum nunc assensum tulisse videtur. Cum hoc igitur viro imprimis res erit mihi, qui Lobeckii immerito spretam sententiam iam vindicare et contra obtrectatorum commenta stabilire in me receperim, ut tandem aliquando apertum fiat, quam recte de rhapsodiarum indole et aetate is iudicaverit, qui fragmentorum immensam molem primus collegit ac digessit²⁾. Priusquam autem causas a Schustero

¹⁾ Georg Zoëgas *Abhandlungen. Herausgegeben und mit Zusätzen begleitet von F. G. Welcker* Göttingae 1817 p. 211 ss.

²⁾ Typothetae hunc libellum tradituro ecce mihi adfertur O. Gruppiliber: *Die griech. Culte und Mythen in ihren Beziehungen zu den orientalischen Religionen I Einleitung* Lipsiae 1887, cuius extrema pars agit de theogoniis Orphicis. Quare in adnotationibus tantum afferre possum, quae Gruppilius in hac quaestione seu profecisse seu minus recte statuisse videtur. In eo autem vehementer cum eo consentio, quod Rhapsodiarum theogoniam iam sexto a. Chr. saeculo extitisse indicat.

contra Lobeckium prolatas accurate examinabimus atque eruere conabimur, quo fere tempore Rhapsodiarum theogonia confecta sit, e re erit demonstrare, quae fuerit huius theogoniae indoles ac progressus. Nam fragmenta in Aglaophamo mira cum sollertia collecta non tam dilucide disposita sunt, ut facile rationem eius qui hoc carmen condidit perspicere possimus. Itaque hic non omnia fragmenta congeram, sed ea tantum afferam, quae ad theogoniae summam intellegendam necessaria sunt, atque cum ea quae a Schustero contra Lobeckium prolata sunt imprimis ad priores theogoniae partes pertineant, de exordio potissimum Rhapsodiarum accurate dicemus. De ceteris mox alio loco me fusius acturum esse spero. Summo autem iure a Lobeckio omnes theogoniae Orphicae versus qui apud Neoplatonicos inveniuntur Rhapsodiarum carmini a Damascio lecto adscriptos esse omnes consentiunt, cf. Schusterum p. 2, Gruppium p. 635.

Initium capiunt Rhapsodiae a Chrono, tempore illo infinito, sine quo nulla res quae creata est cogitari potest³⁾. Locus longe gravissimus invenitur apud Damascium l. l. ἐν μὲν τοίνυν ταῖς φερομέναις ταύταις δαιψφδίαις Ὅρφικαῖς ἡ (Marc.) Θεολογία δὴ (Cod. Oxon. fol. 155 Bentleyi sec. Koppium, δέ Marc.) τίς ἐστὶν ἡ περὶ τὸ νοητόν, ἣν καὶ οἱ φιλόσοφοι διερμηνεύουσιν, ἀντὶ μὲν τῆς μιᾶς τῶν ὅλων ἀρχῆς τὸν χρόνον τιθέντες Lob. 483, Abel fr. 48. 50⁴⁾. Hunc autem deum

³⁾ Procl. in Plat. Parmen. VII 230 p. 953 Stallbaum χρόνος δὲ ὑπὸ Ὁρφέως ὀνομάζεται κατὰ θὴ τινὰ θαυμαστὴν ἀναλογίαν. γενέσεις γὰρ ὁ θεολόγος τῶν ἀγεννήτων μυστικὰς παραδοὺς καὶ τὸ αἴτιον τῆς ἐκφάνσεως τῶν θεῶν (θεῶν?) χρόνον συμβολικῶς ὠνόμασεν· ὅπου γὰρ γενέσεις, ἐκεῖ καὶ χρόνος cf. eundem in Plat. Crat. 71 Boisson., in Tim. 86 B p. 202 Schn., cf. Lobeckium Agl. 470 Abelii Orphica (Lips. 1885) fr. 50. Similia de Homeri Saturno Heracl. Alleg. Hom. p. 86 s. Mehler.

⁴⁾ Ut fere omnes Neoplatonicorum libri hodie neglecti ac librorum vitii obruti iacent, sic Damascii Quaestiones de primis princ.

principem Χρόνον non Κρόνον dici iamdudum a Zoëga (*Abhdlg.* 229) intellectum est, ita ut omnes loci ad Rhapsodiarum initium pertinentes ubi in codicibus Κρόνος legitur corrigendi sint velut Dam. 147 K. (fr. 53 Ab.), cf. Lobeckium Agl. 470. 475. 482⁵).

Pergit Damascius ἀντὶ δὲ τοῖν δυοῖν ἀρχαῖν αἰθέρα καὶ χάος τιθέντες. Gravior autem hic Simplicii locus est in Aristot. Phys. p. 528, 13 Diels: *Ἀηλοὶ δὲ (Χάος Ἑσιόδου) οὐ χώραν ἀλλὰ τὴν ἀπειροειδῆ καὶ πεπληθυσμένην τῶν θεῶν αἰτίαν, ἣν Ὅρφεὺς χάσμα πελώριον ἐκάλεσε. μετὰ γὰρ τὴν μίαν τῶν πάντων ἀρχὴν, ἣν Ὅρφεὺς Χρόνον ἀννυμεῖ ὡς μέτρον οὐσαν τῆς μυθικῆς⁶) τῶν θεῶν γενέσεως, αἰθέρα καὶ τὸ πελώριον χάσμα προσελθεῖν φησι, τὸν μὲν τῆς περατοειδοῦς προόδου τῶν θεῶν αἴτιον, τὸ δὲ τῆς ἀπειροειδοῦς. καὶ λέγει περὶ αὐτοῦ·*

οὐδὲ τι πείραρ⁷) ὑπῆν, οὐ πυθμὴν οὐδὲ τις ἔδρη.

(ἀπορίαι καὶ λύσεις περὶ τῶν πρώτων ἀρχῶν) a Koppio anno 1826 tam prave editae sunt, ut in dies vehementius atque ardentius nova editio ab Aemilio Heitzio praeparata desideretur. Cf. Carol. Odofr. Müllerum *Gött. Gel. Anz.* 1829 p. 397. Quod nonnullis locis ego codicis archetypi (Marc. 246) lectiones praebere possum, hoc velim referant ii qui hanc commentationem legent ad HEITZII benevolentiam insignem, cui hoc loco etiam publice summas agere gratias mihi liceat. De duobus Damascii codicibus bibliothecae Marcianae confer praeter Heitzium in commentationibus Argentoratensibus in honorem Eduardi Zelleri 1884 p. 12 ss. A. Jordan Herm. XIV 262 ss., Ruelle *Notice du codex Marcianus 246 cont. le traité du philosophe Damascius Mélanges Graux* 547 ss. — Heitzio quoque debentur nova quaedam Orphicorum fragmenta quae ex Damascii libro inedito in cod. Marc. 246 servato excerptis et ut primus ederem benigne concessit cf. Ruelle *Revue archéol. Nouv. Série I (1860) p. 180 ss., 250 ss., 307 ss., III (1861) p. 488.*

⁵) Cf. Procl. in Crat. 64 Boisson. (Agl. 470): *Ἀναλογεῖ γὰρ αὐτῇ (τῇ μιᾷ τῶν πάντων αἰτίᾳ ὁ Κρόνος) μόνον, ὡς καὶ Ὅρφεὺς τὴν πρώτην πάντων αἰτίαν Χρόνον καλεῖ ὁμωνύμως σχεδὸν τῷ Κρόνῳ (Abel fr. 50).*

⁶) Fortasse *μυστικῆς* cf. Procl. in Parm. VII 230 p. 953 Stallb. (cf. adnot. 3): *γενέσεις γὰρ ὁ θεολόγος τῶν ἀγεννήτων μυστικῶς παραδούς.*

⁷) *πείρας* Procl. in Parm. VI 101 p. 874 Stallb. — *πέρας* idem in Tim. 117 D p. 276 Schn.

Cf. Procl. in Tim. 117 C p. 276 Schn. Lob. 472, Abel fr. 52⁹).

Quo autem modo Chaos et Aether cum primo illo infinito Tempore coniuncta fuerint, ex his locis intellegi nequit; nam cave ne nimis tribuas Simplicii verbis *μετὰ γὰρ τὴν μίαν τῶν πάντων ἀρχὴν . . . αἰθέρα καὶ τὸ πελώριον χάσμα προελθεῖν*. Semper enim id student Neoplatonici, ut ante principiorum dyadem unum principium extare demonstrarent. Cuius erroris sive fraudis exempla tria exhibebo. Pherecydis Syrii theogoniae exordium extat apud Laertium Diogenem I 119 *Ζὰς μὲν καὶ Χρόνος ἦσαν αἰεὶ καὶ Χθονίη* (cf. caput tertium). Damascius autem quamvis agnoscat aeternam huius triadis naturam, tamen Eudemi verbis (*Φερεκύδης δὲ ὁ Σύριος Ζάντα μὲν εἶναι αἰεὶ καὶ Χρόνον καὶ Χθονίην* [Eudemi fragmenta a Spengelio iterum edita p. 170 fr. CXVII] p. 384 K.) suam addit hanc interpretationem: *τὰς τρεῖς πρώτας ἀρχάς, τὴν μίαν φημι πρὸ τῶν δυοῖν, καὶ τὰς δύο μετὰ τὴν μίαν*. Alterum exemplum invenitur apud eundem p. 384 K. (Eudem. p. 172 fr. CXVII Sp.), ubi de Magis disserit. Ubi denique ante duo principia unum deesse illis videtur velut in theogonia Epimenidea, addit Damascius p. 383 K. (Eudemi fr. p. 170): *δηλονότι σιγῇ τιμήσαντ' αὐτὰ τὴν μίαν πρὸ τῶν δυοῖν*.

Ex illis igitur locis ubi Chronum ante Aethera et Chaos ortum esse Neoplatonici testantur nihil lucramur. Plus autem lucis afferre videtur alius Damascii locus p. 381 ubi legitur *οὗτος γὰρ ἦν ὁ πολυτίμητος ἐν ἐκείνῃ* (sc. in Rhapsodiis cf. Schusterum p. 83 adn. 1) *Χρόνος ἀγήραος⁹) καὶ Αἰθέρος καὶ Χάους πατήρ*. Quae si recte a Neoplatonico relata sunt, pro certo statui potest in Rhapsodiis Aethera et Chaos a Chrono progeneratos esse, sicut adhuc omnes viri

⁹) Cf. Hesiodi theog. v. 386 s. de Stygis ac Pallantis stirpe:

*τῶν οὐκ ἔστ' ἀπάνευθε Διὸς δόμος, οὐδὲ τις ἔδρη
οὐδ' ὀδός, ὅππῃ μὴ κείνοις θεὸς ἡγεμονεύῃ.*

⁹) Formae vulgatae ἀγήρατος (e. g. apud Koppium et Abelium) Lobeckius 485 adn. poeticam formam ἀγήραος praefert, quam conjecturam cum cod. Marciani lectione prorsus consentire me docuit Heitzius.

docti Damascium secuti censuerunt. Attamen summa cautio necessaria est; nam maiora etiam eis quae modo dixi à Neoplatonicis peccantur. Suum enim in usum theologorum antiquissimorum versus levissime ita interpretantur, ut res seiunctas contrahant, coniunctas distrahant. Quae res ut illustretur tria iterum exempla afferam, quia theologorum veterum doctrinas non prius accurate enucleari posse credo, quam Neoplatonicorum, qui soli fere illa servarunt, rationes penitus perspexerimus¹⁰⁾.

Apud Dam. p. 383 K. (Eudem. fr. CXVII p. 170 Sp.) de Acusilai cosmogonia haec leguntur ex Eudemo excerpta: *Ἀκουσίλαος δὲ χάος μὲν ὑποτίθεσθαι μοι δοκεῖ τὴν πρώτην ἀρχὴν, ὡς πάντῃ ἀγνωστον, τὰς δὲ δύο μετὰ τὴν μίαν, Ἐρεβος μὲν τὴν ἄρρενα, τὴν δὲ θήλειαν Νύκτα, ταύτην μὲν ἀντὶ (om. Spengelius) ἀπειρίας, ἐκείνην δὲ ἀντὶ πέρατος· ἐκ δὲ τούτων φησὶ μυχθέντων αἰθέρα γενέσθαι καὶ Ἐρωτα καὶ Μῆτιν, τὰς τρεῖς ταύτας νοητάς ὑποστάσεις, τὴν μὲν ἄκραν αἰθέρα ποιῶν, τὴν δὲ μέσσην Ἐρωτα κατὰ τὴν φυσικὴν (φυσικὴν Speng.) μεσότητα τοῦ ἔρωτος, τὴν δὲ τρίτην Μῆτιν κατ' αὐτὸν ἥδη τὸν πολυτίμητον νοῦν. Cum his vehementer discrepare quae ex eiusdem theogonia apud schol. Theocr. id. XIII, 1 (cf. schol. Ap. Rhod. III 26 p. 450, 33 Keil.) de Amoris parentibus leguntur omnes agnoscunt (Sturzius, Acusilai fragmenta XXIX p. 222): ἀμφιβάλλουσι τίνος νόον τὸν Ἐρωτα <χρὴ νομίζειν>. Ἡσίοδος μὲν ἐκ Χάους καὶ Γῆς¹¹⁾ Σιμωνίδης Ἀρεως καὶ Ἀφροδίτης, Ἀκουσίλαος Νυκτὸς καὶ Αἰθέρος Σαπφὼ Ἀφροδίτης <ἢ Γῆς> καὶ Οὐρανοῦ; cf. Wilamowitzii Antigonum Carystium p. 70.*

Ut Neoplatonici omnia triadibus contineri putant¹²⁾, ita in eis quae Damascius de Acusilai cosmogonia refert

¹⁰⁾ Triadum rationem quam Damascius secutus videtur esse, fusius exposuit Gruppius p. 634.

¹¹⁾ Facile perspicimus Crantoris errorem vel eius qui hunc catalogum confecit, cf. Wilamowitzii Antigonum p. 70.

¹²⁾ Hoc imprimis cadit in Proclum (Zelleri Hist. phil. gr. III 2³, 787 ss.) et Damascium (cf. eundem l. l. 837 ss.).

huius rei luculentum invenitur exemplum. Habes enim illic Amorem Noctis et Aetheris filium, de qua prosapia non est quod dubitemus. Damascius vero duas hinc triadas efficit, cum Aethera Amoris patrem per triadem cum filio arte coniungit et Amorem duas in personas distrahit; nam verisimillimum est *Μῆτιν* non esse deam illam Hesiodeam, quae Iovis coniux multo post progeneratur, sed Amorem ipsum, quem Orphicorum Rhapsodiae Phanetem aut Metin aut Eri-capaeum dicunt (cf. infra). Nihil autem dubii relinqui facile tibi persuadebis, si ea contuleris, quae de hoc Rhapsodiarum deo Damascius p. 380 docet *εἰς δὲ (Marc.) τὴν τρίτην (Ὀρφικὰς ῥαψωδίας τελεῖν) τὸν Μῆτιν ὡς νοῦν (Marc.) τὸν Ἡρακλαῖον ὡς δύναμιν, τὸν Φάνητα αὐτὸν ὡς πατέρα*¹⁹).

Similiter idem p. 382 (fr. 48 Ab. cf. fr. 36), ut triadem suam efficiat, ovum in duas partes distrahit, triadis autem tertium membrum Phanetem esse statuit.

Tertium exemplum quo Neoplatonicos paulo liberius theogoniarum argumenta tractasse demonstratur hunc Hermiae locum (comm. in Plat. Phaedr. p. 144 Ast. fr. 60 Abel.) eligo, ubi de theogoniae Orphicae tribus Noctibus disserit: *τὴν μὲν πρώτην μαντεύειν φησὶν, ὃ ἐστὶ τῆς ἐπιστήμης, τὴν δὲ μέσην αἰδοίαν καλεῖ, ὃ ἐστὶ σωφροσύνης, τὴν δὲ τρίτην ἀποτίκτειν φησὶ τὴν δικαιοσύνην*. De *Νυκτὸς τάξεσιν* alios quoque Neoplatonicos loqui video velut Proclum in comm. ad Plat. Crat. p. 52 Boisson. (Lob. 534), sed haec mitto, quia nec gravia sunt neque arcessita a Schustero, qui uno illo Hermiae loco p. 22 incaute nititur. At obsecro quid ille sibi vult? Ternas noctes discernit, quarum prima *μαντεύουσα* Phanetis dei primigenii filia est. Et altera *αἰδοία* nonne plane eiusdem est stirpis, itemque tertia? Quis enim Schustero credat, qui tertiam Noctem naturalem vult esse, quam diem cottidie excipere videmus? Immo sapienter dicit Lobeckius 503: 'de ternis Noctibus quod dicit vanum sine dubio commentum est.' Nam ad alia nos ducit Proclus qui in Tim.

¹⁹) Hoc quoque loco (cf. adn. 9) Lobeckii emendationes p. 483 codicis Marciani lectionibus egregie comprobantur.

96 BC p. 226 Schn. (fr. 126 Ab.) de *Νόμῳ* dicit: *Καὶ τὸν Νόμον αὐτῷ (δημιουργῷ i. e. Αἰ) συγκαθιδρύων, ὥσπερ καὶ Ὀρφεύς· κατὰ γὰρ τὰς ὑποθήκας τῆς Νυκτὸς καὶ παρ' ἐκείνον πάρεδρον ποιεῖται τὸν Νόμον· ἔτι δὲ τὴν Αἰκὴν ὅλην ὁπαδὸν αὐτοῦ τιθέμενος (Πλάτων) ἐν Νόμοις, ὥσπερ καὶ ὁ Θεολόγος.* Vides igitur *Νόμον* cum Nocte in theogonia Orphica coniunctum fuisse. Platonis autem ipsius testimonio nondum abutor, cui posterior datus est locus. Sufficiunt autem iam ea quae attuli ad *Hermiae* nugas detegendas; satis est eius verba repetere de tertia Nocte: *τὴν δὲ τρίτην ἀποτίκτειν φησὶ τὴν δικαιοσύνην* ac considerare, quid de *Νόμῳ* et *Αἰκῇ* Orpheus secundum Proclum dixerit. Apud hunc enim tertia Nox eadem est ac duae quae antecedunt, atque *Νόμος* et *Αἰκὴ* non Noctis liberi sunt sed *πάρεδροι* et *ὁπαδοί*. Omnia igitur apud *Hermiam* confusa sunt ita ut totam argumentationem quae hoc *Hermiae* loco nititur perversam esse in propatulo sit.

Haec sufficiunt ad illustrandam Neoplatonicorum rationem, infra alia exempla addemus. Maxime autem in his rebus Damascius peccat qui omnia quae de theologis antiquissimis apud Eudemum invenerat suum in usum sive contrahit sive dirimit.

Quae cum ita sint, multa suadent ut eis quae de Chao et Aethere a Chrono generatis apud Neoplatonicos leguntur caute utamur. Offendimur enim imprimis in eo quod Chronus Chaos et Aethera generat, ut ex eis ovum mundanum de quo mox fusius dicemus efficiat. Cur poeta Orphicus duo illa principia Chroni stirpem esse voluerit haud intellegitur. Cur Chronus non statim ovum generat? Porro nulla extat theogonia, in qua Chaos, si proprie dicitur, non ab omnium rerum initio positum sit. Ac monendum est Meinekium F. C. G. I 318 de Antiphanis theogonia¹⁴⁾ quae

¹⁴⁾ Irenaeus c. Haeret. II 14 (19): 'Multo veri similis et gratius de universorum genesi dixit unus de veteribus comicis Antiphanes in Theogonia. Ille enim de Nocte et Silentio Chaos emissum dicit, dehinc de Chao et Nocte Cupidinem et ex hoc lumen; dehinc reliquam

dicatur rectissime adnotare: 'Enimvero ut mittam, graecae cosmogoniae auctores Chaos omnium rerum principium posuisse'. Nonne omnia multo clariora sunt, si a mundi initio Chronus et Chaos et Aether erant? Adde quod similiter in omnibus fere theogoniis, de quibus certiora statui possunt, omnium rerum initium describitur. Velut ex tribus vel quattuor principiis mundus fit in theogoniis Hesiodi Epimenidis Pherecydis Acusilai. At ne quis Orphei Argonauticorum versibus 12 ss. ea quae dixi refellere conetur, versus ipsos examinare necesse est. Prius cecinerat Orpheus

*ἀρχαίου μὲν πρῶτα χάους ἀμέγατον Ἀνάγκην,
καὶ Χρόνον, ὡς ἐλόχευσεν ἀπειρεσίους ὑπὸ κόλποις
Αἰθέρα καὶ διφυῇ περιωπείᾳ¹⁵⁾ κυδρὸν Ἔρωτα
Νυκτὸς αἰγινήτης πατέρα κλυτόν, ὃν ἔα Φάνητα
ὀπλότεροι καλέονσι βροτοί· πρῶτος γὰρ ἐφάνθη.*

Chaos igitur et Chronus principia sunt. Aether et Amor a Chrono progenerantur. Rhapsodias autem a poeta qui Argonautica conscripsit respici elucet atque etiam clarius elucebit, si quae de Nocte Phanetis filia exponam perlegeris. Sed paulo liberius antiqua illa theogonia Argonautica utuntur, nam desideras ovum quod a Chrono fit. Contra si quis ex his versibus Aethera in rhapsodiis quoque Chroni filium esse concludat, quid tandem de Chao fit, quod omnium rerum initium posuit Argonauticorum auctor? At ne ullus haereat scrupulus, praeter Michaellem Ephes. in Aristot. Met. XIV 301 (fr. 85 Ab.), qui *πρῶτον μὲν* inquit *κατ' Ὀρφέα τὸ Χάος*, audi Ioannem Malelam Chron. IV p. 73. 74 (Suidas s. v. Ὀρφεύς Cedrenus I 57 et 84) fr. 52 Abel: *καὶ ἄλλους δὲ πολλοὺς περὶ τούτου εἶπε στίχους ὁ αὐτὸς Ὀρφεύς. ἔγραψε*

secundum eum primam deorum genesin.' Ea autem quae Meinekius l. l. de huius loci consensu cum Aristophanis Avium versibus 693 ss. exposuit probari nequeunt.

¹⁵⁾ *περιωπεία* codd. *πυρωπεία* G. Hermannus *πυρωπεία* Abellius, cf. Diodor. I 11, 3 *Εὐμόλπος μὲν ἐν τοῖς Βαχχικοῖς ἔπει φησιν· ἀστρογαῇ Διόνυσον ἐν ἱκτίνεσσι πυρωπόν.* At adiectivum *περιωπής* Phanetis figurae valde convenire ex eis apparebit quae infra afferemus, quamquam hoc uno loco extat.

δὲ ὡς ἐκ τῶν προειρημένων στίχων ποιητικῶν ἐξέθετο· καὶ οὐκ ἐνεδέχετο ἐντάξαι τὸ πλῆθος τῶν στίχων ἐν τῇ συγγραφῇ ταύτῃ. ἔστι δὲ ἅπερ ἐξέθετο Ὀρφεὺς ταῦτα, ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἀνεδείχθη τῷ Χρόνῳ ὁ Αἰθέρ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δημιουργηθεὶς καὶ ἐντεῦθεν κακέειπεν τοῦ Αἰθέρος ἢ Χάος, καὶ Νύξ ζοφερά πάντα κατεῖχε καὶ ἐκάλυπτε τὰ ὑπὸ τὸν αἰθέρα, σημαίνων τὴν Νύκτα πρωτεύειν, εἰρηκῶς ἐν τῇ αὐτοῦ ἐκθέσει ἀκατάληπτόν τινα καὶ πάντων ὑπέρτατον εἶναι καὶ προγενέστερον δὲ καὶ δημιουργὸν ἀπάντων καὶ τοῦ Αἰθέρος αὐτοῦ καὶ τῆς Νυκτὸς καὶ πάσης τῆς ὑπὸ τὸν αἰθέρα οὔσης καὶ καλυπτομένης κτίσεως, τὴν δὲ γῆν εἶπεν ὑπὸ τοῦ σκότους ἀόρατον οὔσαν. Schusterus p. 93 haec non ex Rhapsodiis sed ex Hellanici theogonia (Dam. p. 381 cf. infra) sumpta esse censet, cui ut respondeam res postulat. Dicit enim verba ipsa et quae apud Suidam sequuntur hoc demonstrare. Prorsus aliter de hac re iudico. Ut silentio praetermittam, quod alias Byzantini aevi scriptores haud dubie Rhapsodias sequuntur, hoc loco, ubi Timothei chronographi quodam libro se usum esse Cedrenus dicit (Agl. 581), Christianorum dogmatum vestigia extare iamdudum animadversum est (Zoëgae *Abhdlg.* 227 ss. Schoemanni op. ac. II 14 adn. 20). Religionem Mosaicam sapiunt verba quae supra attuli. Sed multo clarius doctrina Orphica elucet. Ex eo autem qui Schusteri rationes laudat duas res quaero: ubinam in Hellanici theogonia extat Nox ad quam apud Byzantinos omnia referuntur, ubinam contra in Byzantinorum memoria ἔδωρ quod Hellanico erat ἐξ ἀρχῆς? At graviora illa: non primus vidi (cf. Agl. 474) verbis καὶ ἐντεῦθεν κακέειπεν τοῦ Αἰθέρος ἢ Χάος significari illum versum

καὶ μέγα χάσμα πελώριον ἔνθα καὶ ἔνθα,
quem in Orphei rhapsodiis lectum esse in propatulo est (Syrian. in Aristot. *Met.* A p. 859 b 37 ed. Usener., fr. 52 Ab.). Quamobrem hoc quidem loco cum Abelio consentio, qui hos Byzantinorum locos theogoniae rhapsodicae adscripsit. Quoniam haec ita illustrata sunt ut nihil dubii remaneat, iam accurate ea considerata sunt quae de Aethere et Chao apud Malelam leguntur. Hoc enim ex loco elucet Aethera

et Chaos non a Chrono progeneratos esse; quae autem Byzantini dicunt de deo summo a quo omnia creata sint, pertinent ad Christianorum deum, de quo iam Orpheum dixisse isti facile sibi persuaserunt. Hoc si ex Malelae loco demis ut par est, restat illud, quod ex Neoplatonicorum locis iam coniecimus, Chronum Aethera Chaos simul omnia rerum principia esse.

Ad hanc autem theogoniae rhapsodicae partem spectare Procli locum in Parm. VII 168 p. 914 Stallb. ἀδιακρίτων πάντων ὄντων κατὰ σκοτιόεσσαν ὁμίχλην φησὶν ὁ θεολόγος recte Lobeckius p. 474 statuit atque idem contra Cousinum qui ex Orph. Argonaut. v. 521 haec derivata esse statuerat salse monuit de Dolioniis qui ἐν δ' ἔπτεσαν Μινύησι κατὰ σκοτιόεσσαν ὁμίχλην: 'hi nondum nati erant illo Theogoniae tempore.'

Nunc autem videamus quid de ovo mundano a Chrono facto Orphici statuerint. Extat apud Damascium 147 K. (fr. 53 Abel) Rhapsodiarum versus

ἔπειτα δ' ἔτενξε μέγας Χρόνος αἰθέρι δῖον
ᾧον ἀργύρεον,

quo confirmantur quae Proclus in Tim. 130 C p. 307 Schn. dicit ἦν δὲ τὸ ᾧον ἐκεῖνο τοῦ τε αἰθέρος ἔργονον καὶ τοῦ χάους, ὃν ὁ μὲν κατὰ τὸ πέρας ἴδρνται τῶν νοητῶν, τὸ δὲ κατὰ τὸ ἄπειρον; cetera vide apud Lobeckium 474 ss., qui omnia quae huc pertinent accurate collegit ac disposuit¹⁶). De hoc igitur ovo mundano, ex quo statim Phanes prorumpit, a viris doctis multum disputatum est et diversissimarum gentium mythologiae arcessitae sunt, ut explicari possit, unde Orphici hanc de ovo mundano doctrinam sumpserint; sed aurea sunt G. Zoëgae (*Abhdlg.* 231) verba qui alias quidem ad Aegyptiorum religionem ac mythologiam confugere non dubitavit: *Ich weiss übrigens, dass über dieses Ei viel geschrieben worden ist, auch in den neuesten Zeiten, was ich nicht Gelegenheit gehabt habe zu lesen und zu unter-*

¹⁶) Cur Abellius Clementis Romani locos in Hellanici theogoniam relegaverit, non intellegitur, cf. Lobeckium l. l.

suchen; ich weiss, dass man diese Allegorien vom äussersten Morgenland und bis von dem Eis Sibiriens und Kamtschatkas her hat wollen kommen lassen, wie denn ein Modegeist, der neuerlich sich vieler bemächtigt hat, die sich berufen glaubten, neues Licht über das Griechische Altertum auszubreiten, alles von den Ländern jenseit des Indus und Oxus herruft, ohne zu erschrecken vor dem Unternehmen, dunkle Sachen mittelst andrer ihrer Natur nach für uns weit dunklerer zu erläutern, und Theorien, die nach unsrer Kunde seit 20 und 30 Jahrhunderten vorhanden sind, aus andern herzuleiten, deren Dasein über ein Jahrtausend hinaus man auf keine Art beweisen kann. Der so einfache Gedanke, das Ei als Sinnbild der Erzeugung und Belebung zu betrachten, und davon in den auf den ersten Ursprung der Dinge gehenden Mythen Gebrauch zu machen, ist vielen Völkern gemein gewesen, ohne dass man darum glauben müsste, dass das eine ihn von dem andern empfangen hätte. Lobeckius quoque (p. 476) optimo iure rationes eorum sprexit in quos Zoëga illis verbis acriter invecus est. Sed eis quae uterque de hac re disseruit quaedam addenda sunt. Nam e re erit fabulas Graecas enumerare, in quibus ovum similiter introducitur¹⁷⁾.

Primum philosophos videamus, e quibus unus certe Orphicorum doctrinam secutus esse videtur. Empedoclem dico de quo Aetius Plac. II 31, 4 Doxogr. 363 b 4 Ἐμπεδοκλῆς τοῦ ὕψους τοῦ ἀπὸ τῆς γῆς <εἰς> τὸν οὐρανόν, ἥτις ἐστὶν ἀφ' ἡμῶν ἀνάτασις, πλείονα εἶναι τὴν κατὰ τὸ πλάτος διάστασιν, κατὰ τοῦτο τοῦ οὐρανοῦ μᾶλλον ἀναπεπταμένου διὰ τὸ ὅσῳ παραπλησίως τὸν κόσμον κεῖσθαι. Confert Dielesius in indice nominum p. 677 Aet. II 2, 1 (Doxogr. 329 a 3) cf. huius loci adnotationem. Adde ea quae ex Epicuri περὶ φύσεως libro XII scholion Epicuri ep. I 74 (Useneri Epicurea p. 127 fr. 82) servavit: τοὺς κόσμους οὔτε ἐξ ἀνάγκης δεῖ νομίζειν

¹⁷⁾ Gruppius p. 658 adn. 54 ubi de ovo accuratiora quaedam exponit, confert omnium fere gentium fabulas, sed Graecas ne uno quidem verbo tangit. At se alio loco fusius de hac re acturum esse ipse pollicetur.

ἐνα σχηματισμὸν ἔχοντας] ἀλλὰ καὶ διαφόρους αὐτοὺς ἐν τῇ
 ιβ̄ Περὶ <φύσεως> αὐτός φησιν· οὗς μὲν γὰρ σφαιροειδεῖς, καὶ
 ὡσεὶ δειῖς ἄλλους, καὶ ἁλλοιοσχήμενας ἐτέρους· οὐ μέντοι
 πᾶν σχῆμα ἔχειν. οὐδὲ ζῶα εἶναι ἀποκριθέντα ἀπὸ τοῦ ἀπεί-
 ρου. Cf. Epiphan. adv. haeres. I 8 Doxogr. 589, 13.

De ovo autem cosmogonico quod in theogonia Epime-
 nidea invenitur infra loquar, item de Aristophanis ὑπηνειμία
 ὡς (Av. 695).

Disseram potius de quattuor fabulis in quibus ovum
 apparet. Prima narratur ap. schol. Π. B 783: φασὶ τὴν Γῆν
 ἀγανακτοῦσαν ἐπὶ τῷ φόνῳ τῶν Γιγάντων διαβαλεῖν Ἄια τῇ
 Ἥρᾳ· τὴν δὲ πρὸς Κρόνον ἀπελθοῦσαν ἐξειπεῖν· τὸν δὲ
 δοῦναι αὐτῇ δύο ὡά, τῷ ἰδίῳ χρίσαντα Θορῶ καὶ κελεύσαντα
 κατὰ γῆς ἀποθέσθαι, ἀφ' ὧν ἀναδοθῆσεται δαίμων, ὁ ἀπο-
 στήσων Ἄια τῆς ἀρχῆς· ἡ δέ, ὡς εἶχεν ὀργῆς, ἔθετο αὐτὰ
 ὑπὸ τὸ Ἄριμον τῆς Κιλικίας. ἀναδοθέντος δὲ τοῦ Τυφῶνος
 Ἥρα διαλλαγεῖσα Αἰὶ τὸ πᾶν ἐκφαίνει· ὁ δὲ κεραννώσας
 Αἴτην τὸ ὄρος ὠνόμασεν¹⁸).

Multo autem notiores Molionidarum et Dioscurorum
 fabulae sunt, qui unde originem traxerint multi testantur
 scriptorum loci. De Molionidis extant hi Ibyci versus fr. 16
 Bergk (cf. Mayerum *Giganten und Titanen* 142 adn. 204):

τούς τε λευκίππους κόρονες
 τέκνα Μολίονας κτάνεν,
 ἄλικας ἰσοπάλους, ἐνιγνίους,
 ἄμφοτέρους γεγαῶτας ἐν ὥῳ
 ἄργυρέῳ

Ovum a Chrono factum in Orphei rhapsodiis ἀργύρεον
 dici addi potest cf. supra p. 10.

Molionidarum autem fabulam is secutus esse videtur,
 qui Dioscuros ex Ladae ovo ortos esse primus cecinit. Nam
 antiquior fabula est quae Helenam ex Ladae ovo natam esse
 perhibet cf. Prelleri Myth. gr. II ³ 92 s., Kockii F. C. A. I 47,
 Mayerum l. l. 142 s. Spectat ad Ladae ovum, de quo iam

¹⁸) Preller-Roberti Myth. gr. I ⁴ 64 adn. 3; desidero hunc locum
 in M. Mayeri libro *Giganten und Titanen*.

Cypria dixisse videntur, Sapphus fr. 56 (cf. R. Kekuléum *gr. Vasengem. i. Bonn* p. 10, Wilamowitzii *Commentar. Gramm.* I (ind. hib. Gryph. 1879/80) p. 4 s.

φαῖσι δὴ ποτα Λήδαν
δ' ὑακίνθινον πόταμον πεπνυκάμενον ὦιον
εὖρην.

Quarta fabula invenitur in schol. vet. Lycophr. v. 211 Kinkel p. 85, 26, ubi *παρὰ Λεσβίοις ὁ Διώνυσος Ἐνόρχης ἐξ ὧν γεννάσθαι* traditur; cf. Mayerum l. l. 142 adn. 203.

Quid igitur sibi velit Orphicorum ovum, ex fabulis Graecis accurate discimus nec necesse est confugere ad Indos vel Aegyptios. Prorumpit autem ex ovo in theogonia Orphica Phanes qui *Πρωτόγονος* appellatur 'quod ante ipsum nihil sit genitum, sed ab ipso sint cuncta generata' Lactant. Inst. I 5 (fr. 57 Abel), qui etiam versum affert

Πρωτόγονος Φαέθων περιμήκεος αἰθέρος νιός

quem cum eis quae Proclus in Tim. 132 B p. 311 Schn. dicit concinere Lobeckius 480 scite monuit. Sed addi potest *αἰθέρος νιόν* deum illum primigenium ideo dictum esse, quia ovum unde Phanes nascitur est *αἰθέρος ἔγγονον καὶ τοῦ χάους* Procl. Tim. 130 C p. 307 Schn. fr. 53 Abel cf. supra p. 10. Cum de variis huius dei nominibus (*Πρωτόγονος Ἡρικαπαῖος Φαέθων Φάνης Ἔρωος Μῆτις* Lob. p. 480 ss.) multa a viris doctis disputata sint, nolo hac in re longus esse; sed monendum est Zoëgam *Abhdlg.* p. 211 ss. hanc rem minus feliciter tractasse, cum Phantetis et Ericapaei nomina ex Aegyptiorum sermone derivata esse censuerit. Cf. de Phanete Schoemannum op. ac. II p. 11, de Ericapaeo ea quae H. Diesium secutus infra exponam. Sed etiam ea quae de *Πρωτογόνο* p. 223 fuse exposuit Zoëga probare nequeo. Ne ipse quidem *Πρωτόγονον* solum pro adiectivo ab Orphicis positum esse dixisset, si cognovisset versum qui extat in Hermiae comm. ad Plat. Phaedrum p. 141 Ast (fr. 59 Abel):

Πρωτόγονόν γε μὲν οὕτως ἐξέδρακεν ὀφθαλμοῖσιν.

De Protogono non aliter iudicandum est ac de Protogenia Deucalionis filia quae satis nota est (cf. Preller-Roberti *Myth.* gr. I 4 86 adn. 3); atque conferri potest etiam Erechthei filia

Protogenia Phanodem. fr. 3 cf. Preller-Robertum l. l. 201 adn. 1, Fridericum Hillerum de Gaertringen De Graecorum fabulis ad Thraces pertinentibus quaestiones criticae Berol. 1886 p. 23.

Plura autem dicenda sunt de versibus illis Hermiae:

*Πρωτόγονόν γε μὲν οὕτις ἐξέδρακεν ὀφθαλμοῖσιν,
εἰ μὴ Νύξ ἱερὴ μούνη· τοὶ δ' ἄλλοι ἅπαντες
θαύμαζον καθορῶντες ἐν αἰθέρι φέγγος ἄελπτον.
τοῖον ἀπέστιλβε χροὸς ἀθανάτοιο Φάνητος.*

Duo ultimi versus conclamatissimi sunt et apud veteres et apud nostri aevi mythologos; veterum testimonia invenies apud Abelium fr. 58. 59. Unum addo cuius copiam mihi fecit Heitzius. In Damascii cod. Marc. f. 220^v leguntur haec: *ἔτι δὲ τὸ κάλλιστόν ἐστι τῶν νοουμένων τὸ πρῶτον παράδειγμα καὶ περιέχον πάντα ὅσα νοητὰ ζῶα· νοητὸν ἄρα ἐστὶν τὸ πρῶτον παράδειγμα καὶ τὸ πρῶτον τῇ νοήσει σύμμετρον· διὸ καὶ εἶδος ἤδη καὶ κάλλιστον τῶν νοουμένων, οὐχ ὅτι πρῶτον, ἀλλ' ὅτι μάλιστα ἐκφανές καὶ στίλβον ἐναργέστατα καὶ τὸν Φάνητα αὐτὸν ἐνδεικνύμενον 'τοῖον ἀπέστιλβε χροὸς ἀθανάτοιο Φάνητος' φησὶν Ὁρφεύς¹⁹⁾.*

De versibus igitur apud Hermiam servatis Lobeckius ita profitetur: 'Quinam Phanetem admirari potuerint, cum adhuc nihil esset, hinc non apparet, sed tamen intellegi potest.' At quomodo hoc intellegi possit, Lobeckius non addidit neque egerunt de hac re qui post hunc de theogonia Orphica scripserunt. Cogitari potest de Chrono et de Aethere cf. Procl. theol. III 20, 161 in Tim. 132 A B p. 311 Schn. 303 B p. 735 Schn. Noctem quidem quam Phanetis filiam ab Orphicis factam esse mox videbimus Phanetis nascentis spectatricem esse plane absurdum est. Si fragmenta quibus Nox Phanetis filia dicitur ex eadem theogonia desumpta

¹⁹⁾ *χροὸς* Marc., *χροὸς* autem scribendum esse in propatulo est cf. versus ab Hermia citatos. Pro *ἀπέστιλβε* Hermiae codices habent *ἀπέστραπτε*, sed *ἀπέστιλβε* legendum esse Proclus et Damascius (fr. 58 Abel) testantur et commendatur haec lectio Aristophanis quodam versu quem infra afferemus.

sunt ex qua versus Hermiae, una patet via qua rei miraculum explicetur. Unde de nascente Phanete in his versibus agi constat? Nonne omnia recte se habent, si Phanetem postea in deorum conspectum venisse statuis quam Nox filia iam adulta est? Multi dei ac deae iam orti erant cum Phanes apparuit qui usque ad illud tempus in antro moratus sola cum Nocte commercium habuerat. Quae res quoniam neque a Lobeckio neque ab aliis perspecta est omnes locos quibus hoc probatur congeram²⁰⁾. Procl. in Tim. 291 C p. 706 Schn. (Abel fr. 72) *ἐνιοι μὲν οὖν φασιν, ὅτι τὰς μὲν ἀνάλογον τοῖς δύο βασιλεῦσιν ἐν οὐρανῷ καταλέλοιπε ζητεῖν, Φάνητι λέγω καὶ Νυκτί· δεῖ γὰρ αὐτοὺς ἐν ὑπερτέρᾳ τάξει ποιεῖν καὶ ἐν τοῖς ἐγκοσμίῳις, διότι δὴ καὶ πρὸ τοῦ κόσμου τῶν νοερῶν ἡγοῦνται θεῶν ἐν τῷ ἀδύτῳ διαιωνίως ἰδρυμένοι, καθὰ φησιν Ὅρφεὺς περὶ (add. Dielesius) αὐτοῦ τοῦ Φάνητος, τὴν κρύφιον αὐτῶν τάξιν καὶ ἀνέκφαντον ἐκεῖνος²¹⁾ ἄδυτον ἀποκαλῶν. Cf. eundem l. l. D. *τῇ Νυκτὶ τῇ πᾶσαν ἐκ τῶν ἀφανῶν παραγούσῃ ζῶν μετὰ τοῦ Φάνητος. Idem in Parm. IV 235 p. 755 Stallb. καὶ γὰρ ἡμῖν ἄγνωστὰ ἐστὶ καὶ ὑπὲρ τὴν ἡμετέραν ἰδρυνται νόησιν, ἐν τῷ ἀδύτῳ κεκρυμμένα τοῦ πατρὸς καὶ ὡς φησιν ὁ θεόλογος, μόνῃ γνώριμα τῇ προσεχῶς μετὰ ταῦτα τάξει τῶν θεῶν. De Phanetis antro extat versus à Proclo Tim. 95 D p. 224 Schn. servatus:**

ταῦτα πατήρ ποιήσε κατὰ τύπος ἡεροειδές.

Cf. Lobeckium 510 adn. qui Pherecydis Syrii *μηχόνες καὶ ἄντρα* confert ex Porph. de anti. nymph. c. 31 cf. infra. Adde Apionem ap. Clem. Rom. Hom. VI 4 p. 672 (fr. 38 Abel): *καὶ οὕτω μεγάλη δυνάμει αὐτοῦ τοῦ προσεληλυθότος Φάνητος* (Schenkelius, *φρανέντος* codd.) *τὸ μὲν κύτος τὴν ἀρμονίαν λαμβάνει καὶ τὴν διακόσμησιν ἴσχει, αὐτὸς δὲ ὥσπερ ἐπ' ἀκρωρείας οὐρανοῦ προκαθέσεται καὶ ἐν ἀπορρήτοις τὸν ἄπειρον περιλαμβάνει αἰῶνα* et Malelam Chron. IV p. 74 de Orphei Metide Phanete

²⁰⁾ Rectius quam alii sed parum accurate hanc rem tractavit Gruppius p. 647.

²¹⁾ *ἐκεῖνος* cum negligentia quadam ad Ὅρφεὺς refertur, nisi scribas *ἐκείνοις*. Nam audi πρὸ τοῦ κόσμου τῶν νοερῶν θεῶν.

Ericapaeo haec dicentem: εἰπὼν ἐν τῇ αὐτοῦ ἐκθέσει ταύτας τὰς τρεῖς θείας τῶν ὀνομάτων δυνάμεις²²⁾ μίαν εἶναι δύναμιν καὶ ἐν κράτος τοῦ μόνου θεοῦ ὃν οὐδείς ὀρᾷ ἥστινος δυνάμειος οὐδείς δύναται γινῶναι ἰδέαν ἢ φύσιν . . . Gravissimus autem hic est Hermiae locus p. 144 Ast (Abel fr. 89) Πρὸς δὴ τοῦτο εἶπεν, ὅτι γεννήματά ἐστι ταῦτα τῆς Νυκτὸς μένοντα ἐν αὐτῇ· ἐστὶ δὲ καὶ οὐρανὸς ὑπερουράνιος, καὶ ταῦτα πάντα μένει ἐν τῇ Νυκτί·

Ἡ δὲ πάλιν Γαϊάν τε καὶ Οὐρανὸν εὐρὺν ἔειπε
δεῖξέν τ' ἐξ ἀφανῶν φανερούς, οἳ τ' εἰσὶ γενέθλην,

cf. eundem p. 141. Lobeck. 502 ss.

Quo autem modo Phanes Noctem progeneraverit nescimus, sed versus servatus est quo de patris cum filia conubio dicitur Procl. in Plat. Tim. 137 B p. 324 Schn. ὁ δὲ γε Φάνης μόνος τε πρόεισι καὶ ὁ αὐτὸς ἀνυμνεῖται θῆλος καὶ γενέτωρ, παρὰ γὰρ τὰς Νύκτας, καὶ τῇ μέσῃ σύνεστιν ὁ πατήρ· 'αὐτὸς' γὰρ 'ἐξ παιδὸς ἀφείλετο κύριον ἄνθος'²³⁾ Abel fr. 73 Lob. 493 qui etiam versum quendam attulit quo Phanes amore captus significari videtur cf. Procl. Tim. 137 B p. 324 Schn. (fr. 73 Ab.) 291 D p. 706 Schn. 293 C p. 711 Schn. Adde etiam Argonaut. v. 14 ss.

καὶ διὰ τὴν περὶ τὴν νύκτα
Νυκτὸς ἀνυμνεῖται πατέρα²⁴⁾ αὐτόν, ὃν ἔα Φάνητα
ὅππότερος καλεῖται βροτῶν· πρότερος γὰρ ἐφάνθη.

Multo autem pulchriores ac notiores sunt ei versus quibus Phanetis omnium deorum semina in se complexi potentia celebratur Lob. 496. Phanes mundi conditor est. Loquantur ipsa fragmenta: Procl. in Tim. 335 B p. 814 Schn.

²²⁾ Cf. eundem IV p. 75. 76 (Abel fr. 76); erravit Lobeckius cum hunc Malelae locum de Aethere Chrono Chao intellegendum esse censuit.

²³⁾ Αὐτὸς ἐξ γὰρ Gesnerus cf. Lob. 493 adn., aliorum coniecturas vide in Schneideri adnotatione ad Procl. in Tim. p. 324. κύριον codd., κύριον Hermannus et Schneiderus.

²⁴⁾ Hermannii coniecturam *vía* falsam esse ex locis quos supra attuli elucet.

ὥςπερ γὰρ αὐτὸς ὁ φανεὶς τῶν ὅλων δημιουργὸς τὸν σύμπαντα κόσμον κάλλιστον καὶ ἄριστον εἰς δύναμιν ἀπέφηνεν, οὕτω δὴ βούλεται καὶ τοὺς δευτέρους δημιουργοὺς κάλλιστα καὶ ἄριστα τὸ θνητὸν διακυβεῖν ζῶν, κάλλος μὲν αὐτοῖς ἀπὸ τῶν νοητῶν ἐποχετεύων, ἀγαθοειδοῦς δυνάμειος ἀποπληρῶν αὐτοὺς καὶ βουλήσεως, οἷαν καὶ αὐτὸς ἔχων τὸν ὅλον ἐδημιούργησε κόσμον. Cf. eundem Pl. Tim. 93 E p. 219 Schn. et Lactantium Instit. I 6 p. 28 'Hunc ait esse omnium deorum parentem, quorum causa caelum condiderit liberisque prospexerit, ut haberent habitaculum sedemque communem ἔκτισεν ἀθανάτοις δόμον ἄφθιτον.' Porro fr. 77. 78. 79. 81 Abellii. Plura desideranti patent Aglaophami horrea. Afferro denique, quem iam p. 15 citavi, versum eiusdem opinionis testem:

ταῦτα πατήρ ποιήσε κατὰ σπέος ἡεροιίδες.

In antro igitur mundi pater moratur, ibi creat omnes res, ibi Nox filia patri nubit. Ut Phanes πατήρ dicitur ita Nox fit μήτηρ Θεῶν (Syrian. in Aristot. Met. N 935 a 27 ed. Usener); ad hos omnia quae orta sunt referuntur. Generantur a Nocte postquam Phaneti nupsit Terra ac Coelum Herm. in Pl. Phaedr. 141. 144 cf. p. 16.

Cum totam Rhapsodiarum theogoniam fragmentis illustrare nec possim nec velim, de Nocte quidem accuratius agendum est, quia is qui eius carminis indolem perspicere vult diligentissime in hanc figuram inquirere debet. Itaque de Nocte fere omnia testimonia congessi atque ut eius vis prorsus intellegatur ea quoque praesumere mihi licet quae in theogoniae parte posteriore de ea dicuntur.

Post Phanetem Noctis incipere regnum Syrianus in Aristot. Metaph. N 935 a 25 ed. Usener testis est, apud quem hic quoque versus de ea legitur

σκήπτρον ἔχουσ' ἐν χερσὶν ἀριπρεπὲς Ἡρικαπαίων,
eidem dat pater

μαντοσύνην οἱ δῶκεν ἔχειν ἀψευδέα πάντα

Herm. p. 140 Abel fr. 88. Multa Noctis erga deos beneficia ab Orphicis commemorantur. Ab ea nutritur Saturnus quo

spectat Damascius p. 187 K. (fr. 98 Abel), qui servavit versum Orphicum

ἐκ πάντων δὲ Κρόνον Νύξ ἔτρεφεν ἢ δ' ἀτίταλλεν,
cf. Procl. in Crat. p. 97 ubi legitur versus

Θεῶν τρόφος ἀμβροσίη Νύξ.

At cum in eo sit, ut novus mundi rex existat, dea summa et aetate longe maxima Saturnum deserit, ut Iupiter omnium rerum imperium accipiat; qui deus omnia in se complecti dicitur. Nox cui vaticinandi artem a Phanete datam esse modo diximus Iovi haec vaticinatur

ἄθανάτων βασιλῆα Θεῶν πέμπτον σε γενέσθαι

fr. 113 Abel cf. fr. 85. Consentit cum his Porphyrius de antro nymph. c. 16 p. 92 Hercher fr. 114 Abel, Lobeck. 516, Preller-Robert I⁴ 56 adn. 3. Nox scelerum a Saturno (fr. 114 Ab.) perpetratorum ultrix et vindex est, ab ea adiutus Saturni filius fit

Ζεὺς βασιλεὺς, Ζεὺς ἀρχὸς ἀπάντων ἀρχικέραννος.

Vides qui locus Nocti in Rhapsodiarum theogonia tributus sit. Multa his addi possunt de *χρηστηρίῳ* (fr. 117 Ab.) et de *ὑποθήκαις τῆς Νυκτός* (fr. 121 Ab.), unde luculenter apparet Noctem in mundo constituendo et regendo (cf. Procl. Tim. 267 D p. 654 Schn. Lob. 519) Iovi adesse, cui rei hae quoque Iovis preces testimonio sunt:

Μαῖα Θεῶν ὑπάτη Νύξ ἄμβροτε, πῶς, τὰδε φράζε,
πῶς χοῆ μ' ἄθανάτων ἀρχὴν κρατερόφρονα θέσθαι;

Procl. Tim. 63 E p. 148 Schn. (fr. 117. 118 Ab.).

Ante Orphicorum autem aetatem Noctem a nullo theologo in tam eximio loco positam esse facile tibi persuadebis, si intellexeris quantum distet Orphei Nox a Nocte Hesiodica. Apud Hesiodum enim Nox nondum *Θεῶν μήτηρ* facta est. Illic omnes honores in eam conferuntur, hic *μέλαινα* v. 20 et 123 *δνοφερή* 107 *ἐρεβεννή* 213 *ὀλόη* 224 etc. est, hic *Αἰθήρα* et *Ἡμέραν* generat 124, hic cum Chao coniunctissima est 123, partus horribiles ei attribuuntur, de quibus optime nuper disseruit A. Meyerus De compositione theogoniae Hesiodicae Berol. 1887 p. 3 ss., denique legimus 744 s. Rz.

Νυκτὸς δ' ἐρεβεννῆς οἰκία δεινα

ἔστηκεν νεφέλης κεκαλυμμένα κνανέησι.

Vides igitur ei in theogonia Hesiodica ut ita dicam vim elementarem inesse, neque quidquam cum Orphicorum dea commune habere, nisi nomen; nam observandum est in Orphicorum fragmentis, quorum multa extant de Nocte, nihil de *Θεᾷ ονοφερῇ μελαίνῃ ἐρεβεννῇ* dici. De versibus autem qui de *Ἐχιδνῇ* agunt infra fusius agam. Ex vetere igitur et consueta Noctis figura nova derivata est; per Orphicos mater deorum facta est, quamquam nonnulla principia ei praecedere notum est. Orphicos sequuntur Epimenides (cf. infra) et Acusilaus (cf. p. 5), hunc autem Antagoras vel Crantor qui illam *βασιλείας* nomine ornavit, cf. Wilamowitzii Antigonum p. 69 s., Kalkmanni Pausaniam periegetam 207 s., supra p. 5.

Hic subsistimus; nam de posteriore theogoniae rhapsodicae parte agere a nostro proposito alienum est. Disputaturum enim me dixi de Schusteri sententia, qui ut Rhapsodias in Christianorum saecula ablegaret, ea imprimis causa adductus est quod quaecunque in fragmentis Noctem antecedant ita conglutinata ac consuta sint ut carmini antiquissimo nullo modo possint vindicari.

Velut 'hiatum quandam qui sit inter Phanetem et Noctem a fragmentorum auctore descriptos haud facilem superatu' detexisse sibi videtur p. 21. Intellegis de Lobeckii sententia actum esse, si Schusterus re vera probavit quaecunque Noctem in Rhapsodiis antecedant, posterioris temporis signa prae se ferre hiatusque vestigia aperta esse. Sic autem ratiocinatur: 'Quicumque a quovis carminis theogonici scriptore poposcerit, ut possit prima ab origine mundi

ad sua perpetuum deducere tempora carmen aut certe, si magis libet, ad novissimam deorum prolem, eum miraturum esse existimo, quonam consilio Orpheus, postquam ex Chrono Chaos Aetheremque, ex his ovum Mundanum, ex eo

denique praeclarum Phanetem prodeuntem fecisset, hunc vix rerum potitum Nocti regnum tradentem finxerit.' Clamat: 'Nonne is regressus potius quam progressus habendus est?' Viam ac rationem a Schustero initam probare nequeo. Quamquam rem miram esse concedo tamen summae audaciae eum accusandum esse censeo qui illum mundi ortum a theogonia antiquissima alienum esse profiteatur. Vehementer enim dubito num ii recte faciant qui omnes omnino res mirabiles ex Orphicorum carminibus et mysteriis tollere studeant²⁵). Huic autem loco quam adhibuit iste rationem prorsus perversam esse docet Pherecydis Pentemychus (cf. caput tertium), docent omnes theologi qui τὸ ἀρχαιον pro rerum principio ponunt secundum Aristot. Met. N 4, 1091 b 4. Porro quid veri inest Schusteri dubitationi, si ea recte se habent quae p. 17 ss. exposui, si Orphicorum Nox prorsus diversa est ab Hesiodica, quae tenebras significat, unde ortam esse stirpem haud absimilem praeclare demonstravit A. Meyerus l. l.?

Sed alteram quoque dubitationem Nox Schustero peperit p. 22, quia tres existunt noctes, si Nox Phanetis filia est: prima quae cum Chaote (!) coniuncta est vel ab eo non diversa est, altera de qua nunc loquimur, tertia naturalis quae nostrorum cuique dierum succedit.' Nititur autem haec sententia Hermiae scilicet gravissimi auctoris illo loco de quo p. 6 s. fuse egimus ita ut nihil iam addere necesse sit.

Quod vero tertio loco in Rhapsodiarum exordio vituperat, id iam supra p. 14 s. ita exposui ut universum illius offensionis fundamentum corruat. Postremo p. 23 miratur Phanetem quamquam mundi conditor omniumque deorum pater praedicetur tamen solum unam Noctem progeneravisse. Mirum in modum errat Schusterus, quippe qui obliviscatur ex Phanete et Nocte Coelum Terram ceteram deorum prolem oriundos esse. Pro multis afferro hic unum Procli testimonium in

²⁵) De his rebus rectissime iudicavit Freudenthalius in libello de Xenophanis theologia nuper edito p. 13 ss.

Tim. 291 D p. 706 Schn. (Abel fr. 73) τὸν δὲ κρατῆρα τὸν ζυγογόνον τῇ Νυκτὶ τῇ πᾶσαν ἐκ τῶν ἀφανῶν παραγούσῃ ζῶην μετὰ τοῦ Φάνητος (f. supra p. 16 s.). Quae cum ita sint Schusteri dubitationes vanas esse concedes.

Iam venio ad Phanetem, cuius cataposin in theogonia vetere nullo modo ferri posse Schusterus peculiari capite p. 27 dicere ausus est, postquam iam Zoëga, quem de Orphicis minus egregie meritum esse quam de Homero putaverim, similia de deo illo primigenio disseruit. Non longus essem hac in re, nisi EDUARDUM ZELLERUM summum virum Schusteri rationes haud improbabiles duxisse scirem. Exeundum autem est ex his Lobeckii verbis quae impugnat indefessus Rhapsodiarum calumniator: 'si de Orphicae doctrinae summa omnia detraxeris quae Platonici de suo affinxerunt, relinquitur illa rerum omnium in deo comprehensio, duplici processu et recessu perfecta per Phanetem et Iovem.' Quod quominus concederent viri docti qui post Lobeckium de hac re scripserunt ea maxime causa prohibiti sunt, quod de Phanetis cataposi in sexti saeculi carmine nihil dici potuisse sibi persuaserunt. Sed primum ipsum antestor Schusterum, qui propter pantheismum quidem, quo imbuta videatur fabula de Phanetis cataposi, dubitandum esse negavit (p. 44) ²⁶⁾ nec mihi persuasit contraria Zellerus I ⁴ 88. Laudo illud quoque, quod eorum commenta, qui Phanetem ex Asia vel Aegypto recentioribus temporibus inventum esse Schusterus sobrio iudicio reiecit. Nam offensi sunt fere omnes viri docti Phanetis nomine Ericapaei quod ex linguis Aegyptiacis vel Semiticis derivare non dubitaverunt; cf. Schusterum p. 97 ac praeterea Zoëgae *Abhdlg.* 261 Lob. 479 Goettlingium De Ericapaeo Ienae 1862 Zellerum I ⁴ 85 Gruppium p. 658 adn. 53. Rem simpliciore ratione expedisce mihi videtur HERMANNUS DIELESIUS, quem memini in lectionibus docere

²⁶⁾ Sed idem quod dolendum est p. 88 sibi parum constans constitit. Gaudeo me in his rebus totum consentire cum Freudenthalio, qui in libello, cuius iam supra mentionem feci, theogoniae Orphicae vestigia in Xenophanis doctrina p. 29 detexit cf. infra.

Phanetem ob eam rem Ἡρικαπαῖον ab Orphicis dictum esse, quia ab Iove mane devoratus sit, ita ut Ἡριγενείας Ἡριγόνης Ἡριγόνου (Fickii *gr. Personennamen* p. 34) Ἡριφανίδος (poetriae ap. Clearchum, Athen. XIV p. 619 c) nomina sint formata similiter. Explicatio simplicissima est, convenit cum Orphicorum de Phanete fabulis, convenit etiam cum etymologiae legibus. Quare egregie falsus est quicumque dei primigenii originem ex oriente duxit Phanetis nomine tantum appellativo commotus.

Sed his velitibus fugatis nunc pugnandum est cum ipso Schustero, quo nemo acrius in Lobeckii de Phanetis sententiam incuravit. Qui cum argumentis quibus Zoëga Zellerus alii adducti sunt ut Phanetis cataposin convenire cum theogonia antiquissimae indole atque aetate negarent parum fidat, ipse nova et graviora repperisse sibi videtur, quibus Phanetis antiquitatem funditus evelleret. Studet enim demonstrare rhapsodicae theogoniae auctorem theogonia Hieronymi usum esse et Phanetem ex hac in illam irrepsisse. Concedo praeter ea quae ex theogonia quae dicitur Hieronymi tradita sunt ante Theonem Smyrnaeum nihil de Phanete apud scriptores veteres inveniri, concedo apud Diodorum I 11²⁷) Phanetem Solem significari posse sed contendo ea quae de theogonia Hieronymi a Schustero exposita sunt falsa esse. Etenim si recte a Schustero demonstratum est, Rhapsodias rem omnium gravissimam ex Hieronymi theogonia transtulisse, cadat necesse est Lobeckii sententia, quam proposuit de Rhapsodiarum antiquitate. At nos contrarium probaturi sumus theogoniae Hieronymianae fabricatorem usum esse Rhapsodiis.

Testes eius sunt Damascius et Athenagoras, quorum quantus consensus sit recte ac docte Schusterus p. 31 ss. contra Lobeckium p. 493 exposuit. Alii scriptorum loci ab Abelio huic theogoniae fr. 37 ss. adscripti huc non faciunt,

²⁷) Εὐμολπος μὲν ἐν τοῖς Βακχικοῖς ἐπισείηται· Ἄστροφαὶ δὲ Διόνυσον ἐν ἀκτίνεσσι πυρρῶν. Ὁρφεὺς δὲ· Τοῦνεκά μιν καλέονσι Φάνητά τε καὶ Διόνυσον (Abel fr. 168).

quod probare possum. Sed cum causas suae rationis Abellius non indixerit et maior eius editio Orphicorum mox sit proditura, nunc contra eum pugnare nolo.

Proficiscendum est ex eis quae Athenagoras refert; nam Damascium p. 381 K. minoris etiam hic auctoritatis esse in propatulo est cf. Schusterum p. 82.

Sunt autem Athenagorae verba haec Supplic. pro Christianis p. 84 Otto: Ἦν γὰρ ἴδωρ ἀρχὴ κατ' αὐτὸν (Ὅρφέα) τοῖς ὅλοις, ἀπὸ δὲ τοῦ ἵδατος ἰλὶς κατέστη, ἐκ δὲ ἐκατέρων ἐγεννήθη ζῶον δράκων προσπεφυκυῖαν ἔχων κεφαλὴν λέοντος, διὰ μέσου δὲ αὐτῶν θεοῦ πρόσωπον, ὄνομα Ἡρακλῆς καὶ Χρόνος. Οὗτος ὁ Ἡρακλῆς ἐγέννησεν ὑπερμέγεθες ὄον, ὃ συμπληρούμενον ὑπὸ βίας τοῦ γεγεννηκότος ἐκ παρατριβῆς ἐς δύο ἐρράγη· τὸ μὲν οὖν κατὰ κορυφὴν αὐτοῦ οὐρανὸς εἶναι ἐτελέσθη, τὸ δὲ κατενεχθὲν γῆ· Προῆλθε δὲ καὶ θεὸς Γῆ διὰ σώματος· Οὐρανὸς δὲ Γῆ μυχθεὶς γεννᾷ θηλείας μὲν Κλωθῶ Λάχεσιν Ἄτροπον, ἄνδρας δὲ Ἐκατόγχειρας Κόττην, Γύγην, Βριάρεων καὶ Κύκλωπας Βρόντην καὶ Στερόπην καὶ Ἄργον²⁸⁾.

Desideras optimo iure in his verbis Phanetem deum primigenium, de quo Damascius quamquam Phanetis nomen non attulit diserte dicit. Nonne ex Athenagorae verbis de Phanete p. 96, 10 οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ ἐκ τοῦ ὄου προχινθεὶς iam uno saltem verbo de deo quodam ex ovo prorumpente dictum esse elucet? Schusterus autem ad haec Athenagorae verba adnotat p. 32 adn. 6: 'Scilicet ille deus, Athenagoras inquit, quem supra, cum de ovo Herculis agerem, omisi, quia tum id tantum mihi erat demonstrandum omnes deos ex materia ortos haberi. Quod cum de Hercule primo omnium deo putavissem, sponte apparere putavi, idem de Phanete eius filio valere.' Mira mehercle opinio quam silentio prae-terire satius est²⁹⁾. Nullo modo opinor excusari vel expli-

²⁸⁾ De Cyclopum atque Hecatoncheirium ordine cf. Mayerum *Giganten u. Titanen* p. 229.

²⁹⁾ Neque aliter de Marani opinione, de qua vide Ottonem p. 96 adn. 27, si scire libet, iudicandum est.

cari potest, quomodo Athenagoras, cuius verbis p. 96, 10 eum iam antea de Phanete dixisse indicatur, hoc loco Phanetem silentio praeterire potuerit. Sed cave hoc Athenagorae vitio tribuas; nam ut textus Supplicationis multis locis gravissime corruptus est, ut post Ottonem multa in codicibus falso tradita facile corrigi possint, ita hoc quoque loco Phanes omissus est, praesertim cum a Zoëga p. 84, 16 post *ἔχων κεφαλὴν λέοντος* ex Damascio *καὶ ἄλλην ταύρου* optimo iure additum esse constet, quae coniectura insequenti plurali *διὰ μέσον δὲ αὐτῶν* flagitatur. Locum quo Phanetis significatio excidit invenisse mihi videor. Dico autem hunc: *προῆλθε δὲ καὶ θεὸς Γῆ διὰ σώματος*. Dicit Athenagoras sive Hieronymus, quem sequitur, Herculem (seu Chronum) ingens ovum genuisse cuius, cum vi genitoris in duas partes divulgum esset, superius dimidium caelum, inferius terra appellatum esset. Sequuntur tum illa verba *προῆλθε δὲ καὶ θεὸς Γῆ διὰ σώματος* quae multum praebent suspicionis. Nam audi ex ovo, cuius altera pars terra est, deam Terram prorupisse. Quam rem sane miram ac portentosam esse Schusterus etsi sensit, tamen explicare studet p. 32 adn. 1: 'Ceterum verba *προῆλθε δὲ καὶ θεὸς Γῆ διὰ σώματος* sic intellego, ut verba premam *καὶ θεός*. Non solum terra naturalis (*γῆ*) sed etiam dea Terra *οὐκ ἐξ ἀρχῆς ἦσαν*, sed sicut nos ex corpore quodam ortae sunt' ³⁰⁾. At opinor theologum Orphicum, si eam sententiam exprimere voluisset, quam Schusterus profert, ad eandem rem confugisse ad quam Pherecydes Syrius, qui Orphicorum doctrina imbutus est; nam legas velim Pentemychi exordium *Ζᾷς μὲν καὶ Χρόνος ἦσαν αἰεὶ καὶ Χθονίη· Χθονίη δὲ ὄνομα ἐγένετο Γῆ, ἐπειδὴ αὐτῇ Ζᾷς γῆν γέρας διδοῖ* cf. Dielesium *Archiv für die Geschichte der Philosophie* I p. 12 ss. et ea quae in capite tertio exponam. Sed alia quoque me causa prohibet quominus putem Athenagorae verba sana esse. Nam qua grammatices ratione *διὰ σώματος* explicari possit haud intellego. Quae cum ita se habeant, age conferamus Damascii ex theogonia

³⁰⁾ Similia antea iam Schoemannus op. ac. II 12 ariolatus erat.

Hieronymiana excerpta, unde Zoëga iam unum Athenagorae locum correxit. Neque hic spes nos fallit. Phanetem invenimus quem apud Athenagoram desideramus. Nam postquam de ovo dixit pergit Damascius p. 382 K.: καὶ τρίτον ἐπὶ τούτοις θεὸν ἀσώματον, πτέρυγας ἐπὶ τῶν ὤμων ἔχοντα χρυσᾶς, ὃς ἐν μὲν ταῖς λαγύραις προσπεφυκνύας εἶχε ταύρων κεφαλᾶς, ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς δράκοντα πελώριον παντοδαπαῖς μορφαῖς θηρίων ἰνδαλλόμενον. Unde elucet apud Athenagoram in verbis προῆλθε δὲ καὶ θεὸς Γῆ δι' ἀσώματος³¹⁾. Medela autem carent verba ΓΗΛΙ quae felicioribus manibus emendanda tradimus³²⁾. Sed utut haec corrigis, tenemus θεὸν ἀσώματον neque e manibus omittemus. Accuratus autem hanc rem tractavi, quia portentosa illa Γῆ ex Athenagorae verbis sublata de multis rebus aliud iudicandum est atque adhuc viris doctis placuit, multaeque coniecturae nunc ad irritum cadunt. Iamiam perspicuum est Schoemannum (op. ac. II 14) egregie falsum esse, cum contenderit theogoniam Hieronymianam Phanetem deum primigenium prorsus ignorare. Nam non solum Damascius de eo dixit sed etiam Athenagoras collatis inter se duobus illis locis.

Iam omnia ita comparata sunt ut utraque theogonia — dico Hieronymianam et Rhapsodias — inter se conferri possit. Videamus singula. Incipit Hieronymi theogonia, postquam ab aqua ac limo omnia derivavit, a Chrono; quem prorsus diversum esse a Phanete, qui ex ovo a Chrono facto

³¹⁾ Contra Lobeckium 486 qui δισώματος apud Damascium scribere voluit monendum est Phanetem non duobus corporibus praeditum sed multiformem esse, nec salus petenda est ex Orph. hymn. VI v. 1 Abel:

Πρωτοτόνον καλέω διενῆ, μέγαν, αἰθερόπλακτον,
Zoëgae Abhdg. 249.

³²⁾ At quod temptavimus in adnotatione quidem commemorare nobis liceat. Desideramus adiectivum vel substantivum θεὸν ἀσώματον aperte significans. Forsitan latet in ΓΗΛΙ rarius Phanetis nomen Μῆτις cf. fr. 71 Abel Μῆτις γὰρ αὐτὸς οὗτός ἐστιν, ὡς φησι. 'Καὶ Μῆτις πρῶτος γενέτωρ καὶ Ἐρως πολυτελής'. Dielesius autem Damascii verbis πτέρυγας ἐπὶ τῶν ὤμων ἔχων collatis praeferat πτηνός.

prorumpit, recte Schusterus contra Lobeekium monet. Audimus p. 381 K. τὴν δὲ τρίτην ἀρχὴν μετὰ τὰς δύο γεννηθῆναι μὲν ἐκ τούτων, ὕδατός φημι καὶ γῆς, δράκοντα δὲ εἶναι κεφαλὰς ἔχοντα προσπεφυκνίας ταύρου καὶ λέοντος, ἐν μέσῳ δὲ Θεοῦ πρόσωπον, ἔχειν δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ὤμων πτερά, ὠνομάσθαι δὲ Χρόνον ἀγήραον καὶ Ἡρακλῆα τὸν αὐτόν. Sic Hieronymus. In Rhapsodiis nihil de hac mira Chroni figura legis, ita ut hoc quandam suspicionem movere possit. Similiter autem ac Chronum theogonia Hieronymi Phanetem describit Dam. p. 382 K. καὶ τρίτον ἐπὶ τούτοις Θεὸς ἀσώματος πτέρυγας ἐπὶ τῶν ὤμων ἔχων χρυσᾶς, ὅς ἐν μὲν ταῖς λαγοῖσι προσπεφυκνίας εἶχε ταύρων κεφαλὰς, ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς δράκοντα πελώριον παντοδαπαῖς μορφαῖς θηρίων ἰσχυρόμενον. Cf. Athenagorae verba illa προῆλθε δὲ καὶ Θεὸς † γηδι ἀσώματος et ea quae ex eiusdem scriptoris eodem libro Abelius fr. 41 de Phanete attulit. Similia sunt quae de Phanete ex Rhapsodiis nota sunt. En habes locorum gravissimorum conspectum: Procl. in Tim. 130 F p. 308 Schn. fr. 62 Ab. — ibid. 130 B p. 307 Schn. fr. 63 Ab. — Hermias Plat. Phaedr. p. 137 Ast — Procl. Tim. 267 C p. 653 Schn. fr. 119 Abel; cf. supra p. 13.

Hoc igitur constat in duabus theogoniis Phanetis figuram simillime descriptam esse atque iam intellectum est quem ad finem Phanetis effigies tam mirifice sit expressa, nam rectissima sunt Zelleri I⁴ 85 verba: *er enthält die Keime aller Götter in sich und aus diesem Grunde, wie es scheint, wird er als mann-weiblich bezeichnet, und zugleich mit verschiedenen Tierköpfen und anderen derartigen Attributen ausgestattet.* Neque aliter intellexit Phanetem Proclus Tim. 267 C. p. 653 Schn. (Lob. 519): διὸ δὴ καὶ Ὁρφεὺς Φάνητα τὸν Θεὸν προσηγόρευσεν ὡς ἐκφαίνοντα τὰς νοητὰς ἐνάδας, καὶ ζώων αὐτῷ μορφὰς ἀνέθηκεν, ὡς ἐν αὐτῷ τῆς πρώτης αἰτίας τῶν νοητῶν ζώων ἐκφανείσης καὶ ιδέας πολυειδεῖς, ὡς τῶν νοητῶν ιδεῶν πρώτως περιληπτικῷ. Sed quaero cur eisdem fere attributis, ut dicunt archaeologi, praeditus Chronus in Hieronymi theogonia describatur. Nullam invenis causam. Chronus enim non semina omnium posteriorum

fetuum in se continet, sed ex ovo, quod ex aethere ac chao facit, omnia prodeunt, Chronus igitur nihil gignit. Hoc igitur Maximiliano Mayero (*Giganten und Titanen* p. 235) prorsus contraria ponenti magis quam probanti obvertendum est³³). Quicumque autem de Hieronymi theogonia ea quae apud Damascium et Athenagoram inveniuntur perlegerit, eum vehementer miraturum esse existimo, quod Chronus et Phanes pari modo descripti sunt, cuius rei etiam hoc ex Damascio addo documentum. Qui postquam de Chrono dixit, ita pergit p. 381 K.: *συνεῖναι δὲ αὐτῷ τὴν Ἀνάγκην, φύσιν οὖσαν, τὴν αὐτὴν καὶ Ἀδράστειαν ἀσώματον διωργνωμένην ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ τῶν περάτων αὐτοῦ ἐφαπτομένην. ταύτην οἶμαι λέγεσθαι τὴν τρίτην ἀρχὴν κατὰ τὴν οὐσίαν ἐστῶσαν πλὴν ὅτι ἀρσενόθην αὐτὴν ὑπεστήσατο πρὸς ἐνδειξιν τῆς πάντων γεννητικῆς αἰτίας.* Vox ἀρσενόθην pertinere videtur ad Chronum et Adrasteam, e quibus efficitur ἡ τρίτη ἀρχή. Hoc ex Damascio concludi posse concedo. Tamen hoc quoque loco quaedam a Damascio confusa esse haud negaverim. Nam ex eis quae de Rhapsodiis continuo referuntur elucet solum Chronum esse τρίτην ἀρχήν (aliter Gruppius p. 634); lege enim Dam. 381 K. *καὶ ὑπολαμβάνω τὴν ἐν ταῖς ῥαψωδίαις θεολογίαν ἀφείσαν τὰς δύο πρώτας ἀρχὰς μετὰ τῆς μιᾶς πρὸ τῶν δυοῦν τῆς τῇ σιγῇ παραδοθείσης ἀπὸ τῆς τρίτης μετὰ τὰς δύο ταύτης ἐνστήσασθαι τὴν ἀρχήν, ὡς πρώτης ἡγρόν τι ἐχούσης καὶ σύμμετρον πρὸς ἀνδρώπων ἀκοάς. οὗτος γὰρ ἦν ὁ πολυτίμητος ἐν ἐκείνῃ Χρόνος ἀγήραος καὶ Αἰθέρος καὶ Χάους πατήρ.* Atque ut credam in Damascii fonte Chronum ἀρσενόθην dictum esse, ea praeterea causa adducor, quod Phanetem hac significatione non caruisse versus docet:

Θῆλυς καὶ γενέτωρ κρατερός θεὸς Ἡρικαπαῖος

³³) Doleo Mayerum causas cur Phanetem demum ex Chroni figura derivatum esse statuerit prorsus reticuisse. Grato autem animo accipiamus quae de Typhonis Hesiodi similitudine cum Orphicorum illo numine Mayerus l. l. monuit, quibus illa augentur quae de Orphicorum studiis Hesiodiis Schoemannus op. ac. II 17 ss. exposuit.

(Procl. Plat. Tim. 130 F p. 308 Schn. fr. 62 Abel). Tum etiam maior utriusque dei similitudo existit. Quae cum ita se habeant, quem ad finem perducti simus, vides; dubitari enim nequit quin ea, quae de Chrono in theogonia Hieronymiana dicuntur, imitatore redoleant, cum non intellegatur, cur Chronus tam varie ac mirifice ornatus sit? Sed simplicior Chroni descriptio in Rhapsodiis est, μέγας πολυτίμητος ἀγήραος dicitur, nihil amplius; atque Herculis nomen plane omittunt Neoplatonici, cum Rhapsodiarum versus afferunt Lob. 490. Simplicio rem autem fabulam antiquiorem esse per se patet.

Sed etiam alia nos adducunt ut theogoniam Hieronymianam Rhapsodiis esse recentiore statuamus. Quare illius exordium accurate examinemus! Cum Rhapsodias a Chrono ipso ad quem omnium rerum principium referunt incipere supra viderimus, theogonia Hieronymiana aquam ex quo limus consistit principium statuit. Si Damascio credimus, iam initio de terra erat dictum. Sed hoc quoque loco Damascium fontem non integrum esse suspicor, quem si sequimur intellegi nequit, qua ratione Hieronymus illo ovo usus sit, cum et ex Damascio et paulo clarius ex Athenagorae verbis eluceat, sub ovi specie mundum qui ex caelo et terra consistat intellegendum esse. Si iam ex limo terra coaluit, quam ob rem illud ovum introducit? Nam non solum ut Phanes ex ovo erumpat sed imprimis ut mundi elementa fiant ovum a Phanete fit. Ex ipso autem Damascio demonstrari posse commenticiam esse primigeniam dyadem H. Dielesius me monet. 'Nam Damascius dicit ὅλη ἐξ ἧς ἐπάγῃ ἡ γῆ, neoplatonice terrae concretae anteponebat abstractam materiam atque inde artificiosius primam monada elicit: ergo Athenagorae forma sola integra est.'

In theogonia Hieronymiana (ἀμέλει καὶ κατὰ ταύτην Dam.) gignit Chronus Aethera Chaos Erebus ovum. Scio Damascii verba longe aliter explicari a nonnullis viris doctis, sed de his rebus recte iudicavit Schusterus p. 82, praeterquam quod egregie falsus est, cum vestigium alterius Chroni partus (Αἰθέρος Χάους Ἐρεβους, nam de ovo nulla relinquitur

dubitatio) in Athenagora remansisse professus est. Sed iam cetera examinemus argumenta, quae contra Rhapsodiarum fidem protulit Schusterus. Cuius errores priusquam persequar, de versu difficili, qui iam Lobeckium offenderat, pauca monere liceat. Nam Schusteri error non solum ipsi nocuit, sed etiam Abelium in erroris societatem traxit. Inveniuntur enim ap. Athenagoram l. l. p. 96 Otto de monstro quodam portentoso hi versus:

ἂν δὲ Φάνης ἄλλην γενεὴν τεκνώσατο δεινὴν
νηδύος ἔξ ἱερῆς προσιδεῖν φοβερωπὸν ἔχιδναν,
ἣς χαίται μὲν ἀπὸ κρατὸς καλὸν τε πρόσωπον
ἦν ἐσιδεῖν, τὰ δὲ λοιπὰ μέρη φοβεροῖο δράκοντος
ἀνχένος ἔξ ἄκρου.

Hi tantum versus, quos unus Athenagoras posterorum memoriae tradidit, de horrido illo Phanetis partu dicunt. Statim exoritur quaestio, quidnam sit hoc monstrum inauditum. Audiamus responsum viri de Orphicis ante omnes meriti. Intellegit Lobeckius Noctem Phanetis filiam; de prima autem Phanetis prole, quam secuta est haec ἄλλη, nihil habet compertum³⁴). Ego vero nunquam mihi persuadere potui, iure in his versibus Noctem intellegi ac censeo Schustero accuratissime inquirendum fuisse, utrum alius Phanetis partus intellegi possit ac Nox necne, priusquam confugeret ad coniectandi remedium. Primum meminerimus, quomodo Noctem Phanetis filiam descripserint vates Orphici, cf. supra p. 17 ss. Videmus illic descriptam deam augustam et ipsa aetate reverendam. Potestne, obsecro te, in illius monstri figura haec dea agnosci? Num serpentem illum

³⁴) Plauserunt Lobeckio Zellerus I⁴ 85 et Fuggerus *Eros* p. 22; multo autem inconsideratius Schusterus p. 83 sic argumentatur: 'Lobeckius ipse se nescire concedit, quem antea partum Phanes ediderit. Quid igitur, si illo versu non de Phanetis prole, sed de Chroni quadam progenie post Phanetem edita sermonem esse sumamus?' Coniectura ergo vexat versus traditos et abit in ineptias de quibus posthac videbimus.

portentosum Saturnum *τρέφειν ἢ δ' ἀντιτάλλειν* (fr. 114 Ab.) credis? Num *ἔχιδνα* illa horribilis dici potest (fr. 118)

Μαῖα θεῶν ὑπάτη Νύξ ἄμβροτος?

Praeterea cum permulti extent Orphicorum versus de Nocte, nullus invenitur quo ei serpentis species tribuatur. Nonne hoc permirum esset, si re vera illa *ἔχιδνα* esset Nox Phanetis filia?

Noli mihi respondere etiam patrem Noctis, qui in capite *δράκοντα πέλωρον* (fr. 36) habet, simillimum esse illi *ἔχιδνῃ*. Nam aliter prorsus de Phanetis figura a Damascio accuratissime descripta iudicandum esse iam p. 26 s. Proclum et Zellerum secutus monui. Novam de *ἔχιδνῃ* opinionem proferre audeo. Scribo *Ἐχιδναν* cum Eschenbachio Epigenes 98 et intellego non serpentem, sed figuram mythologicam de qua testimonia tibi afferam ³⁵). Si *Ἐχιδνα* cognomen numinis cuiusdam sane monstrosi est, facile refellitur coniectura quaedam H. van Herwerdeni qui in Hermae V 140 pro *ἀπὸ κρατός* (v. 3) temptat *παρθενικῆς*, quia verba desiderat, quibus appareat *ἔχιδνης* caput fuisse mulieris. Hesiodus autem primus *Ἐχιδναν* in poesin theologicam seu theogonicam induxisse videtur. Leguntur enim in theogonia vss. 295 ss. Rz.

*ἢ δ' ἔτεκ' ἄλλο πέλωρον, ἀμήχανον, οὐδὲ ζοικός
θνητοῖς ἀνθρώποις οὐδ' ἀθανάτοισι θεοῖσι
σπῆϊ ἐν γλαφυρῷ θείῃν κρατερόφρον' Ἐχιδναν,
ἥμισυ μὲν νύμφην ἐλικώπιδα καλλιπάρηον,
ἥμισυ δ' αὐτε πέλωρον ὄφιν δεινόν τε μέγαν τε
ποικίλον ὠμηστὴν ζαθέης ὑπὸ κεύθεσι γαίης*

*ἢ δ' ἔρυντ' εἰν Ἀρίμοισιν ὑπὸ χθόνα λυγρῇ Ἐχιδνα,
ἀθάνατος νύμφη καὶ ἀγήρεος ἥματα πάντα.*

Vide quomodo cum Hesiodo consentiat vates Orphicus:

*προσιδεῖν φοβερωπὸν Ἐχιδναν,
ἷς καῖται μὲν ἀπὸ κρατός, καλὸν δὲ πρόσωπον
ἦν ἐσιδεῖν, τὰ δὲ λοιπὰ μέρη φοβεροῦτο δράκοντος
αὐχένος ἐξ ἄκρον.*

³⁵) Zoëga quoque recte de hac re iudicavisse videtur *Abhdlg.* 254.

Ἐχίδνης patrem apud hunc Phanetem esse fragmentum ipsum docet. Inde oritur quaestio, quinam parentes eius apud Hesiodum intellegendi sint. Nam illud *ἡ δὲ* (v. 295) et ad *Κητώ* et ad *Καλλιρρόη* referri potest cf. de hoc Hesiodi loco difficillimo Meyerum De comp. theog. Hesiod. p. 16 ss. Recte autem statuit Schoemannus in theogoniae Hesiodeae interpretatione (1868) p. 161, cum Phorcynis et Cetus filiam Echidnam illam esse censet, cf. Flachium in cosmogon. Hesiodea (1874) p. 84 et L. de Sybel in Roscheri lexico mythologico s. v. 1212 s. — Fulcitur Schoemanni sententia quam maxime hoc Pherecydis Lerii fragmento (apud Sturzium p. 89 fr. IX): *Φερεκύνδης ἐν δευτέρῳ Τυφῶνος καὶ Ἐχίδνης τῆς Φόρκυνός φησι τὸν αἰτὸν τὸν ἐπιπεμφθέντα Προμηθεΐ*. Omnes scriptores, a quibus *Ἐχίδνης* mentio fit, in hunc locum congerere non e re est. Unius Epimenidis testimonium proferre mihi liceat: Pausan. VIII 18, 2: *Ἐπιμενίδης δὲ ὁ Κρής εἶναι μὲν καὶ οὗτος θνητά τερα Ὠκεανοῦ τὴν Στύγα ἐποίησε, συνοικεῖν δὲ αὐτὴν οὐ Πάλλαντι, ἀλλὰ ἐκ Πείραντος Ἐχιδναν τεκεῖν, ὅστις δὴ ὁ Πείρας ἐστὶ*; cf. infra. De Epimenidis aetate in capite secundo videbimus; eum Orphicorum doctrinam secutum esse fragmenta docent. Duo igitur habemus testimonia *Ἐχίδνης* monstri: antecedit Orphicis Hesiodus, succedit Epimenides. Echidnam autem apud Orphicos Phantetis filiam fuisse vix mirum tibi videbitur esse, si apud L. de Sybel l. l. didiceris quam variae sint huius monstri genealogiae. In eo omnes consentiunt poetae, qui de *Ἐχίδνη* agunt, quod chthonicam vim ei inesse indicant. Quam rem significat serpentis forma. Similes figurae mythologicae sunt Typhon (Mayeri *Giganten und Titanen* p. 274 ss.) et Ophioneus (cf. infra).

Tandem redeamus ad Orphicorum fragmentum ipsum, nam nondum omnia absoluta sunt. Phanes igitur generat post Noctem Echidnam. Obversatur vati Orphico locus ille Hesiodeus, quam rem et monstri descriptio et primus versus *ἄν δὲ Φάνης ἄλλην γενεὴν τεκνώσατο* . . . significant. Hesiodus enim: *ἡ δ' ἔτεκ' ἄλλο πέλωρον*. Difficultates autem maximas interpretibus fecit versus primi primum verbum quod unus

G. Hermannus retinuit sicut in codicibus legitur. Quod suadet horum versuum epicorum similitudo, Hom. *Ψ* 812 *ἄν δ' ἄρα Τυδείδης ὄρτο κρατερὸς Διομήδης*, 882 *ἄν δ' ἄρα Μηριόνης πελέκας δέκα πάντας ἄειρεν*, β 416 *ἄν δ' ἄρα Τηλέμαχος νηὸς βαῖν'*, ἦρχε δ' Ἀθήνη, Apollon. Rhod. Arg. I 494 *ἄν δὲ καὶ Ὀρφεὺς λαῖψ' ἀνασχόμενος κίθαριν πείραζεν ἀοιδῆς*. Ergo sive *ἄν* — *τεκνώσατο* 'sursum edere' sive 'iterum edere' interpretaris, nulla coniectura³⁶⁾ opus est, praesertim si meam sequeris opinionem de *Ἐχίδνῃ*. Vidimus igitur, quid de *Ἐχίδνῃ* iudicandum sit, ac perspeximus Schusterum sine ulla causa statuisse vestigium alterius Chroni partus (*Ἀϊθέρως Χάους Ἐρεβούς*) in Athenagorae oratione remansisse.

Sed ut revertamur ad ea unde orti sumus, videamus de aqua quam in theogonia Hieronymiana ante Chronum Aethera Chaos ovum comprehendimus. Quid enim faciamus cum hoc rerum principio? Prorsus nescimus; nam permira est explicatio Schusteri p. 84: 'Primum erat Aqua et Limus, deinde Tempus et Modus spatia potissimum finiens, porro Aether madidus et Chaos magis ex aridis elementis constans'. Quomodo differunt *ὔδωρ καὶ ἰλύς* et Chaos magis ex aridis elementis constans inter se? Immo si *ὔδωρ* et *ἰλύς* iam per se extant, nonne illud *Χάος* regressum merum significat? Hic quoque vestigia detegere mihi videor, quibus demonstretur theogoniae Hieronymianae auctorem Rhapsodias secutum esse; nam in his omnia clara et aperta, in illa

³⁶⁾ Proponit Schusterus p. 83 (cf. p. 32 adn. 5) pro *ἄν δὲ Φάνης*: *σὺν δὲ Φάνηι* . . . Nonne Lobeckii verbis cautis: 'de prima Phanetis prole, quam secuta est haec ἄλλη, nihil compertum habemus' plaudere mavis quam Chroni fingere partum inauditum? Nam futtilia sunt quae Schusterus de Chroni partu disserait. Hoc praeterea tenendum est a Chrono Phanetem non gigni sed ab eo ovum fieri ex quo erumpit deus ille primigenius. Porro Schusterus p. 83 *Ἐρεβός* cum Nocte confundit: aliud autem *Ἐρεβός* aliud Noctem esse significat Hesiodi versus:

ἐκ Χάους δ' Ἐρεβός τε μέλαινα τε Νύξ ἐγένοντο.

Praeterea omnia quae contra Lobeckium exposui cadunt in Schusteri sententiam.

omnia undique corrassa et conglutinata. Velut ipsum illud initium ex philosophis sumpsit Hieronymus. De Zenone quidem audimus ap. schol. Apollon. Rhod. I 498 p. 329, 31 Keil.: καὶ Ζήνων δὲ τὸ παρ' Ἡσιόδῳ χάος ὕδαρ εἶναι φησιν, οὗ συνιζάνοντος ἰλὸν γίνεσθαι, ἧς πηγνυμένης ἡ γῆ στερεμνι-οῦται cf. Flachii *Glossen und Scholien zur Hesiodischen Theogonie* p. 37. At iam antiquissimis philosophiae temporibus hanc doctrinam pernotuisse docent Xenophanes (Hippolyt. I 14 Doxogr. 566, 1 Zellerus I 4 498) Democritus (Aetius Plac. III 13, 4 Doxogr. 378, 16 cf. Plac. I 4, 4 Doxogr. 290, 26 Zellerum I 4 799) Anaxagoras (Hippolyt. I 9, 2 Doxogr. 563, 18 cf. Schaubachii *Anaxagorae fragm.* p. 131 ss.) alii. Sed etiam Adrastea movet suspicionem; nam quam supervacua sit haec Chroni coniux, ex eis elucet quae de Chroni partu leguntur. Omnia Chronus facit solus, nihil gignit cum Adrastea, de qua in Rhapsodiarum fragmentis nihil audimus, nam non eadem est Adrastea Melissi filia Abel fr. 109. 110. 111 cf. infra. Coniectari igitur potest Adrasteam aliunde ab Hieronymo arcessitam esse, ac fontem mihi indicavit HERMANNUS DIELESIUS. Si enim cum Damascii verbis συνεῖναι δὲ αὐτῷ τὴν Ἀνάγκην, φύσιν οὖσαν, τὴν αὐτὴν καὶ Ἀδράστειαν, ἀσώματον διωργνυομένην ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ τῶν περὶ αὐτοῦ ἐφαπτομένην contuleris Plat. Rep. X 616 c: ἐκ δὲ τῶν ἄκρων τεταμένον Ἀνάγκης ἄτρακτον, δι' οὗ πᾶσας ἐπιστρέφεται τὰς περιφορὰς, nihil tibi haerebit dubii quin Platonis celeberrimum hunc locum respiciat theogoniae Hieronymianae fabricator. Sin vero Platoni Orphica ante oculos obversata esse credas, idem efficias, quod volumus, imitatore antiqui carminis Orphici esse Hieronymum.

Si igitur recte exposui Rhapsodias a theogoniae Hieronymianae auctore ad carmen theogonicum pangendum adhibitas esse, devecti sumus ad opinionem a Schusteri sententia prorsus diversam qui Phanetis cataposin ex theogonia demum Hieronymiana in Rhapsodias transmigrasse p. 33 coniecit, postquam iam Schoemannus op. ac. II 16 similia suspicatus est. Ut autem demonstrem qualibus causis

Schusterus usus sit unam profero. Legimus apud eum p. 90 adn. 1: 'Stoici Iovem τοὺς σπερματικούς λόγους continere dixerunt (cf. Ritter - Prelleri Hist. phil. [3 ed. Gothae 1864] N. 480 p. 443), Orpheus Hellanici autem canit

Μῆτιν σπέρμα φέροντα θεῶν κλυτόν, ὃν τε Φάνηται κτλ.
Agl. p. 481. Haec enim ex Hellanici theogonia in Rhapsodias traducta esse, mihi persuasum est'. Pauca respondenda sunt. Primum nescio qua causa Schusterus adductus sit ut in Hellanici theogonia lectum esse crederet hunc versum, quem ex Rhapsodiis desumptum esse Proclus et Damascius multis locis testantur cf. fr. 61 Abel. Tum si constaret in Rhapsodiis et in Hellanici theogonia hunc versum infuisse, facillime etiam contrarium concludi posse intellegis; Stoicae autem doctrinae nihil his versibus inest, nisi forte stoicissant Aeschylus Choeph. 503 καὶ μὴ ἑαλείψῃς σπέρμα Πελοπιδῶν τόδε Euripides Bacch. 35 πᾶν τὸ θεῶν σπέρμα Καδμείων, Anaxagoras σπέρματα πάντων χρημάτων Schaubach. fr. 3 p. 85 Plato Legg. IX 853 c. ἀνθρώποι τε καὶ ἀνθρώπων σπέρμασι νομοθετοῦμεν³⁷⁾.

De aliis causis quibus probatur Hieronymi theogoniam posterioris temporis fetum esse accuratius disserere nolui quia inter omnes viros doctos constat eam aetatis Alexandrinae signa prae se ferre. Quare satius duco te ad Zellerum mittere, qui etiam de Hellanici et Hieronymi nominibus ac personis accurate egit³⁸⁾. Cecidit igitur opinor ad irritum unum et gravissimum e Schusteri argumentis quibus Phanetis cataposin in Rhapsodiis infuisse negare studuit; manifestum est et hoc quidem demonstrasse mihi videor Schusterum nullo modo evicisse Phanetem ex theogonia Hieronymiana in Rhapsodias transmigrasse. Immo contrarium verum est

³⁷⁾ Consentio igitur hac in re prorsus cum Gruppio p. 652 qui in adnotatione 41 egregie has Schusteri ariolationes exposuit.

³⁸⁾ De Damascii verbis ἡ κατὰ τὸν Ἱερώνυμον γερομένη καὶ ἑλλάνικον (sc. θεολογία) cf. Gruppium p. 633. Quae autem idem vir doctissimus p. 657 contra Zelleri argumentationem protulit probari mihi nullo modo possunt.

et extra omnem dubitationis aleam positum, Rhapsodiis usum esse Hieronymum. Cuius theogoniam quoniam post medium a. Chr. saeculum secundum conflata esse satis constat, ante hoc certe tempus Phanetis fabulam et cum ea Rhapsodias extitisse apparet.

At multo latius progredi licet. Lobeckius enim Phanetis *καταπόσεως* iam in Orphei libro a Platone lecto mentionem factam esse contendit aliosque scriptorum locos, quibus Phanetis fabulam notam esse dicit, addit. Hic autem Platonis locus gravissimus est Legg. IV 715 E: *ὁ μὲν δὴ θεός, ὥσπερ καὶ ὁ παλαιὸς λόγος, ἀρχὴν τε καὶ τελευτὴν καὶ μέσα τῶν ὄντων ἀπάντων ἔχων, εὐθείᾳ περαίνει κατὰ φύσιν περιπορευόμενος· τῷ δ' αἰεὶ ξυνέπεται δίκη τῶν ἀπολειπομένων τοῦ θείου νόμου τιμωρός.* Ad haec verba confer scholiastam ap. Bekk. III 2, 451 ap. Herm. 379 Abel fr. 33 Lob. 530: *θεὸν μὲν τὸν δημιουργὸν σαφῶς, παλαιὸν δὲ λόγον λέγει τὸν Ὀρφικόν ὃς ἐστὶν οὗτος.*

*Ζεὺς ἀρχή, Ζεὺς μέσσα, Διὸς δ' ἐκ πάντα τέτυκται,
Ζεὺς πυθμὴν γαίης τε καὶ οὐρανοῦ ἀστερόεντος.*

καὶ ἀρχὴ μὲν οὗτος ὡς ποιητικὸν αἷτιον, τελευτὴ δὲ ὡς τελικόν, μέσσα δὲ ὡς ἐξ ἴσου πᾶσι παρών, κἂν πάντα διαφόρως αὐτοῦ μετέχη. Hi versus theogoniae Orphicae longe conclamatisissimi sunt; cohaerent enim in Pseudo-Aristotelis libello de mundo p. 401 a 27 sq. cum quibusdam versibus, quibus Phanetis *κατάποσιν* significari verisimillimum est:

*πάντας γὰρ κρύψας αὐθις φάος ἐς πολυγηθὲς
ἐξ ἱερῆς κραδῆς ἀνενέγκατο μέρμερα ῥέζων.*

Atque re vera et hos duos versus et illum

Ζεὺς ἄρσην γένετο, Ζεὺς ἄμβροτος ἔπλετο νύμφη

ad Phanetis cataposin referunt multi, quorum conspectum ap. Lob. 529 ss. invenies. Quaeritur igitur, utrum cum versu illo a Platone Aristoxeno Pseudo-Demosthene aliis lecto tam arte hi qui ad Phanetem spectant cohaereant, ut appareat eos quoque in carmine quod Plato teneret inuisse, an causae graves extent quae hanc rem cogitari posse prae-fracte vetent. Non abnuat Schusterus p. 37 inter tot versus

a Pseudo-Aristotele Apuleio Clemente Alexandrino Porphyrio Stobaeo asservatos nonnullos latere qui iam a vetere Orpheo procusi sint; recte contendit versus

*πάντας γὰρ κρύψας αὐθις γάος ἐς πολυγηθὲς
ἐξ ἱερῆς κραδῆς ἀνενέγκατο μέρμερα ῥέζων . . .*

quandam antiquitatis speciem praeberere (cf. Hesiod. theog. v. 157, 460, 487, 495, 886—900, 924). Sed omnia in coniectura incertissima posita sunt, quae Schusterus de loco, quo versus illi Orphici primum lecti sint, exposuit. Nam nulla causa ab eo prolata est, unde eluceat hos versus a theogoniae Hieronymianae auctore demum factos tum in Rhapsodias irrepsisse. Ne ego quidem negaverim, eum, qui hos versus fecerit, Hesiodi illum locum de Metidis cataposi imitatum esse, sed cur hoc omnium theologorum longe celeberrimo iam saeculo septimo vel sexto alium quendam theologum usum esse negemus? Nonne theogoniae Hesiodae vestigia apud omnes theologos usque ad remotissima Graecorum tempora extant? Ex hac igitur imitatione nihil de theogoniae rhapsodicae auctore vel aetate concludi potest. Nec firmius alterum Schusteri argumentum est; nihil enim ex ea re lucramur, quod versus illi, qui satis aperte Phañetis cataposin significant, ab aliis paulo aliter afferuntur. Ac postquam Lobeckius p. 527 ss. de discidio scriptorum hos versus afferentium egregie ut solet egit, nihil antiquius habeo quam ut te mittam ad Aglaophamum. Quare in hanc dissertationis Schusterianae partem accuratius inquirere nolo, quia me taedet res tractare quas nulli a Schustero probatas esse arbitror.

Illos autem versus quibus Iovis omnia in se com-
plectentis potentia celebratur apud veteres conclamatis-
sime fuisse ex locis a Lobeckio p. 530 ss. collectis elucet, quorum
plerosque cur novissimus Orphicorum editor neglexerit haud
perspicio. Si eos apud tot et tam diversi generis scriptores
allatos invenis, vix est cur mireris, quod ab aliis alio modo
laudantur et per tam multa saecula propagati diversum in
modum mutati sunt. Neque inauditum neque incredibile est

a posterioribus scriptoribus novos additos esse, id quod cadere videtur in versus ab Eusebio et Stobaeo allatos, contra ei, quorum mentio apud Proclum fit, nihil offensionis praebere videntur ita ut iis nullo modo impediatur quominus theogoniam ἐν ῥαψωδίαις φερομένην Platone antiquiorem putemus. Eorum autem locorum, qui illos Orphicorum versus de Iovis potentia spectant, longe gravissimi duo sunt, e quibus unus invenitur in Pseudo-Demosthenis oratione prima in Aristogitonem I § 8: βουλοίμην δ' ἄν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πρὸ τοῦ περὶ τῶν ἰδίων ἐμὲ τῶν τουτουὶ λέγειν, σπουδάσαντας ὑμᾶς ἐξετάσαι διὰ βραχέων εἰς ὅσην αἰσχύνην καὶ ἀδοξίαν προῆχε τὴν πόλιν δημοσίᾳ πάντα τὰ τοιαῦτα θηρία, ὧν μέσος καὶ τελευταῖος καὶ πρωτὸς ἐστὶν οὗτος. καὶ τὰ μὲν ἄλλα ξάσω· ἀλλ' εἰς τὰς ἐκκλησίας § 11 πάντα τὰ τοιαῦτα εἶθ' ἐπαρμόνως ὑμᾶς τήμερον ὁρθῶς δεῖ δικάσαι, τὴν τὰ δίκαια ἀγαπῶσαν Εὐνομίαν περὶ πλείστον ποιησαμένην, ἣ πάσας καὶ πόλεις καὶ χώρας σώζει, καὶ τὴν ἀπαραίτητον καὶ σεμνὴν Αἴκην, ἣν ὁ τὰς ἀγιοτάτας ἡμῶν τελετὰς καταδείξας Ὀρφεὺς παρὰ τὸν τοῦ Διὸς θρόνον φησὶ καθεμένην πάντα τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐφορᾶν De huius orationis auctore magnam inter viros doctos controversiam ortam esse video nec cum Henrico Weilio (*Revue de philologie* VI 1 ss.) post H. Lipsii operam (*Studia Lipsiensia* VI p. 319 ss.) eam Demostheni abiudicandam nego. Sed eam multo ante Neoplatonicorum tempora a rhetore quodam factam esse Dionysii Halicarnassensis iudicio (de veterum testimoniis confer Stierium De scriptore prioris adversus Aristogitonem orationis quae Demosthenis esse fertur. Diss. Halensis 1884) confirmatur, neque ut eam ultra aetatem Alexandrinorum relegemus ulla est causa. Eisdem fere temporibus quibus haec oratio scripta est Archytae fragmenta quae feruntur confecta esse videntur, e quibus unum (ap. Iamblich. Protr. c. IV 160 Lob. 530) ὁ Θεὸς ἀρχὰ τε καὶ τέλος καὶ μέσον ἐστὶ πάντων τῶν κατὰ δίκαν περαινόμενων huc facit. Utroque enim loco reducimur ad Platonis Legum locum unde egressi sumus. Nam luce clarius est Pseudo-Demosthenem et Archytam eosdem versus respicere ac Platonem. Quos ex Orphei theogonia sumptos

esse et scholiasta cuius verba p. 35 attuli et Proclus (Theol. Plat. VI 8, 363 Lob. 530) testantur: λέγει ὁ Θεολόγος

Ζεὺς ἀρχὴ Ζεὺς μέσσα Διὸς δ' ἐκ πάντα πέφυκε

καὶ μοι δοκεῖ καὶ ὁ Πλάτων εἰς ἅπασαν τὴν Ἑλληνικὴν Θεολογίαν ἀποβλέπων καὶ διαφερόντως εἰς τὴν Ὀρφικὴν μυσταγωγίαν ἀνειπεῖν ὡς ἄρα ὁ παλαιὸς λόγος τὸν Θεὸν φησιν ἀρχὴν καὶ μέσσα καὶ τελευτὴν ἀπάντων ἔχειν — — καὶ Δίκην ἔχειν ὁπαδόν. At Orphei versus quos Proclus et scholiasta dicunt in Rhapsodiarum fragmentis quae supersunt re vera inveniuntur fr. 125. 126 Abel, Procl. Theol. Plat. VI 8, 363: ὁ δὲ Ὀρφεὺς καὶ διαρρήδην εἰς τὸν τῶν ὄλων ἀναπέμπει δημιουργόν (τὴν Δίκην). ἤδη γὰρ αὐτῷ βασιλεύοντι καὶ διακοσμεῖν ἀρχομένῳ τὸ πᾶν ἐπεσθαί φησι τὴν ὄλην Δίκην.

Τῷ δὲ Δίκῃ πολὺποινος ἐφείπετο πᾶσιν ἀρωγός,

cf. quae de hoc versu infra exponam, praeterea Procl. Plat. Alc. III p. 70, Tim. 310 D p. 753 Schn., quem locum verbo tenus afferre mihi liceat, quia inde intellegitur etiam Proclum Orphei locum cum illo Platonis contulisse: τὴν δὲ Δίκην συντάττει τοῖς ἐγκοσμίους Θεοῖς, εἰκότως. ἔστι μὲν γὰρ ὁπαδὸς τοῦ Διὸς, ὡς φησιν ὁ τε Ὀρφεὺς, ὅταν λέγῃ 'τῷ δὲ Δίκῃ πολὺποινος (codd. πολυπόνος) ἐφείπετο' (codd. ἐφέπετο), καὶ ὁ Ἀθηναῖος ξένος (Pl. Legg. IV 716 A) 'τῷ αἰεὶ συνέπετο Δίκῃ', συνιδρυμένη δὲ τοῖς ἐγκοσμίους Θεοῖς καὶ συγκατενθύνουσα τὸ πᾶν κατ' ἁξίαν, Lob. 532 s. (cf. etiam 532 adnot. f.). Νόμος quoque occurrit et apud Platonem (τοῦ Θείου νόμον τιμωρός) et in Orphicorum fragmentis Procl. Plat. Tim. II 96 BC p. 226 Schn. Lob. p. 533; cf. Chr. Petersenum in Actis conv. philolog. Hannov. 1864 p. 126. His cum locis Schoellius in Procli commentario in Plat. Rempubicam p. 96, 27 confert hunc Procli l. l. locum: τὸν δὲ δὴ Νόμον τοῦτον αἰετὸν Θεὸν ἡγεῖσθαι συνορχέα τῶν τε εἰμαρμένων νόμων, οὓς ὁ ἐν Τιμαίῳ (p. 46 e) δημιουργὸς ἐγγράφει ταῖς ψυχαῖς, καὶ τῶν εἰς πᾶσαν τὴν τοῦ κόσμου πολιτείαν διατεινόντων, ἡκούσαμεν πολλὰκις τῶν τε Θεολόγων αὐτὸν ἐξυμνούντων καὶ τοῦ Πλάτωνος ἐν τε Γοργίᾳ καὶ ἐν Νόμοις cf. Lob. 514.

Iam videamus quid Abellius Schusteri rationem secutus de horum locorum consensu statuerit. Dicit p. 157 adn. 1: 'Versus quos Plato respicit (*Ζεὺς ἀρχή* etc.) auctor theogoniae rhapsodicae recepit' — scilicet ex 'antiquissima theogonia' quam Schusterus finxit. Concederem, si ab illis viris doctis probatum esset, Rhapsodias posterioris temporis fetum esse, et si planum factum esset ante Rhapsodias aliam Orphei theogoniam extitisse, cuius vestigia a Schustero detecta nulla sunt (cf. infra de Eudemi quae fertur theogonia). Habemus versus Orphei ipsos apud Proclum, quid cunctamur eos veteri Rhapsodiarum theogoniae adscribere, quid fugimus ad coniecturas non solum supervacuas sed etiam falsas? Nam meliore opinor iure quam Schusterus suam de Rhapsodiis sententiam publice professus est, contendo in eis Orphicorum fragmentis quae certissima coniectura ad theogoniam *τὴν ἐν ταῖς ῥαψωδίαῖς γενομένην* referuntur nullum extare versum, qui in theogonia a Platone lecta inesse non potuerit. Quamquam post Platonis tempora interpolatorem quendam hic illic forsitan quaedam inseruisse haud negaverim (cf. p. 37); nullum enim opus Graecorum vel Romanorum nobis sine interpolationibus traditum esse nemo ignorat. Argumenta autem e silentio petita, quibus Schusterus alique usi sunt, hac in re nihil valent. Nam quod ab Aristotele — ut hoc utar — fere nunquam horum theologorum versus afferuntur, nemo mirabitur qui in mente habebit illius superbe dictum: *περὶ μὲν τῶν μυθικῶς σοφισμένων οὐκ ἄξιον μετὰ σπονδῆς σκοπεῖν* Met. B 4, 1000 a 18. Nec minus hoc cadere videtur in Aristotelis praeceptorem, cf. Rep. II p. 364 et ea quae ex Theaeteto 180 CD recte conclusit Krischeus *Forschungen* I 35 adn. 1 ³⁹⁾.

De Zagreo autem quae exposuit Schusterus a Susemihlio in Fleckeiseni annali CIX (1874) p. 672 felicissime refutata sunt ita ut in re aperta longus esse nolim. Causae enim quibus in antiquissima theogonia Orphica Zagrei mentionem

³⁹⁾ De Apollonio Rhodio ac Nigidio Schusterus p. 41 recte iudicasse videtur; prorsus aliter iudicat Zoëga l. l. 216. Cf. Gruppium p. 656.

nondum factam esse Schusterus demonstrare studuit nullae sunt; nam nulla obstat res quominus in theogonia a Platone lecta iam Zagrei fabulam commemoratam esse arbitremur, quamquam vehementer dubito num Euthyphronis locus notissimus p. 6 B (*καὶ ἔτι γε τούτων θαυμασιώτερα, ὃ Σώκρατες, ἀ οἱ πολλοὶ οὐκ ἴσασιν*) de Saturni exsectione et Zagrei interfectione intellegi possit sicut Lobeckius p. 602 vult. Cf. Schusterum p. 14. Gravissimus autem de Zagreo locus extat apud Pausaniam VIII 37, 5 (cf. Kalkmanni Pausaniam periegetam p. 236), unde elucet Onomacritum de Bacchi caede cecinisse. Eodem tempore quo Onomacritus vixit Alcmaeonidem esse scriptam verisimile est ex qua servatus est versus *Πόντια Γῇ Ζαγρεῦ τε θεῶν παννύκτατε πάντων* Kinkel fr. 3; cf. de Zagreo praeter Lobeckium p. 601 ss. imprimis Wilamowitzium in Homericis p. 214.

Iam vero Schusteri calumniis profligatis liberiore animo tertiam huius commentationis partem adgrediamur, ubi Platonis Aristophanis aliorum locos eos examinabimus quibus haud dubiis verbis theogoniae Orphicae mentio fit vel eam significari certissima concludimus coniectura. Nullum autem extare Platonis locum qui cum eis quae ex Rhapsodiis tradita sunt dissentiat planum fiet. Immo nonnulli sunt qui tam accurate Rhapsodiarum versus quosdam respicere videntur, ut Schusterus conicere coactus sit nonnullos versus ex theogonia antiquissima a Platone lecta in Rhapsodias translatos esse.

Primus Cratylī locus est de quo Schusterus p. 5 dixit. Sunt autem verba p. 402 B (Abel fr. 32) *Ὡπερ αὖ Ὀμηρος Ὠκεανὸν τε θεῶν γενέσιν φησι καὶ μητέρα Τηθύν· οἶμαι δὲ καὶ Ἡσίόδος. λέγει δέ πον καὶ Ὀρφεύς, ὅτι*

*Ὡκεανὸς πρῶτος καλλίρροος ἤρξε γάμοιο,
ὃς ἔα κασιγνήτην ὁμομήτορα Τηθύν ὄπνιν.*

Quos versus ut cum Lobeckio Rhapsodiarum theogoniae attribuendos esse negaret Schusterus, duobus imprimis

causis adductus est. Suspicionem maximam illud ei movit, quod nec Proclus, cui theogoniae rhapsodicae plurima fragmenta debemus nec ceteri Neoplatonici illos versus unquam afferunt. At primo respiciendum est nonnullos Neoplatonicorum libros ineditos in bibliothecis hodie asservari, ita ut facile liber quidam in lucem protrahi possit, quo Proclus vel alius Neoplatonicus illorum versuum mentionem faciat⁴⁰⁾. Tum Proclus in commentario in Cratylum Orphei versus a Platone allatos in theogonia, quae ipsi nota erat, lectos esse silentio ipso probasse videtur. Quid enim interpreti de Orphei versibus dicendum erat, quos Plato ipse iam laudaverat? Illud igitur argumentum ex silentio solum petitum leve est. Iam videamus alterum, quod ut refellamus pluribus verbis opus est. Schusterus enim Timaei quendam locum in discrimen vocat quem a Lobeckio levius strictum esse profitetur. Plato autem l. l. p. 40 D ss. (fr. 31 Abel) dicit: *περὶ δὲ τῶν ἄλλων δαιμόνων εἰπεῖν καὶ γινῶναι τὴν γένεσιν μείζον ἢ καὶ ἡμᾶς, πειστέον δὲ τοῖς εἰρηκόσιν ἐμ- προσθεῖν, ἐκγόνοις μὲν θεῶν οὖσιν, ὡς ἔφρασαν, σαρρῶς δὲ πον τοῖς γε αὐτῶν προγόνους εἰδόν· — οὕτως οὖν κατ' ἐκείνους ἡμῖν ἢ γένεσις περὶ τούτων τῶν θεῶν ἐχέτω καὶ λεγέσθω. Γῆς τε καὶ Οὐρανοῦ παῖδες Ὠκεανὸς τε καὶ Τηθύς ἐγενέσθην, τούτων δ' Ὀφρύης Κρόνος τε καὶ Ῥέα καὶ ὅσοι μετὰ τούτων, ἐκ δ' Κρόνον καὶ Ῥέας Ζεὺς Ἥρα τε καὶ πάντες ὅσους ἴσμεν ἀδελφοὺς λεγομένους αὐτῶν, εἴ τι τούτων ἄλλους ἐκγόνους.* Primum quaeritur quinam sint illi auctores deorum filii (θεῶν ἐκγόνοις, θεῶν παισίν 40 E). A Platone quidem theogoniam quandam respici — cuius vestigia apud Homerum vix invenies — verba scriptoris ipsa demonstrant. Vehementer

⁴⁰⁾ Quam multi Procli libri temporum iniquitate deperierint notum est cf. I. A. Fabricium Procli philosophi vita scriptore Marino Neopolitano. Hamburgi 1700 p. 107 ss., Zellerum III, 2^a, 780 adn. 1, Bernaysium *Dialogue des Aristoteles* p. 151 s. Maxime autem dolendum est libros ad Orpheum pertinentes interiisse *Ὀρφεὺς θεολογίαν* et *Συμφωνίαν Ὀρφεὺς Πυθαγόρου καὶ Πλάτωνος*. Cf. R. Schoellium in 'Procli commentariorum in Rempublicam partes ineditae' p. 5 adn. 4.

autem dubito an Schusterus iure dixerit de Hesiodo 'ne imprimis quidem' cogitandum esse. Nam quae ex Timaei loci consensu cum Reipublicae II 364 E, ubi *Μουσαῖος καὶ Ὀρφεὺς Σελήνης τε καὶ Μουσῶν ἔγγονοι* commemorantur conclusit ea mihi nullo modo probari possunt. Concedendum est mire concinere duos Platonis locos, hic *ἔγγονοι Σελήνης τε καὶ Μουσῶν* illic *Θεῶν ἔγγονοι*; sed paulo levius inde argumentatur Schusterus p. 7: 'Orphei igitur Theogoniam non Hesiodi Plato in Timaeo videtur secutus esse'. Cur enim Orpheus Musaeo praeferendus sit, non intellego; nam quae de Orpheo concedis ea in Musaeum quoque cadere aequum est. At demonstrari potest de Musaeo quidem illo Timaei loco nihil agi. Cuius ex theogonia hoc de Triptolemo heroe illo Eleusinio extat testimonium ap. Paus. I 14, 3 fr. 11 Kink.: *ἔπη δὲ ἄδεται Μουσαίου μὲν, εἰ δὲ Μουσαίου καὶ ταῦτα, Τριπτόλεμον παῖδα Ὠκεανοῦ καὶ Γῆς εἶναι*. Quae verba si conferas cum Timaei illo loco nullam rationem vides stare, qua duo hi loci inter se coniungi possint; nam Terram alterum conubium inire cum suo ipsius filio Oceano unde gignatur Triptolemus cogitari vix potest. Quid ergo inde discimus? Cur de Musaeo dixi? Ea me movit causa, ut tibi ostendam Platonis verba de *ἐκγόνοις Θεῶν* sic premi non posse, ut Schusterus voluit. Musaeus ex *Θεῶν ἐκγόνων* numero excludendus est. Potest inter eos Orpheus esse, at de hoc uno cogitari non debet, cum plurative dicantur *ἔγγονοι Θεῶν*, quam rem Schusterus p. 7 neglexit.

Nolo longus esse in hac re, quia quae Timaei illo loco leguntur mera coniectura ad Orpheum referuntur, quam falsam esse Cratyli loco ex mea quidem sententia ita docemur ut nihil restet dubii. Nam duo hi Platonis loci nullo modo coniungi possunt. Sed ne iniuste in Schusterum invehi videar, paucis exponamus qua ratione idem usus sit ut illos inter se coniungeret ⁴¹⁾. Equidem locum Cratyli cum Timaei consentire nego, cum illic Oceanus et Tethys primi omnium

⁴¹⁾ Schusteri sententiam Gruppius p. 615 sequitur, sed novas causas non addit.

deorum nuptias fecisse dicantur, hic autem idem de Coelo et Terra narretur, quorum ex coniugio illi orti esse finguntur. Conclisit autem Lobeckius ex Cratyli loco Oceanum primum inter fratres Tethyn in matrimonium duxisse. Quod si conceditur, omnis inter utrumque locum consensus tollitur. Schusterus autem cum hoc vidisset, probare studuit Oceanum primum cum muliere consuetudinem habuisse illis versibus non concludendum esse, sed primum iustum et auspicatum matrimonium iniisse, postquam iam antea Coelus cum Terra et aliis deabus concubuerit. Gaudeo me in hac re consentire cum Gisekio *Philologischer Anzeiger* V (1873) p. 22 et Susemihlio l. l. 673 qui has Schusteri rationes ut acute excogitatas ita incredibiles esse profitentur. Schusterus enim ex theogonia rhapsodica unum affert locum, quo simile conubium detexisse sibi visus est. Cogitat de Phanete Noctis patre, de quo ille extat versus apud Proclum in Plat. Tim. 137 B p. 323 Schn.: 'αὐτὶς' γὰρ 'εἰς παιδὸς ἀφείλετο κοῦριον ἀνδρός'. Utinam Schusterus ne confugisset ad Procli interpretationem huius conubii sane ineptissimam! Nam quotusquisque est qui veterem theologum duo conubii genera discrevisse putet? Neoplatonicorum autem opinionibus temere fidem habendam non esse saepe dixi.

Nullam igitur video rationem qua Orphei versus in Cratylo asservatus cum Timaei illo loco coniungi possit atque moneo ne Gisekium quidem quidquam attulisse ad difficultatem de qua egi tollendam. Quodsi Phanes cum filia Noctē — id quod extra ullam dubitationem positum est cf. p. 16 — conubium init et aliud invenitur fragmentum, quo de πρώτῳ γάμῳ agitur, quem non eundum esse atque illum apparet, sola Lobeckii relinquitur ratio: hic πρώτους γάμος de fratrum conubio intellegendus est.

Profligata Schusteri sententia de Timaei loco quem coniectura incertissima ad Orpheum referri perspeximus, videamus quid de θεῶν ἐχγόνοις iudicandum sit. Novosne θεῶν ἐχγόνοις quaeramus? Omniane theologorum fragmenta perlustranda sunt, quia fere omnes theologi θεῶν ἐχγονοὶ esse dicuntur? Consideremus hanc rem agi de Platone,

meminerimus quam libere Plato in fabulis componendis aliorum inventis usus sit. Non recte pressit Schusterus illa verba, praesertim cum neminem fugere possit in illa Timaei theogonia res referri, quas in nulla alia tibi occurrere certum sit. Obversatur potius Platoni totum theogoniarum genus, neque de certa quadam theogonia accurate refert. Ex Orphicorum igitur fragmentis hunc Platonis locum expungendum esse censeo.

At revertamur ad Cratyli locum. Nihil vetat Orphei illum versum Rhapsodiis (cf. fr. 95) adscribere, quem re vera ex iis sumptum esse veri simile reddit Gregorius or. XXXI c. 16 (Patrol. Gr. ed. Migne tom. XXXVI p. 149 ss.) οἱ τε παρ' Ἑλλήνων σεβόμενοι θεοὶ τε καὶ δαίμονες, ὡς αὐτοὶ λέγουσιν, οὐδὲν ἡμῶν δέονται κατηγορῶν, ἀλλὰ τοῖς σφῶν αὐτῶν ἀλίσκονται θεολόγοις, ὡς μὲν ἐμπαθεῖς — — — καὶ οὐ πρὸς ἀλλήλους μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς πρώτας αἰτίας ἀντιθέτως ἔχοντες· οὗς δὴ καὶ Ὠκεανούς καὶ Τηθύας καὶ Φάνητας, καὶ οὐκ οἶδα οὕςτινας ὀνομάζουσι· καὶ τελευταῖόν τινα θεὸν μισότεκνον διὰ φιλαρχίαν, πάντας καταπίνοντα τοὺς ἄλλους ἐξ ἀπλησίας, ἵνα γένηται πάντων ἀνδρῶν τε θεῶν τε πατήρ, δυστυχῶς ἐσθιομένων καὶ ἐμουνμένων.

Tum in censum venit Legum locus de quo p. 35 ss. fusius dixi. Extat autem alter quoque Legum locus quem in Orphei theogoniam quadrare iamdudum intellectum est VII p. 796 B οὐδ' ὅσα ἐν τοῖς χοροῖς ἐστὶν αὐτῶν μιμήματα προσήκοντα μιμεῖσθαι, παρετέον, κατὰ μὲν τὸν τύπον τόνδε Κουρήτων ἐνόπλια παίγνια . . . cf. Lobeckium p. 541. Plura de hoc Platonis loco disserere necessarium non est, quia vel Schusterus ipse profitetur p. 26: 'Verum quod attinet ad Minervae non ortum, sed educationem recens liber propterea mihi antiquae descriptionis colores magis videtur conservasse, quod iam veterem poetam Curetes cum Atheniensium Κόρη καὶ δεσποίνῃ coniunxisse cum Proculo ex Platonis Legibus colligere licet'. Incertiore autem ratione ad theogoniam Orphicam referuntur quae de λεγομένη παλαιᾷ Τιτανικῇ φύσει (Legg. III 701 C) concluduntur atque opinionem a Schustero p. 26 adn. 4 prolatam eis praeferre malim quae

in textu posuit. Idem cadit in Politici locum p. 269—272 cf. Schusterum p. 26.

Largiora autem haurimus ex Phaedri (p. 248 C) quodam loco a Schustero p. 26 allato, de quo cf. Wilamowitzium in Gaedii Demetrii Scepsii fragmentis (diss. inang. Gryphiswaldensis 1880 fr. 18 p. 24). Quae enim hoc loco de Adrastea dicuntur, conferenda sunt cum eis quae de *Ἀδράστεια ἐκ Μελίσσου καὶ Ἀμαλθείας οὔση περιεκτικῇ καὶ τοῦ Νόμου* in Rhapsodiis canuntur, cf. Lobéckium p. 514 ss., Gaedium l. l., Schusterum p. 66 adn. 4, Abelium fr. 109. 110. Hanc autem Adrasteam Noctis ministram quae valde differt a *διωργνωμένη* illa cum Chrono iuncta, deam vere Orphicam esse fragmenta docent. Cf. Plat. Rep. V 451 A *προσκυνῶ δὲ Ἀδράστειαν, ὃ Γλαύκων, χάριν οὗ μέλλω λέγειν* et Pseudo-Demosthenem c. Aristogit. § 37 *καὶ Ἀδράστειαν μὲν ἄνθρωπος ὧν ἐγὼ προσκυνῶ* quo loco ea confirmari arbitror quae p. 37 monui. Aeschylum quoque a quo theologorum veterum opiniones vehementer respectas esse notum est (cf. infra quae de Aeschyli studiis Pherecydeis exponam), hanc Orphicorum deam in mente habuisse dicentem in Prometheo v. 935

οἱ προσκυνοῦντες τὴν Ἀδράστειαν σοφοὶ

pro certo habeo, nam fere idem quod de Euripidiae Helenae versibus 513 s.

*λόγος γὰρ ἔστιν οὐκ ἐμός, σοφῶν δ' ἔπος,
δεινῆς ἀνάγκης οὐδὲν ἰσχύειν πλέον*

sagaciter Wilamowitzius in Homericis p. 224 adn. 22 monuit, cadit in illum Aeschyli versum cf. Prometheus v. 105. Quae idem vir illustrissimus de *Ἀνάγκη* eodem loco exposuit, egregie disputata sunt praeterquam quod Hieronymi theogoniam ab Euripide ac Platone respectam esse falso coniecit; de Euripidis studiis Orphicis cf. etiam comment. gramm. II p. 6. Plurimos autem ad Adrasteam pertinentes locos collegit Gaedius l. l. ita ut qui in hanc deam accuratius inquirere velit apud eum fere omnia quae huc spectant inveniat. Quorum ex numero unum hic affero, quia satis

aperte ad Orphei theogoniam rhapsodicam attinet. Dico hoc Rhesi scholium (v. 342): *ἰδικῶς τὴν Ἀδράστειαν Αἰὼς φησι παῖδα ἄλλων τροφὸν τοῦ Αἰὸς φασκόντων. ἔστι δὲ καὶ ἐν τῇ Παριανῇ (Καρίᾳ) Ἀδραστείας πεδίον ὑπὸ Ἀδράστον τοῦ (del. Wilam.) βασιλέως, ἀφ' οὗ καὶ ὁ δαίμων. ἄλλοι δὲ Μελισσέως μὲν τοῦ Κρητός, ἀδελφὴν Κνυσοσύρας, Αἰὼς τροφόν. Καλλίμαχος· 'σὲ δ' ἐκοίμισεν Ἀδράστεια λίκνῳ ἐπὶ χρυσέῳ' (hymn. in Iovem v. 47). Altera Iovis ministra Ἀνάγκη ab Orphicis dicta est cf. fr. 109. 110, tertia Εἶδη quarta Εἵμαρ-μένη cf. ibidem. Necessitatem autem etiam Θέμιν appellatam esse Proclus in comment. in Plat. Rempubl. p. 120, 20 Sch. (cf. eundem p. 50, 36) testis est. Antimachus (Harpocration s. Ἀδράστεια cf. Gaedium l. l.) Adrasteam eandem esse deam ac Nemesis dicit.*

Sed revertamur ad Platonem. Restat enim ut dicam de Philebi loco p. 66 C D *Ἐκτὴ δ' ἐν γενεᾷ, φησὶν Ὀρφεύς, 'καταπαύσατε κόσμον αἰοιδῆς'. αὐτὰρ κινδυνεύει καὶ ὁ ἡμέτερος λόγος ἐν ἑκτῇ καταπεπανμένος εἶναι κρίσει.* Merito spremit Schusterus p. 14 Lobeckii rationem versum in carmine Orphico aliter atque in Platonis Philebo lectum esse statuentis; in eo quoque consentio cum Schustero, quod versum ex theogonia Orphei nomine inscripta non ex alio quodam obscuro Orphicorum libro velut ex Catabasi sumptum esse credit. Sed me nullo modo concedere posse eum lectum esse in theogonia Schusteriana apertum est ⁴²⁾. Immo ex Rhapsodiis eum petiisse Platonem duabus causis ut credam adducor. Primum nitor hoc Syriani testimonio in Arist. Met. p. 935 a 28 ed. Usener. (quae antecedunt praetereo, locum gravissimum exhibeo): *τὸν δὲ Αἰα οὐ πρῶτον ἀλλὰ πέμπτον βασιλέα σαφῶς ὀνομάζουσιν οἱ πρὸς αὐτὸν παρὰ τῆς Νυκτὸς δοθέντες χρησμοί.*

ἀθανάτων βασιλῆα θεῶν πέμπτον σε (Lobeckius, τε codd.) γενέσθαι.

⁴²⁾ Idem cadit in sententiam a Bergkio Lit. gr. I 394 adn. 230 prolatam; nam quid de Timaei illo loco ad quem Orphei versum in Philebo asservatum refert statuendum sit supra fusius demonstravimus cf. p. 41 ss. Schusteri sententiam probat Gruppius p. 623.

Conferenda autem sunt cum alia testimonia ab Abelio fr. 85 allata tum maxime Procli Tim. 291 A p. 705 Schn.: *Τίνες οὖν αἱ Ὀρφικαὶ παραδόσεις, ἐπειδήπερ εἰς ταύτας ἀναφέρειν οἰόμεθα χρῆναι τὴν τοῦ Τιμαίου περὶ θεῶν διδασκαλίαν; θεῶν βασιλέας παραδέδωκεν Ὀρφεὺς κατὰ τὸν τέλειον ἀριθμὸν τῶν ὄλων προεστηκότας Φάνητα, Νύκτα, Οὐρανὸν, Κρόνον, Δία, Διόνυσον καὶ μετὰ τοῦτον ἕκτος ὁ Διόνυσος.* En habemus *ἔκτην γενεάν*. In Baccho celebrando Orphicae Musae iure subsistere iubentur; nam Bacchum deum vere Orphicum esse in vulgus notum est et testantur scriptorum loci a Lobeckio collecti. Qui deus tanto in honore in circulis Orphicis fuit, ut arcanas caerimonias, ut videtur, ad eum potissimum referrent, peculiare de Bacchicis carmen conscriberent (fr. 3 Abel, Hillerus Herm. XXI 365), ipsum denique Orphea Bacchanalia invenisse asseverarent (Apollod. bibl. I 3, 2, 3) ⁴³).

Forsitan autem Schusteri quandam ratiocinationem secutus mireris quod hic versus a Platone allatus a nullo Neoplatonico sit commemoratus; sed quam incerta sint talia argumenta, egregio nunc tibi exemplo demonstrare possum, cum Heitzii insigni benevolentia factum sit, ut primus edam hunc Damascii locum cod. Marc. f. 371 r: *ἐν δὲ πέμπτῳ οἱ θεολόγοι τοὺς ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ θεοὺς ἐκφαινομένους, ἀλλὰ μὴ ἀπὸ τῶν ἄνω σειρῶν ἀπορρέοντας ἢ νεωτέρους ἢ γέροντας ὡς ἐπίπαν εἰσηγοῦνται ἡμῖν (καὶ μεστὰι τούτων αἱ Ὀρφικαὶ θεολογίαι καὶ αἱ πάτριοι καὶ ἑκάστους) ἔκτη δ' ἐν γενεᾷ τῷ ὄντι θεόν* ⁴⁴).

Denique fusius dicerem de Sophistae loco conclamativissimo p. 242 D *τὸ δὲ παρ' ἡμῖν Ἑλεατικὸν εἶδος, ἀπὸ Ξενο-*

⁴³) Quae de Baccho in Rhapsodiis celebrato Gruppius p. 637 ss. accurate exposuit haud improbabilia sunt ac summa quaestionis certe recte ab eo tractata est, quamquam de singulis dubitari potest.

⁴⁴) Extrema verba in Heitzii apographo ita leguntur: *εἰσηγοῦνται ἡμῖν. καὶ μεστὰι τούτων αἱ Ὀρφικαὶ θεολογίαι καὶ αἱ πάτριοι καὶ ἑκάστους ἔκτη δ' ἐν γενεᾷ τῷ ὄντι θεόν.* Distinxit ac θεόν pro θεῶν emendavit Dielesius; quamquam conexus mihi ignotus forsitan alia suadeat.

φράνους τε καὶ ἔτι πρόσθεν ἀρξάμενον, ὡς ἐνός ὄντος τῶν πάντων καλουμένων οὕτω διεξέρχεται τοῖς μύθοις· Ἰάδης δὲ καὶ Σικελικαὶ τινες ὕστερον Μοῦσαι κτλ., nisi de eo nuper Freudenthalius acutissime disseruisset cui ex animi sententia adstipulor. Recte enim ad Orphicos rettulit Platonis verba καὶ ἔτι πρόσθεν ἀρξάμενον sicut iam antea Lobeckius p. 613, cui unus Brandisius I 63 adn. assensus est, idem suspicatus erat⁴⁵). Quae autem Schusterus p. 20 (cf. 16) contra Lobeckium monuit, refellere non est necesse. Nam vestigia philosophorum qui Eleatarum doctrinae praeluserunt certe inveniuntur cf. infra. Forsitan etiam de Musaeo cogitandum est, si memineritis Protagorae verborum ap. Plat. Protagor. 316 D: ἐγὼ δὲ τὴν σοφιστικὴν τέχνην φημὶ μὲν εἶναι παλαιάν, τοὺς δὲ μεταχειριζομένους αὐτὴν τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν, φοβούμενους τὸ ἐπαχθεῖς αὐτῆς, πρόσχημα ποιεῖσθαι καὶ προκαλύπτεισθαι, τοὺς μὲν ποιήσιν οἶον Ὅμηρον τε καὶ Ἡσίοδον καὶ Σιμωνίδην, τοὺς δὲ αὐτὴν τελετάς τε καὶ χρησμοδίας, τοὺς ἀμφὶ τε Ὀρφέα καὶ Μουσαῖον

Platonis locis⁴⁶) qui theogoniam Orphicam spectare videntur perlustratis unum Aristophanis locum tractare mihi liceat, de quo quamquam permulti viri docti iam accuratius quaesiverunt, nonnulla rectius statuere mihi videor. Est autem pulchra illa Avium cosmogonia 692 ss., quam Orphicae speciem prae se ferre nemo potest negare⁴⁷). At incon-

⁴⁵) Ea quoque quae Zellerus, qui optimo iure opinionem Cousini (frgm. Philos. 5e édit. Parisiis 1865 p. 7) Pythagoram arcessentis impugnavit, I⁴ 486 adn. 1 Karstenium secutus exposuit, vix ita comparata esse mihi videntur ut Platonis locum recte explicatum esse ei concedamus.

⁴⁶) Nonnulli addi possunt cf. Ernesti Grafii Ad aureae aetatis fabulam symbola in Studiis Lips. VIII p. 14, Schusteri Heraclitum p. 175 adn. 1, Haeblerini Carmina figurata Graeca 1886 p. 36 adn. 4.

⁴⁷) Aristophanes dicit vs. 690 ss.

ἔν' ἀκούσαντες πάντα παρ' ἡμῶν ὀρθῶς περὶ τῶν μετεώρων,
 ἡύσιν οἰωνῶν γένεσιν τε θεῶν ποταμῶν τ' Ἐρέβους τε Χάους τε
 εἰδότες ὀρθῶς Προδίκῳ παρ' ἐμοῦ κλάειν εἶπητε τὸ λοιπόν.

De Prodicti studiis cosmogonicis cf. praeter Welckeri notissimam de Prodicto commentationem Kockium ad Aristophanis locum. De Prodicto καταβάσεως ἐς Ἀΐδου auctore cf. Wilamowitzium in Homericis p. 222 s.

sideratum esse existimo theogoniae Aristophaneae argumentum totum ex Orphei carmine deducere; nam verisimile est scholiastam haud inepte profiteri ταῦτα οὐκ ἀναγκαῖον ἀπευθύνειν πρὸς τὰ Ἡσιόδου ἢ πρὸς τινὰ ἄλλον τινὸς γενεαλόγον cf. Schusterum p. 41 adn. 1, quamquam non refragabor, si Acusilai quoque cosmogoniam a poeta comico respectam esse opineris. Mirum enim in modum versus

Χάος ἦν καὶ Νύξ Ἐρεβός τε μέλαν πρῶτον καὶ Τάρταρος εὐρύς·
 γῆ δ' οὐδ' ἀήρ οὐδ' οὐρανὸς ἦν· Ἐρέβους δ' ἐν
 ἀπείροσι κόλποις
 τίπτει πρῶτιστον ὑπηνέμων Νύξ ἡ μελανόπτερος ὄρνις,
 ἐξ οὗ περικτελλομέναις ὥραις ἐβλάσταν Ἔρως ὁ πο-
 θεινός

consentiunt cum eis quae de Acusilai cosmogonia apud Damascium et Theocriti scholiastam tradita sunt cf. p. 5 s. At tenendum est Aristophanem ut poetam paulo liberius tales res tractare ut Zoëga (*Abhdlg.* 238) Aristophanis locum ad poesin theogonicam accuratius cognoscendam adhibendum esse optimo iure negavisse videatur, quamquam causas eius minime probo. Illud tamen ex nonnullis Aristophanis verbis certissime concludi potest eandem Orphei theogoniam ab Aristophane atque a Neoplatonicorum turba lectam esse. Cuius rei argumentum gravissimum praebet Cupidinis figura. Quod utrimque στίλβων vocatur, nolo comparare, quia Aristophani nitent aureae alae, Orphico ipsum corpus, neque quod alatum uterque fingit deum (cf. Procl. Tim. 130 F p. 308 Schn. fr. 62 Abel), multum probat. Sed Orphici v.

χρυσείαις πτερύγεσσι φορέυμενος ἔνθα καὶ ἔνθα
 haud dubie exemplo fuit comici v. 697

Ἔρως ὁ ποθεινός,
 στίλβων νῶτον πτερύγοιν χρυσαῖν, εἰκὼς ἀνεμώκεσι
 δίναις

qua in re φορέυμενος ἔνθα καὶ ἔνθα respondet quodammodo illius εἰκὼς ἀνεμώκεσι δίναις. Porro ovum unde Cupido exsilit a Nocte fit Aristophanis versu 694 Ἐρέβους δ' ἐν

ἀπείροσι κόλποις, cui conferenda sunt Argonautica quae Orphei dicuntur v. 13 Abel

καὶ Χρόνον, ὡς ἐλόχευσεν ἀπειρεσίους ὑπὸ κόλποις

(cf. Zoëgam l. l. 229). Nam Argonauticorum auctorem Rhapsodias secutum esse iam diu observaverunt viri docti cf. supra p. 8 s.

Conferendus est etiam hymnorum Orphicorum sextus (de quo cf. Zoëgam l. l. 223 s. 234) sicut Kockius ad Aristophanis locum recte monet. Sin autem idem vir doctissimus Aristophaneum (v. 696) περιτελλομέναις ὥραις confert cum Iliadis B versu 551 et Sophoclis Oedipi Tyranni versu 156, quibus multa exempla facile addi possunt, forsitan non a re est monere duos extare Orphicae theogoniae versus, ubi inveniuntur et περιπλομέναις ὥραις (fr. 101 Abel) et περιτελλομένον δ' ἐνιαυτοῦ ὥραις (fr. 140 Abel).

Platonis autem et Aristophanis locis nonnullos aliorum scriptorum addamus qui ad Rhapsodias spectare videntur. Ac philosophi potissimum arcessendi sunt, Gravissima esse videntur ea quae in Orphicorum fragmentis de animarum migratione ac palingenesia inveniuntur. Longus essem in hac re exponenda, nisi nuperrime EDUARDI LUEBBERTI doctissima De Pindaro dogmatis de migratione animarum cultore (Ind. lect. Bonn. 1887/88) commentatio edita esset. Doctrinae Orphicae vestigia in Pindari carminibus feliciter ab illo detecta sunt velut in pulcherrimis illis versibus qui extant in Platonis Menone p. 81 B οἷσι δὲ Φερσεφόνα ποινὰν παλαιοῦ πένθος δέξεται Orphicorum fragm. 225 Abel (Simplicius ad Aristot. de caelo I 1 ed. Karsten p. 168) ἐνδεθῆναι δὲ ὑπὸ τοῦ τὸ κατ' ἀξίαν πᾶσιν ἀγορεύοντος δημιουργοῦ θεοῦ ἐν τῷ τῆς εἰμαρμένης καὶ τῆς γενέσεως τροχῷ, οὐδὲρ ἀδύνατον ἀπαλλαγῆναι, κατὰ τὸν Ὀρφέα, μὴ τοὺς θεοὺς ἐκίνοις ἰλεωσάμενον, οἷς ἐπέταξεν ὁ Ζεὺς 'κίχλον ἢ ἀλλῦσαι καὶ ἀναψῦξαι κακότητος' τὰς ἀνθρωπίνους ψυχὰς cf. Luebbertum p. 7. Neque improbabilia sunt quae idem vir doctus in commentationis extrema parte profitetur: 'haec ferè summa efficitur: Pindarum in universum quidem

Orphicorum de migratione animarum placita ex animi sententia probasse et amplexum esse, sed in singulis quibusdam gravissimis subtilissimae materiae partibus libero iudicio usum atque vel Platoni praeludentem ab amicorum sententia discessisse'. Sed iam ante Pindarum extiterunt qui Orphicorum dogma de animarum migratione secuti sunt. Pythagoreos dico de quibus praeter Zellerum I⁴ 418 ss. nunc Luebberti idem libellus adeundus est p. 13 ss. Audi enim versus (Procl. in Plat. Remp. ed. Schoell p. 116 Abel fr. 222. 223):

οἱ δ' αὐτοὶ πατέρες τε καὶ νῑέες ἐν μεγάροισιν
 εὐχοσμοὶ τ' ἄλοχοι καὶ μητέρες ἡδὲ θύγατρες
 γίγνont' ἀλλήλων μεταμειβομένησι γενέθλαις

 οὐνεκ' ἀμειβομένη ψυχὴ κατὰ κύκλα χρόνοιῳ
 ἀνθρώπου ζῳοῖσι μετέρχεται ἀλλόθεν ἄλλοις·
 ἄλλοτε μὲν θ' ἵππος, τότε γίνεται (ἀμφίκερως βοῦς
 suppl. Usener),
 ἄλλοτε δὲ πρόβατον, τότε δ' ὄρνειον αἰνὸν ἰδέσθαι,
 ἄλλοτε δ' αὖ κύνέον τε δέμας φωνή τε βαρεῖα,
 καὶ ψυχρῶν ὀφίων ἔρπει γένος ἐν χθονὶ δίῃ.

Nulla autem est causa, cur hunc locum cum Abelio Orphei *Αἶδου καταβάσει* adscribamus. Nihil enim certi de hoc carmine statui potest atque e fragmentis ab Abelio fr. 154—158 collectis (cf. Wilamowitzium in *Homericeis* p. 221 adn. 14) ne unum quidem probabiliter huic carmini attribui potest. Cur autem negemus illos versus a Proclo allatos ex theogonia Orphica fluxisse? Semper enim respiciendum est omnium Orphei carminum longe conclamatissimam fuisse theogoniam ad quam omnia fere fragmenta quae in Neoplatonicorum libris inveniuntur pertinent cf. Gruppium p. 635 ss.

De Xenophane iam pluribus locis dixi ac post Freudenthalii commentationem pauca habeo quae addam cf. supra p. 47 s. Sed unum praetermittere nolo. Fulcitur enim ni fallor Freudenthalii opinio de Xenophane Orphicorum ut ita

dicam discipulo his Orphei versibus qui inveniuntur ap. Iustin. Cohort. c. 15 (fr. 7 Abel, Lobeck. 440. 460):

Εἰς Ζεὺς, εἰς Ἀΐδης, εἰς Ἥλιος, εἰς Διόνυσος,
εἰς Θεὸς ἐν πάντεσσι· τί σοι δῖχα ταῦτ' ἀγορεύω;⁴⁸⁾

Confer Xenophanis versus celeberrimos:

εἰς Θεὸς ἔν τε Θεοῖσι καὶ ἀνθρώποισι μέγιστος,
οὔτε δέμας θνητοῖσιν ὁμοῖος οὔτε νόημα.

Cum Orphicorum religio tum maxime popularis facta esset, Heraclitus quoque (ὠνιὸς δὲ Ἀΐδης καὶ Διόνυσος, ὅτε μάλιστα καὶ ληναῖζονται fr. 127) ut imaginem suae doctrinae contraria copulantis eiusdem Bacchi apud superos et inferos duplicem formam videtur commemorasse Orphici illius versus quattuor deos in suam dyadem contrahens cf. Bergkii Hist. lit. gr. II 82, adn. 27, Teichmuelleri *Neue Studien zur Geschichte der Begriffe* I 72⁴⁹⁾. Sed etiam a Parmenide Xenophanis discipulo Rhapsodias lectas esse elucet ex versu 9 Stein:

τῶν δὲ Λίχη πολύποινος ἔχει κληῖδας ἀμοιβούς

quem expressum esse ex theogoniae Orphicae versu

τῷ δὲ Λίχη πολύποινος ἐφείπετο πᾶσιν ἀρωγός

(cf. p. 38) vidit Dielesius.

Ut autem etiam saeculi quinti cuiusdam philosophi mentionem faciam a quo Rhapsodiae respectae esse videntur

⁴⁸⁾ Attribuuntur versus ap. Iustinum asservati vulgo Orphei testamento. Sed cum Iustinus ἀλλαχοῦ dicat et Orphei versus qui paulo ante apud eum leguntur certe ex testamento sumpti sint alium Orphei librum arcessere necessarium est; nullus autem invenitur cui hi duo versus aptiores sint quam theogoniae; nam post Phanetis cataposin cum Iupiter omnes res in se continuerit dicti videntur esse. Iustinum autem non solum testamento usum esse sed etiam aliis Orphei carminibus testatur fr. 170 Abel. — Cf. etiam Wissowam De Macrobiani Saturnal. fontibus capita tria Vratislaviae 1880 p. 39.

⁴⁹⁾ Nunc addenda est Gruppii accurata disputatio p. 649 ss., E. Pfeidereri librum sciens praetermitto cf. Dielesium *Archiv f. Gesch. d. Phil.* I (1887) p. 105 ss.

agmen claudat Anaxagoras. Videtur hic primus lunam habere montes campos antra et ab hominibus incoli opinatus esse, Plato Apolog. p. 26 D, Aetii Plac. II 25, 9 (356^a 7^b 16) II 30, 2 (361^a 12^b 14) Hippol. philos. 8, 10 (562, 27), Schaubachii Anaxagorae fragm. 161 ss., Zellerus I⁴ 902 s. Dielesii prolegg. ad Doxogr. 26. 165. Secutus est Democritus, cf. Zellerum I⁴ 800 adn. 4. Sed ante utrumque similia Rhapsodiarum auctor professus est:

*Μήσατο δ' ἄλλην γαῖαν ἀπείριτον, ἣν τε σελήνην
ἀθάνατοι κληῖουσιν, ἐπιχθόνιοι δέ τε μήνην·
ἣ πόλλ' οὔρε' ἔχει, πόλλ' ἄστεα, πολλὰ μέλαθρα.*

Procl. Tim. 154 A p. 363 Schn. fr. 81 Abel. Cf. quoque Aetii Plac. II 13, 15 (343^a 10^b 13)⁵⁰). His comparationibus etsi nonnulla addi posse non ignoro, tamen hoc iam effectum esse puto, ut Rhapsodias sexto saeculo exeunte non solum compositas, sed etiam per omnes Graeciae regiones sparsas credamus. Totam autem rem de qua egi multo clariorem fore credo si quis post Schoemanni operam (De poesi theogonica Graecorum op. ac. II 1 ss.) theogonicae poesis historiam enarrare ausus erit. Quam ad rem tractandam nec doctrinam neque ingenium mihi sufficere scio. Schoemannum autem qui de Hesiodo quidem singulariter meritus est illa in disputatione plane erravisse pro certo habeo.

Restat ut de duabus aliis Orphei theogoniis, quas Zellerus ac Schusterus hac multo antiquiores ducunt mantissae loco pauca addam. Res autem breviter stringi potest. Summa auctoritas Eudemi theogoniae quae fertur a viris doctis tribuitur quam solam Platoni et Aristoteli notam fuisse Schusterus probare studet. Unus extat locus quo verbis haud ambiguus haec significatur apud Damascium p. 382 K. (fr. 30 Abel, Eudemi fr. CXVII p. 169 Spengel); nam alii,

⁵⁰) Cf. Gruppium p. 652.

quos ad eam viri docti ex coniectura rettulerunt, huc non faciunt praeter unum Aristotelis. Legimus enim Damasc. l. l. ἡ δὲ παρὰ τῷ Περιπατητικῷ Εὐδήμῳ ἀναγεγραμμένη ὡς τοῦ Ὀρφέως οὕσα θεολογία πᾶν τὸ νοητὸν ἐσιώπησεν, ὡς παντάπασιν ἄρρητον καὶ ἄγνωστον ἀνθρώπῳ (corr. Dielesius, τρόπῳ codd.) κατὰ διέξοδόν τε καὶ ἀπαγγελίαν. ἀπὸ δὲ τῆς Νυκτὸς ἐποιήσατο τὴν ἀρχήν, ἀφ' ἧς καὶ [ὁ om. Marc.] Ὀμηρος, εἰ μὴ συνεχῇ πεποιήται τὴν γενεαλογίαν, ἴσισιν.... Tenendum igitur est ex Eudemi theogonia nihil notum esse nisi Noctem. Atqui de Nocte Platonis de Orpheo loci nihil tradunt. Quomodo igitur hunc Eudemiae formae testem afferre poterant, quem Rhapsodiarum lectione imbutum esse supra evicimus? Incertissima coniectura etiam Ioannis Lydi locus de mens. II 7 p. 18, 11 Bekk. (Orphic. fr. 145 Ab.) ad theogoniam Eudemiam relatus est: καὶ τρεῖς πρῶται κατ' Ὀρφέα ἐξεβλάστησαν ἀρχαί, νύξ καὶ γῆ καὶ οὐρανός· θεῶν δὲ τῶν ἐν γενέσει τρία γένη, οὐράνιον ἐπίγειον καὶ τὸ μεταξὺ τούτων. Postquam Lobeckius caute ut solet p. 494 professus est: 'Sed quae Lydus refert de Mens. p. 19 magis illis consona quae Eudemus excerpsit', alii Eudemi theogoniae vestigia apud Lydum extare pro certo statuerunt. Ea autem quae Schusterus p. 16 ss. ad Lobeckii opinionem probandam attulit, non ita comparata sunt, ut omnem dubitationem prorsus tollant. Qui cum ex Eudemo Lydum illam de Orpheo sententiam hausisse statim concedit, id unum studet, ut hunc cum iis, quae de Orphei carminibus apud Platonem traduntur, consentire demonstret. Utinam prius exposuisset Lydi locum revera pertinere ad Eudemi theogoniam Orphicam! Quid, si tibi demonstrare possum, Lobeckium non recte utrumque locum coniunxisse? Nonne tum omnia Schusteri commenta corruent?

Ut ea, quae ex Lydo modo attuli, cum illis Damascii verbis coniungeret, demonstrare studuit Schusterus apud Lydum quoque a Nocte sola initium fieri. Contendit enim p. 17 theogoniarum auctores fere semper per dyadas primas genealogias deducere et ab uno tantum principio ceteros deos derivare. Quod dicit 'fere semper', stupeo. Damascium enim

hac ratione multorum theologorum doctrinas tractasse haud negaverim cf. supra p. 4 ss. At non Neoplatonicorum somnia sed theologorum veterum ipsa fragmenta adeunda sunt. Epimenidis duo principia in adnotatione Schusterus ipse affert, quem solum duo ab initio principia posuisse putat. At tria elementa ab initio posita saepius occurrunt in theologorum fragmentis, quam rem duobus exemplis probabo. De Onomacrito legimus ap. Sext. Emp. Pyrrh. Hypot. III § 30 p. 135 ss.: *Ὀνομάκριτος δὲ ἐν τοῖς Ὀρφικοῖς πῦρ καὶ ἔδαρ καὶ γῆν* cf. Kinkelii F. E. Gr. Onomocr. fr. 1, qui omisit Galen. Hist. phil. c. 18 Dox. 610, 15. Pherecydis Syrii Pentemichi exordium integrum habemus: *Ζὰς μὲν καὶ Χρόνος ἦσαν αἰεὶ καὶ Χθονίη* cf. supra p. 4. Cum igitur Epimenides ex duobus principiis, Pherecydes et Onomacritus ex tribus initium faciant, cur non illa quae apud Lydum κατ' Ὀρφέα extant, integra esse censeamus? Ab uno autem principio Eudemum orsum esse Damascio credendum est, quia hic quidem locus ex Eudemo sincerius excerptus et a Platonici philosophumenis liber esse videtur. Et consentit cum hoc excerpto Aristot. Metaph. A 6 p. 1071^b 25 *ὥς λέγουσιν οἱ θεολόγοι οἱ ἐκ νυκτὸς γεννῶντες*. Apud Lydum autem illud *πρῶται . . . ἐξεβλάστησαν ἀρχαί, νύξ καὶ γῆ καὶ οὐρανός* urgendum est nec conferri potest cum Hesiodi illis versibus 116 ss.:

*Ἦτοι μὲν πρῶτιστα Χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα
Γαί' εὐρύστερνος, πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ
.. Τάρταρα τ' ἠερόεντα μυχῷ χθονὸς εὐρυοδείης
ἧδ' Ἔρος, ὃς κάλλιστος ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσι κτλ.*

Lydi igitur verba ad theogoniam Eudemi nihil prorsus faciunt. Quo autem ex libro Lydus Orphei illa tria elementa sumpserit, dicere nequeo, sed veri haud dissimile est eundem Orphei librum fuisse unde multa de numeris Lydus excerpserit fr. 144. 147. 148. 151 ed. Abelianae, quae ad hymnum quendam Pythagoricum pertinere Lobeckius 714 s. non sine causa coniecit.

Unus relinquitur Aristotelis ille locus qui cum eis quae apud Eudemum Damascius invenerat consentire videtur ⁵¹⁾. Omnes fere theologos praeter Pherecydem, de quo cogitari posse Aristoteles ipse vetat, viri docti attulerunt. Audis de Hesiodo Orphicis Epimenide Acusilao. Eligendi copia amplissima tibi datur. Elige. At ego via lubrica ire nolo, postquam Lobeckius (p. 488 adn. †) Brandisius l. l. 65 H. Bonitzius in commentario ad Arist. Met. A 6 p. 1071 b 27 iam diu viam rectam detexerunt. Satis est BONITZII verba hic repetere: 'Sed veri simillimum videtur, hoc loco perinde ac A 3 983 b 27 Aristotelem non certos quosdam poetas cogitasse, sed universe locutum esse de omnibus, quicumque ex indefinito quodam et materiae vel potentiae simili principio rerum universitatem repetendam putarunt'.

Ubinam igitur extant theogoniae Eudemiae certa vestigia apud Platonem vel Aristotelem vel alium scriptorem Graecum? Si a Schustero nihil certis argumentis, permulta falsis ab

⁵¹⁾ De Aristot. Met. N 4 1091 b 4 οἱ δὲ ποιηταὶ οἱ ἀρχαῖοι ταύτην ὁμοίως, ἢ βασιλεύειν καὶ ἀρχεῖν ἡσάν οὐ τοὺς πρώτους, οἷον νύκτα καὶ οὐρανὸν ἢ χάος ἢ ὠκεανόν, ἀλλὰ τὸν Δία in adnotatione saltem quaedam dicenda sunt. Schusterus p. 19 verbis illis Lydi confisus *νύκτα καὶ οὐρανόν* pertinere ad Eudemi theogoniam opinatur; putat enim ab Aristotele tertium principium *χθόνα* aut *γῆν* neglectum esse. At causam cur hoc loco Stagirita de tertio illo principio nihil egerit, perspicere nequeo. Nam nihil facit ad rem ille Met. A 4 984 b 27 locus a Schustero p. 19 adn. 2 allatus, quem idem vir doctus recte interpretatus est. Neque Eduardo Zeller, qui I 4 79 adn. 6 verbis *νύκτα καὶ οὐρανόν* non unam theogoniam significari sed illud *καὶ* eandem vim, quam verbum quod sequitur *ἢ* habere censet, si ego eius opinionem recte intellexi, assentiri possum. Nam equidem exempla unde eluceret *καὶ ἢ ἢ = ἢ ἢ ἢ* esse invenire non potui. Rectissime autem de Aristotelis loco Brandisius I 69 iudicavit: *denn die alten Dichter, welche nicht die Nacht und den Himmel, oder das Chaos oder den Okeanos, sondern den Zeus zugleich herrschen und Princip sein lassen sollen, werden in den vorangehenden Worten mit neuern Theologen (Platonikern) zusammengestellt.* Sed qui theologus a Nocte et Caelo orsus sit nescimus cf. Syrianum p. 935 a 18 ed. Us. οὐδὲ ταῦτα κατὰ τὸ ἀληθὲς ἱστορεῖται περὶ τῶν θεολόγων... Quae res ei haud mira esse videbitur qui quam male theologorum Graecorum doctrinae ad nos pervenerint perspexerit.

eo conclusa sunt, actum est de theogoniae Eudemiae auctoritate et unum extat testimonium apud Damascium: ἀπὸ δὲ τῆς νυκτὸς ἐποιήσατο τὴν ἀρχήν. Unus Aristotelis locus Met. A 6 1071 b 27, ubi οἱ ἐκ νυκτὸς γεννῶντες commemorantur, mirum in modum cum Eudemi verbis concinit, ita ut non praepostere agere mihi videar, si discipulum ex illo magistri loco illam de Nocte notitiam habuisse conicio, cui coniecturae magna ex parte ea conveniunt quae de Eudemi studiis Aristotelicis egregie disputavit Zellerus in Comment. acad. Berolin. 1877 p. 155 ss. Coniecisse igitur magis Ὀρφείως Θεογονίαν ἐκ νυκτὸς γεννῶσαν quam accurate in Aristotelis locum Eudemum inquisivisse verisimillimum est. Quam facile autem accidere potuerit, ut Eudemus Aristotelis locum ad Orpheum referret, clarum tibi fiet, si perlustraveris quae de Nocte dea summa ex Rhapsodiis discimus cf. p. 17 ss. Addi autem potest Malelam ubi de Rhapsodiis dicit verba ἔδιδε: καὶ Νύξ ζοφερά πάντα κατεῖχε καὶ ἐκάλυπτε τὰ ὑπὸ τὸν αἰθέρα, σημαίνων (sc. Ὀρφεύς) τὴν νύκτα πρωτεύειν Abel fr. 52 cf. p. 9. Quae si perlegeris num audacter et leviter conclusum est Eudemum perfacile ex eadem theogonia ad illam de Nocte opinionem pervenisse? Nonne facillime Eudemus illum Aristotelis locum de Nocte ad Orpheum referre potuit, si Byzantinos ad eandem de Nocte opinionem sola ex theogonia rhapsodica pervenisse scimus, si e. g. meminerimus Damascium (fr. 98. 99) dicere: καὶ τὴν Νύκτα, ὡς πρώτην οὐσίαν καὶ τροφὸν πάντων διὰ τοῦτο ἀνυμνουμένην αὐτὸν μάλιστα τὸν Κρόνον πεποίηκε τρέφουσαν?

Sed etiam altera illa quae praeter Rhapsodias fertur theogonia dubitationem maximam movet. Dico Apollonii theogoniam Orphicam in Argonauticis I 494 ss.:

ἂν δὲ καὶ Ὀρφεύς

495 λαιῇ ἀνασχόμενος κίθαριν πείραζεν αἰοιδῆς.
 ἦειδεν δ' ὡς γαῖα καὶ οὐρανὸς ἡδὲ θάλασσα,
 τὸ πρὶν ἐπ' ἀλλήλοισι μὴ συναρρηρότα μορφεῇ
 νείκεος ἔξ ὁλοοῖτο διέκριθεν ἀμφὶς ἕκαστα·
 ἦδ' ὡς ἔμπεδον αἰὲν ἐν αἰθέρι τέκμαρ ἔχουσιν

500 ἄστρο σεληναίη τε καὶ ἡελίοιο κέλευθοι·
οὕρεα θ' ὡς ἀνέτειλε, καὶ ὡς ποταμοὶ κελεύδοντες
αὐτῆσιν νύμφησι, καὶ ἐρπετὰ πάντ' ἐγένοντο.

Quos ad versus scholiasta p. 329 K. adnotat: Ἐμπεδοκλῆς φησιν ὅτι συγκεχυμένων ἀπάντων τὸ πρότερον νεῖκος καὶ φιλότης παραπεμφθέντα τὴν διάκρισιν ἐποίησαντο, χωρὶς δὲ τούτων οὐδὲν δύναται γενέσθαι· ὃ ἔπεται, ὡς εἰκός, καὶ Ἀπολλώνιος. Quamquam scholiastam recte de horum versuum fonte iudicavisse puto, tamen nonnulla addenda sunt, quod, quatenus scio, sententiam scholiastae viri docti nunquam amplexi sunt; nam neque a Zellero neque ab H. Steinio Empedoclis fragmentorum editore eos respectos esse video; adde quod Abelius in Orphicis fr. 35 scholiastae verborum ne mentionem quidem facit⁵²).

Scholiastam autem versu 498 ad sententiam suam perductum esse verisimile est. Conferendus est Empedoclis ille versus 175 Stein:

τῶν δὲ συνερχομένων ἐξ ἔσχατον ἴστατο Νεῖκος,
praeter eum v. 79 St.:

Νεῖκός τ' οὐλόμενον δίχα τῶν ἀτάλαντον ἀπάντη.

Nec desideratur apud Apollonium alterum Empedoclis principium, dico *Φιλότητα*, cf. enim cum Apollonii versu

497 τὸ πρὶν ἐπ' ἀλλήλοισι μιῇ συναρηρότα μορφῇ
hos Empedoclis versus editionis Steinianae:

v. 67 s.

ἄλλοτε μὲν Φιλότῃ συνερχόμεν' εἰς ἓν ἅπαντα,
ἄλλοτε δ' αὖ δίχ' ἕκαστα φορεύμενα Νεῖκος ἔχθρει,

v. 116

ἄλλοτε μὲν Φιλότῃ συνερχόμεν' εἰς ἓν κόσμον

v. 134

σφαῖρον ἔην

⁵²) Rectius indicat Gruppius p. 640 qui Lini quoque cosmogoniam (Mullachii F. Ph. Gr. I p. 156 s.) iure affert.

v. 173

ἐνθ' ἤδη τάδε πάντα συνέρχεται ἐν μόνον εἶναι

v. 242

Κύπριδος ἐν παλάμῃσιν ὅτε ξυμ πρώτ' ἐφύοντο

adde v. 190, 213, 241.

Difficile autem est intellegere, cur Apollonius non de quattuor sed tantum de tribus elementis dixerit, neque a me hoc satis explicari posse libenter fateor. Sed comparent certe tria elementa. Nam Empedocles ipse, qui quam varie elementa sua significaverit omnes sciunt, eisdem significationibus, quibus Apollonius, nonnullis locis utitur. Nam de γαῖα legimus vss. 78, 333 St. aliis locis, de duobus reliquis v. 187 St.

ἡλέκτωρ τε χθών τε καὶ οὐρανὸς ἡδὲ θάλασσα.

Repetam tibi Orphicos illos Apollonii versus:

γαῖα καὶ οὐρανὸς ἡδὲ θάλασσα
τὸ πρὶν ἐπ' ἀλλήλοισι μιῇ συναρρηρότα μορφεῇ,
νείκεος ἔξ ὁλοοῖτο διέκριθεν ἀμφὶς ἑκάστα.

Quis est, qui Empedoclis verba prope ipsa his versibus contineri neget?

Cave autem ne ea quæ apud Apollonium sequuntur Empedocli attribuas, sunt enim versus:

ἡδ' ὡς ἔμπεδον αἰὲν ἐν αἰθέρι τέκμαρ ἔχουσιν
ἄστρα σεληναίη τε καὶ ἡελίοιο κέλευθοι.
οὐρεα θ' ὡς ἀνέτειλε, καὶ ὡς ποταμοὶ κελάδοντες
αὐτῇσιν νύμφησι καὶ ἐρπετὰ πάντ' ἐγένοντο.

Immo Hesiodi theog. versus 108 ss. obversati esse videntur:

εἶπατε δ' ὡς τὰ πρώτα θεοὶ καὶ γαῖα γέγοντο,
καὶ ποταμοὶ καὶ πόντος ἀπείριτος, οἶδματι θύων,
ἄστρα τε λαμπετόωντα καὶ οὐρανὸς εὐρὺς ὑπερθεῖν,

quos secutus esse videtur Parmenides vs. 129 ss.:

λέγειν πῶς γαῖα καὶ ἥλιος ἡδὲ σελήνη
αἰθήρ τε ξυνὸς γάλα τ' οὐράνιον καὶ ὄλυμπος
ἔσχατος ἡδ' ἄστρων θειρμὸν μένος ὠρμήθησαν
γίγνεσθαι.

Ex eis autem quae supra attuli sequitur Apollonium in theogoniae Orphicae prima parte Empedoclem imitatum esse, quem Alexandrinis notum fuisse consentaneum est cf. Zellerum I 4 745 adn. 6. Quibus causis efficitur, primam certe partem Apollonii theogoniae Orphicae non ex Orphicorum quodam carmine, sed ex Empedoclis illo carmine *περὶ φύσεως*, cuius fragmenta plurima inveniuntur apud scriptores veteres, haustam esse.

Veteres autem de Gigantibus fabulas Empedocles certe respexit, Parmenidem fortasse secutus. Quam ad rem non iniuria illud in Aetii Plac. V 21, 1 (Doxogr. 440 a 8) a Zellero relatum esse mihi quidem videtur: *Ἐμπεδοκλῆς . . . τοὺς δὲ νῦν ἀνθρώπους τοῖς πρώτοις συμβαλλομένους βρεφῶν ἐπέχειν τάξιν*. Videsne, quo tendam? Velim Apollonii versus qui sequuntur, nunc accuratius contempleris:

ἦειδεν δ' ὡς πρῶτον Ὀφίων Εὐρυνόμη τε
 Ὠκεανὸς νιφόεντος ἔχον κράτος Οὐλύμποιο ·
 505 ὡς τε βίη καὶ χερσὶν ὃ μὲν Κρόνῳ εἶκαθε τιμῆς,
 ἥ δὲ Πέρη, ἔπεσον δ' ἐνὶ κύμασιν Ὠκεανοῖο ·
 οἳ δὲ τέως μακάρεσσι θεοῖς Τιτῆσιν ἄνασσαν,
 ὄφρα Ζεὺς ἔτι κοῦρος, ἔτι φρεσὶ νήπια εἰδὼς
Δικταῖον ναῖεσκαν ὑπὸ σπέος, οἳ δέ μιν οὐπῶ
 510 *Γηγενέες Κύκλωπες ἑκαρτύναντο κεραυνῶ*
βροντῇ τε στεροπῇ τε · τὰ γὰρ Διὶ πῦθος οπαῖζει.

De Ophione Saturno Iove Titanibus apud Empedoclem certe nihil legebatur. Similia autem olim in Empedoclis carmine extitisse concludi potest ex illo Aetii loco. Cui vero poetae Apollonius debet, quae versibus, quos modo attulimus, expressit? Multas coniecturas fecerunt viri docti, qui aut Pherecydis Syrii aut Orphicorum doctrinae discipulum Apollonium esse suspicati sunt. Sed neutrum probo. A Zoëga in *Abhdlg.* 244 et Prellero, qui in Museo Rhenano IV 386 minus caute quam ille de Pherecydis et Apollonii locis diiudicavit, Pherecydes arcessitus est. Sed qui diligentius in huius theologi Pentemychon inquisiverit, facile intellet ea, quae apud Apollonium de Ophione Saturno

Iove legimus, a tota Pherecydis doctrina omnino abhorrrere; iam Ioannes Conradus in dissertatione De Pherecydis aetate et cosmologia p. 21 de hac quidem re recte iudicavisse mihi videtur. Confer Zellerum I ⁴ 76 adn. 2 et ea quae ipse in capite tertio exponam. Alii in quibus sunt Zellerus I ⁴ 81 Schusterus p. 5 adn. 3, p. 41 Maxim. Mayerus *Giganten-und Titanen* p. 234 Apollonium theogoniam Orphei respicere censuerunt. Sed nulla adest causa. Nam quod Orpheum Apollonius haec canentem facit, Orphei carmen quoddam hic latere minime colligendum est. Velim in mentem revocaveris, quae modo de Empedocle disserui. Sed cui theologo Ophionem illum debeat Apollonius dicere nequeo, cf. de Ophione Schneidewinum in *Philologo* III 2 p. 252 God. Hermannum in *Actis soc. Lips.* 1849 p. 4 Mayerum l. l. p. 235, de Pherecydis Ophioneo cf. infra.

CAPUT ALTERUM.

DE EPIMENIDIS THEOGONIA.

Eorum in usum qui hanc de Epimenidis theogonia disputationem legent sicut postea in capite tertio, quod agit de Pherecyde, ipsa fragmenta praemittere mihi liceat, ut ea quae proferam facilius possint examinari.

Laertius Diogenes I 111 ἐποίησε δὲ Κουρήτων καὶ Κορυβάντων γένεσιν καὶ Θεογονίαν, ἔπη πεντακισχίλια. Kinkelius F. E. Gr. p. 232, 3.

I (8 Kink.)

Damascius π. ἀρχ. p. 383 K. (Eudemi fr. CXVII p. 170, 11 Spengelii ed. alt.: Τὸν δὲ Ἐπιμενίδην δύο πρώτας ἀρχὰς ὑποθέσθαι, Ἀέρα καὶ Νύκτα, δηλονότι σιγῇ τιμήσαντα τὴν μίαν πρὸ τῶν δυοῖν, ἐξ ὧν γεννηθῆναι Τάρταρον οἶμαι τὴν τρίτην ἀρχήν, ὥς τινα μικτήν ἐκ τῶν δυοῖν συγκαταθεῖσαν, ἐξ ὧν δύο τινὰς τὴν νοητὴν μεσότητα οὕτω καλέσαντα, διότι ἐπ' αὐμῶ διατείνει τό τε ἄκρον καὶ τὸ πέρας, ὧν μιχθέντων ἀλλήλοις ὥδ' ὄν γενέσθαι τοῦτο ἐκεῖνο τὸ νοητὸν ζῶον ὡς ἀληθῶς ἐξ οὗ πάλιν ἄλλην γενεὰν προελθεῖν. Philodem. περὶ εὐσεβείας 47 a 2 ss. p. 19 Gomp. ἐν δὲ τοῖς [εἰς Ἐπι]μενίδην (scil. ἀναφερομένοις) [ἐξ ἀέρος] καὶ νυκτὸς [τα πάντα σ]υστήναι

Cf. loci Damasciani paraphrasin Schoemanni op. ac. II 21.
— Duentzerus fr. 7 — συγκριθεῖσαν Spengelius | δύο ante
τινὰς om. idem | post γενέσθαι distinguebat Fridericus Spiro
amicus | Philod. ἀναφερομένοις suppl. Kinkelius, cetera omnia
Gomperzius. Pro τὰ πάντα forsitan supplendum est Τάρταρον,
cf. Damasc. ἐξ ὧν γεννηθῆναι Τάρταρον.

II (9 K.)

Tzetzes ad Lycophr. Alex. 406: Καὶ Ἐπιμενίδης ἐκ Κρόνου,
ὡς Ἡσίოდος, ταύτας (τάς Ἑρινύας) φησὶ γενέσθαι λέγων
οὕτως·

Γήματο δ' Εὐονύμην Θαλερὴν Κρόνος ἀγκυ-
λόμητις·

ἐκ τοῦ καλλίκομος γένετο χρυσέη Ἀφροδίτη
Μοῖραί τ' ἀθάνατοι καὶ Ἑρινύες αἰολόδωροι.

Duos ultimos versus habet etiam schol. ad Soph. Oed.
Col. v. 42. — Duentzerus fr. 1 — Εὐονύμην libri: Εὐνομήν
vel Εὐρυνόμην Duentzerus Supplem. (1841) p. 32 Schoem.
op. ac. II 22 | Θαλερὸν codd. | ἀγκυλομήτις codd.: ἀγκυλομήτης
ed., Duentz. Suppl. 32 | αἰολόδωροι codd. cf. Hesychium s. v.
αἰολόδωρον: αἰολόδευροι Heynius Observ. ad Apollod. I 1, 4
p. 6 'quae quaquaversus lustrant et indagant scelera, ut
ulciscantur': αἰολόμορφοι Heinrichius *Epimenides aus Kreta*
p. 131 collato Orph. hymn. LXIX v. 8.

III (10 K.)

Pausanias VIII 18, 2: Ἐπιμενίδης δὲ ὁ Κρής εἶναι μὲν
καὶ οὗτος θνητά τερα Ὀκεανοῦ τὴν Στίγα ἐποίησε, συνοικεῖν
δὲ αὐτὴν οὐ Πάλλαντι, ἀλλὰ ἐκ Πείραντος Ἐχιδναν τεκεῖν,
ὅστις δὴ ὁ Πείρας ἐστὶ.

De Peirante cf. Usenerum in Museo Rhenano XXIII
p. 346. — Duentzer. fr. 2.

IV (16 K.)

Philodemus *περὶ εὐσεβείας* 61^b, 1 p. 46 Gomp.

κα
Διός
ενπρα
κουσίλα
5 μενιδ
πολλοι τ
μενιδη
Τυφων
τος Διός
10 σιλειον c
τησ
καθισ

Huius fragmenti primam partem Dielesius collatis Aeschyli Promethei versibus 370 ss. ita supplevit:

[ἐπιθέσθαι Τυφῶνα εἰρή-
κα[σι τῇ βασιλείᾳ]
Διός, [ὡς Αἰσχύλος]
ἐν Προ[μηθεὺ καὶ Ἄ-
κουσίλα[ος καὶ Ἐπι-
5 μενίδη[ς καὶ ἄλλοι]
πολλοί

10 βασιλείων Gomp. recte supplevit.

Cf. M. Mayeri *Giganten und Titanen* p. 136 adn. 188.

V (13 K.)

Aelian. de nat. anim. XII 7 p. 296, 25 ss. Herch. Καὶ μέντοι καὶ τὸν Νεμεαῖον λέοντα τῆς Σελήνης ἐκπεσεῖν φασί· λέγει γοῦν καὶ τὰ Ἐπιμενίδου ἔπη

καὶ γὰρ ἐγὼ γένος εἰμὶ Σελήνης ἠνυχόμοιο,
ἣ δεινὸν φρεῖξας ἀπεσεῖσατο θῆρα λέοντα
ἐν Νεμέῃ, ἀνάγουσ' αὐτὸν διὰ πότνιαν Ἥρην.

Duentzer. fr. 12. — *Θῆρα λέοντα* codd.: *Θουρολέοντα* olim Meinekios, sed cf. Anall. Alexandr. p. 85 'ἐν νεμεαία ἄγους', ἐν νεμαία αὐτὸν vel ἐν νεμαίαν ἄγ. codd.' Kinkelius; Hercherus autem in mutationum praeter codices factarum indice nihil adnotat: ἐς Νεμεαίαν ἄγους' Gesnerus: ἐν Νεμέα ἀνάγους' Bentleius resp. ad Boyl. op. phil. ed. Lips. p. 335 'ne litera (quidem) mutata': ἐν Νεμεᾷ, ἀγαγοῦσ' Schoemannus op. ac. II 22 adn. 53.

VI (12 K.)

Schol. Theocr. id. I 3 cod. Ambros. 222 ed. Ziegl.: 'Επιμενίδης δὲ ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ Αἰὼς καὶ Καλλιστοῦς Πᾶνα καὶ Ἀρκάδα διδύμους.

Cf. schol. Theocr. id. I 123 τὸν δὲ Πᾶνα οἱ μὲν Πηνελόπης καὶ Ὀδυσσεύς ἢ Ἑρμοῦ, ἄλλοι δὲ Αἰὼς καὶ Καλλιστοῦς, ἕτεροι δὲ Αἰθέρως καὶ Οἰνῆδος . . ., schol. ad Rheseum v. 36, Eudociam p. 536, 11 Flach. — Cf. Muenzelii quaestion. mythogr. p. 11 ss. — Duentzer. fr. 6 Mueller. F. H. Gr. IV 405 fr. 7 — αὐτοῦ (ap. Zieglerum legitur: ποιήμασι[ν αὐτοῦ]) delendum, cf. Muenzelium p. 11 adn. 2 | Ἀρκάδα codd.: Ἀρκάδιον Ahrensius cf. Muenzelium l. l. adn. 3.

VII (14 K.)

Philodem. περὶ εὐσεβείας 92, 24 ss. p. 43 G. Καὶ τὰς Ἀρπυίας τὰ μῆ[λα φ]υλάττειν Ἀκο[υσίλ]αος, Ἐπιμενίδης δὲ καὶ τοῦτο καὶ τὰς αὐτὰς εἶναι ταῖς Ἑσπερίσιν. Adde eundem 46^b 17 ss. p. 18 G.

κασιν ε
μενιδῆ
νον καὶ γ
γιναι π

nam in eis quae his antecedunt de Harpyiis dictum esse videtur cf. Gomperzii adnotationem. Temptat Diesius:

[? εἰρή-]
κασιν. [Ἐπι-]
μενίδη[ς γὰρ Ὠκεα-]
νοῦ καὶ γ[ῆς γεννήμα-]
τ' εἶναι

VIII (17 K.)

Schol. ad Apollon. Rhod. IV 57 p. 487, 4 Keil.: Ἐπι-
μενίδης δὲ αὐτὸν (sc. Ἐνδυμίωνα) παρὰ θεοῖς διατρίβοντα
ἐρασθῆναί φησι τῆς Ἥρας, διόπερ Διὸς χαλεπήναντος αἰτή-
σασθαι διὰ παντὸς καθεύδειν.

Cf. schol. Ambros. ad Theocr. III 49 Ἐνδυμίων παρὰ
τοῖς θεοῖς διατρίβων ἠράσθη Ἥρας· ἐφ' ᾧ χαλεπήνας ὁ Ζεὺς
ἐποίησε διὰ παντὸς καθεύδειν ἀθάνατον. — Duentz. fr. 5
Mueller. fr. 3.

Cum de Epimenidis Cretensis vita et aetate multi libri libellique scripti sint et de tempore quo vixerit notissimus ille vates virorum doctorum opiniones huc illuc discedant, de theogonia autem quae Epimenidis nomine fertur perpauca disputata sint, non mihi videor acta agere, cum in hoc dissertationis capite in hanc theogoniam accurate inquirere mihi proposui. Qui de rebus mythologicis agunt Epimenidis non multum rationis habent quippe qui opinentur theogoniam cuius fragmenta circumferuntur 'serioribus aevi fetibus' adnumerandam esse⁵³). Vel apud eos qui libris peculiaribus Epimenidis vitam describere conati sunt — Heinrichium dico, Schultesium, Baroneum⁵⁴) — ad theogoniam percognoscendam nihil unde fructus carpi possit invenitur. Quare summam merentur gratiam, qui nostra aetate de indole atque aetate theogoniae Epimenideae docte et accurate egerunt, EDUARDUS HILLERUS (in Museo Rhenano XXXIII p. 525 ss.) et CAROLUS ROBERTUS (in Eratosthen. catasterism. editione p. 241 ss.). Quibus si quae ego enucleasse mihi videor non plane displicuerint, magnopere gaudebo, quamquam nonnullis in rebus me plane cum iis dissentire scio. Neque ea quae de Epimenidis aetate ac vita a veteribus referuntur prorsus negligam; nam theogoniae natali certis finibus circumscripto

⁵³) C. Muellerus F. H. Gr. IV 404 cuius verba exscripsit C. Schultesium De Epimenide Crete diss. Gotting. Bonnae 1877 p. 58.

⁵⁴) Heinrichius *Epimenides aus Kreta, Zusammenstellung aus Bruchstücken* Lipsiae 1801. Schultess. cf. adn. 53. Baroneus *Epimenide di Creta* Neapoli 1880 (liber levissime scriptus). Addo Hoeckium *Kreta* III 246 cf. Schultesium l. l. 15 sqq.

de Epimenidis quoque aetate haud scio an certiora quam adhuc licuit statui possint.

Ad theogoniae Epimenideae tempora definienda summi momenti ea sunt quae de principio omnium rerum ab Epimenide posito Damascius refert. Hoc Eudemi doctrinae deberi, quamquam hic Peripatetici nomen a Damascio allatum non est, inde concluditur quod Eudemo se usum esse Neoplatonicus septies in hac libri parte indicat et verba τὸν δὲ Ἐπιμενίδην ad praecedentia κατὰ τὴν Εὐδήμων ἱστορίαν aperte pertinent. Damascii autem verba haec sunt [Eudemi fr. CXVII p. 170, 11 Sp.] (fr. I): Τὸν δὲ Ἐπιμενίδην δύο πρώτας ἀρχὰς ἵποθέσθαι, Ἀέρα καὶ Νύκτα, δηλονότι σιγῇ τιμήσαντα τὴν μίαν πρὸ τῶν δυοῖν, ἐξ ὧν γεννηθῆναι Τάρταρον οἶμαι τὴν τρίτην ἀρχὴν, ὥς τινα μικτὴν ἐκ τῶν δυοῖν συγκραθεῖσαν, ἐξ ὧν δύο τινὰς τὴν νοητὴν μεσότητα οὕτω καλέσαντα, διότι ἐπ' ἄμφω διατείνει τό τε ἄκρον καὶ τὸ πέρας, ὧν μικθέντων ἀλλήλοις ὥδον γενέσθαι τοῦτο ἐκεῖνο τὸ νοητὸν ζῶον ὡς ἀληθῶς, ἐξ οὗ πάλιν ἄλλην γενεὰν προελθεῖν. Haec ex opere quodam theogonico quod Epimenidis nomine ferebatur sumpta esse in propatulo est. Duo igitur principia statuit Epimenides Aera et Noctem ex quibus Tartarus ortus est. Sed impedita sunt ea quae sequuntur de duobus principiis accuratius non significatis nisi quod τό τε ἄκρον καὶ τὸ πέρας dicuntur. Certi nihil de his elementis adhuc statuerunt viri docti. Aera autem et Noctem his verbis obscuris significatos esse iure negavit Brandisius I 84 adn. b. Sed forsitan hoc quoque loco Neoplatonici dumtaxat ratio omnia ad triadas referentis agnoscenda est. Nam neque Epimenidem de duobus principiis nomine carentibus disseruisse neque Eudemum nomina reticuisse veri simile est. Quamobrem haud scio an Damascii verbis hic nimium tribuerint viri docti. Memineris velim Neoplatonicorum de ovo mundano sententiae Damasc. p. 382 K fr. 48 Ab. (cf. fr. 36): τὸ ὥν, ἡ δυὰς τῶν ἐν αὐτῷ φύσεων ἄρρενος καὶ θηλείας καὶ ἰῶν ἐν μέσῳ παντοίων σπερμάτων τὸ πληθὺς κτλ. Cf. quae supra p. 6 monui. Hoc loco theogonia Orphica ipsa Damascio materiam praebeuit τῆς νοηγῆς μεσότητος explicandae, in Epi-

menidis autem verbis interpretandis ἡ μεσότης Neoplatonico ipsi fingenda erat id quod mehercle minime abhorret a Neoplatonicorum ratione de qua in capite primo fuse egi. Quare recte de hoc Damascii loco Schoemannus op. ac. II 21 iudicavit cum vertit: 'Is (sc. Epimenides) principia statuisse dicitur Aerem et Noctem, ex quibus Tartarum ortum: his tribus inter se mixtis ovum extitisse, ex eoque aliam deinceps rerum generationem exortam'.

Iam omnia eo deducta sunt, ut Epimenidis de omnium rerum ortu doctrinam paulo clarius perspiciamus. Ab Aere igitur incipit Epimenidis theogonia. Quam rem iam Brandisio I 84 suspicionem quandam movisse arbitror scribenti *Nach Epimenides war aus Luft, die wahrscheinlich hier dem Aether gleich gilt, und Nacht der Tartaros*. Sed nullo exemplo comprobatur iam antiquos illos philosophos Aera pro Aethere posuisse, quamquam Aetheris elementum Aeri substitutum esse ab Empedocle (Zellerus I 4 686 not. 1) concedendum est⁵⁵). Primus enim Diogenes Apolloniata αἰθέρα ἀέρα ὁμίχλην confudisse videtur cf. Dielesium in Actis conv. philologorum Stetinensis 1880 p. 108. Miraris igitur cur ab Epimenide Ἀήρ pro principio habitus sit, cuius apud poetas theogonicos frustra exempla quaeris. Inde coniectura hunc locum temptandi facile occasionem capias. Scribis αἰθέρα quem a theologis principium factum esse e. g. Philodemus περὶ εὐσεβείας 137 p. 61, 9 ss. Gomp. dicit et omnia sana esse tibi videntur. Sed cave praepropere agas; nam haud scio an hic quoque locus sit explicandi non coniciendi. Philosophos veteres adi. Anaximenis doctrina ante oculos tibi versatur. Hic statim consiste. Nihil miri nihil absurdi nihil mendi in Damascii verbis inesse tibi videbitur, si tecum reputaveris quanta auctoritas Anaximenis doctrinae de Aere omnium rerum principio tributa sit, si ea perlegeris quae de Thaletis schola philosopha disputavit nuper Dielesius in

⁵⁵) Lactantio Inst. I 5 p. 18 Bip. 'Cleanthes et Anaximenes aethera dicunt esse summum deum' fidem habendam non esse iure adnotavit Zellerus I 4 222 adn. 2.

Commentationibus philos. in honorem E. Zelleri editis p. 241 ss. Apolloniam unde Diogenes oriundus erat in Creta sitam esse meministi ⁵⁶⁾. Hunc autem Anaximenis doctrinam amplexum esse inter omnes constat. Nonne species certè veri inest coniecturae Cretensis theogoniam post Anaximenis librum editum conscriptam esse? Ad ea quae Epimenides de Aere exposuit forsitan Anaximenes ipse ansam prae-buit. Extant enim doxographorum loci e quibus eluceat ab Anaximene aera deum pronuntiatum esse et ex aere ceteros deos genitos. Velut Hippolyt. philos. 7, 1 Dox. 560, 13 ss. Ἀναξιμένης δὲ καὶ αὐτὸς ὦν Μιλήσιος, υἱὸς δ' Ἐρυστράτου ἀέρα ἄπειρον ἔφη τὴν ἀρχὴν εἶναι, ἐξ οὗ τὰ γινόμενα καὶ τὰ γεγονότα καὶ τὰ ἐσόμενα καὶ θεοὺς καὶ θεῖα γίνεσθαι, τὰ δὲ λοιπὰ ἐκ τῶν τούτων ἀπογόνων, Aetius I 7, 13 Dox. 302 b 5, Cic. de deorum natura X 26 Dox. 531 a 17 (cf. Philodem. π. ε. 3 de p. 65 Gomp. — Dox. 531 b 2), Aug. Civ. D. VIII 2 Zellerus I 4 229 sed cf. eundem I 4 222. Similiter Diogenes quoque Apolloniata Philod. π. ε. I 6 b (Doxogr. 536 b 2 ss.): Διο[γέ]νης ἐπαι[νεῖ] τὸν Ὅμηρον, ὡς (οὐ) μυθικ[ῶς] ἀλλ' ἀληθῶς [ὅ]τι περὶ τ[οῦ] θεοῦ διειλε[γ]μένον. τὸν ἀέρα γὰρ αὐτὸν διὰ νομίζειν φησίν, ἐπειδὴ πᾶν εἶδέναι τὸν διὰ λέγει (cf. Dielesium in Actis conv. Stetinensis p. 107 adn. 37) et Pseudohippocrat. περὶ φρυγῶν VI p. 94 Littré οὗτος δὲ (scil. ὁ ἀήρ) μέγιστος ἐν τοῖσι πᾶσι τῶν πάντων δυνάστης ἐστίν (cf. Dielesium in Mus. Rhen. XLII 13 ss., E. Maassium in Hermæ vol. XXII 567, Weygoldtium in Archiv f. Gesch. d. Ph. I 161 ss.).

Fortasse autem ea quae ex Democriti quodam libro hausit Clem. Alex. Protr. p. 59 Pott. (cf. Dielesium in Actis conv. Stetinensis 108): οὐκ ἀπεικίτως ὁ Δημόκριτος τῶν λογίων

⁵⁶⁾ Steph. Byz. s. v. p. 106, 14 Meinek. Cf. Zellerum I 4 236 adn. I qui tamen propter dialectum Ionicam qua Diogenem usum esse fragmenta docent Stephani testimonium addubitavit. At Zellero contradicendum est Ionum scholae philosophae Diogenem fuisse addictum ac dialectum Ionicam ab omnibus huius aetatis philosophis adhibitam esse cf. Bergkium Hist. lit. gr. II 395. Accuratiora quaedam de Diogenis dialecto profert Panzerbieterus Diog. fr. p. 30 s.

ἀνθρώπων ὀλίγους φησὶν ἀνατείναντας τὰς χεῖρας ἐνταῦθα δὲ
νῦν ἤερα καλέομεν οἱ Ἕλληνες, πάντα Δία μυθεῖσθαι non
solum pertinent ad Diogenem, sed etiam ad Anaximenem et
Epimenidem, audi enim τῶν λογίων ἀνθρώπων ὀλίγους.
Verisimillimum igitur est Epimenidis theogoniam post
Anaximenis librum divulgatum conscriptam esse, id est non
ante saeculi sexti finem.

Sed alterum quoque principium unde Epimenides orsus
est deducit nos in idem tempus. Cum Aere enim Nox
coniuncta est quae ante Orphicorum aetatem a nullo theologo
in tam eximio loco posita est. De his cf. supra p. 17 ss.
Ergo ex hoc principio certissime concludi potest Orphicorum
cosmologiam theogoniae Epimenideae notam fuisse; atque
etiam alia praesto sunt. Nam Epimenidem quoque ovum
mundanum introduxisse Damascius l. l. refert; en habes
iterum doctrinam Orphicam. Qui autem deus ex ovo in hac
theogonia proruperit nescio. Si Orphicorum vestigia accurate
pressit Epimenides, eum Phanetem ex ovo prosilientem
finxisse verisimile est. Sed rem incertam esse concedo. Ex
theogonia Orphica fortasse etiam Ἐχιδνα (Paus. VIII 18, 2
cf. supra p. 31) sumpta est, sed genealogia certe mutata est
nec negari potest Hesiodum quoque Epimenidi Ἐχιδνῆς intro-
ducendae ansam praebere potuisse.

Restat autem unum principium quod ab Epimenide in
omnium rerum initio positum est. Tartarum dico quem
ab Aere et Nocte procreatum esse Damascius refert. In
mundo creando Tartaro ab Orphicis nullae partes attributae
esse videntur, fragmenta quibus Tartari mentio fit spectant
ad hominum scelestorum poenas ac cruciatus ⁵⁷⁾. Hoc igitur
principium Epimenides vix ab Orphicis mutuatus est, sed ab
Hesiodo cf. theogoniae versum 119

Τάρταρα τ' ἡερόεντα μυχῷ χθονὸς εὐρυνοδείης,

⁵⁷⁾ Procl. comm. in Remp. Plat. ed. Schoell p. 117, 24 (Abel fr. 154
cf. fr. 97). Nullam esse causam, cur hos locos ex theogoniae fragmentis
expungamus p. 51 dixi. Nec negligendum est Pherecydem Syrium in
Pentemycho (fr. VI) id est in theogonia similia de Tartaro dicere.

cf. Preller-Roberti Myth. gr. I 39 adn. 2. In eo omnes fere theologi theogonicae poesis signiferum sequuntur, quod Tartaro in mundo deisque creandis parvam tantum partem attribuunt. Unus Musaeus omnium rerum principium ad Tartarum refert fr. 6 Kink. Philod. π. ε. p. 61, 15 Gomp. ἐν δὲ τοῖς [ἀνα]φερομένοις εἰς [Μο]υσᾶτον γέγραπται [Τάρτ]αρον πρῶτον [τὴν Ν]ύκτα καὶ . . . cf. Philod. ibid. v. 5 ἐμ μὲν [τισὶ]ν ἐκ Νυκτὸς καὶ Ταρ[τάρου] λέγεται [τὰ π]άντα. Itaque quispiam coniciat Epimenidem in Tartaro commemorando Musaei theogoniam secutum esse, praesertim cum ad Musaeum spectet fr. V, de quo vide infra. At haec res discerni nequit.

Fuerunt autem qui Aristophanis locum illum de Avium cosmogonia (cf. supra p. 48 ss.) ad Epimenidem referre mallent. Quamquam res ab I. H. Vossio (ep. myth. II 15) olim prolata perversa est, tamen eam viri docti silentio non praeterierunt, nam Schusterus p. 41 adn. 1 postquam attulit scholiastae illa verba: ταῦτα οὐκ ἀναγκαῖον ἀπευθύνειν πρὸς τὰ Ἡσιόδου ἢ πρὸς τινὰ ἄλλον τινὸς γενεαλόγου pergit: 'Ceterum etiam de Epimenide cogitari posset cf. Damascium p. 383'. At ne cogitari quidem posse de Epimenide dico. Nam etiamsi poetas iam sexto saeculo Χάος idem atque aera esse dixisse libenter concedimus (cf. Dielesium in Actis conv. Stetinensis 108 adn. 38), versus Aristophaneos ad Epimenidem referre vetamur poetae comici versibus 694

γῆ δ' οὐδ' ἀήρ οὐδ' οὐρανὸς ἦν

et vss. 700

πρότερον δ' οὐκ ἦν γένος ἀθανάτων, πρὶν Ἐρῶς
 ξυνέμιξεν ἅπαντα·
 ξυμμιγνυμένων δ' ἑτέρων ἑτέροις γένετ' οὐρανὸς
 ὠκεανὸς τε
 καὶ γῆ πάντων τε θεῶν μακάρων γένος ἄφθιτον.

Quae enim hic de terra ac caelo dicuntur eadem etiam in aera cadere ex versu 694 elucet. Quibus si Epimenidis theogoniam Aristophanes significare voluisset, ineptus fuisset

et absurdus. Demonstravimus igitur Aristophanem ad theogoniae Epimenideae exordium intellegendum arcessendum non esse ac Philodemo excepto p. 19, 2 Gomp. ἐν δὲ τοῖς [εἰς Ἐπι]μενίδην [ἐξ ἄερος] καὶ νυκτός [τὰ πάντα σ]υστῆναι, unum Damascii testimonium coniectura certissima ad eam refertur. Complectentibus nobis quae supra exposuimus ita res se habere videtur ut post Anaximenis Orphicorumque tempora theogonia Epimenidea composita esse videatur. Potest igitur iam saeculo sexto exeunte conscripta esse.

His autem peractis altera nec minus gravis quaestio oritur. Extantne alia fragmenta, quibus theogoniam Epimenideam saeculo sexto adscribere vetamur? Ut hoc iure posse negari demonstrem singula perlustranda sunt.

Ordiamur a fragmentis metricis. Certissima coniectura (cf. Hillerum p. 526) ad Epimenidis theogoniam referri possunt hi versus (fr. II):

Γῆματο δ' Εὐονύμην θαλερὴν Κρόνος ἀγκυλόμητις·
ἐκ τοῦ καλλίκομος γένετο χρυσέη Ἀφροδίτη
Μοῖραί τ' ἀθάνατοι καὶ Ἐρινύες αἰολόδοροι.

Hac in re enarranda Epimenides multum discrepat et ab Hesiodo et ab Orphicis, ex omnibus poetis unus Venerem a Saturno generatam esse dixisse videtur nec minus cum aliorum poetarum carminibus dissentiunt quae de Moeris Furiisque Saturni filiabus dicuntur. Quod autem Venus Moerarum soror ab Epimenide dicta est non est cur miremur, nam plures extant loci unde Venerem cum Moeris coniunctam fuisse elucet velut Paus. I 19, 2 cf. Vossium ep. myth. II 286 Schoemannum op. ac. II 22 imprimis Robertum in Prelleri Myth. gr. I ⁴ p. 350 adn. 1, 358 adn. 2. Ac monendum est et Spartae et Athenis Venerem una cum Moeris cultam esse (cf. Robertum l. l.), quibus in urbibus Epimenidem Cretensem moratum esse constat. Gravissimus autem esse videtur hic Pausaniae locus III 12, 11 in Spartae descriptione: πρὸς δὲ τῇ Σκιάδι οἰκοδόμημά ἐστι περιφερέες, ἐν δὲ αὐτῷ Αἰὼς καὶ Ἀφροδίτης ἀγάλματα ἐπὶ κλησὶν Ὀλυμπίων· τοῦτο Ἐπιμενίδην κατασκευάσαι λέγουσιν, οὐχ ὁμολογοῦντες τὰ ἐς αὐτὸν Ἀργείοις,

ὅπου μὴδὲ πολεμῆσαι φασὶ πρὸς Κνωσίους. Hoc igitur statui potest ea quae de Epimenidis vita tradita sunt, valde consentire cum illis de Venere Moerarum sorore versibus. Sed de Saturni coniuge nonnulla monenda sunt; nam iure viri docti voce *Εὐωνύμη* offensi esse videntur, quia a verbo *ὄνομα* sola forma *Εὐωνύμη* derivari potest cf. Fickii *gr. Personen-namen* p. 141. Forsitan metri causa — sed rem prorsus incertam esse scio — *Εὐωνύμη* ab Epimenide posita est; nam idem Sophoclis scholiasta cui praeter Tzetzem uni versus Epimenideos debemus adiungit etiam plura de Furiis (cf. M. Wellmannum De Istro Callimachio p. 15) quibus docemur Istrum in Atthidis libro quarto Furiarum matrem *Εὐωνύμην* nominasse eodemque spectat scholium in Aeschin. I 188: Οἱ δὲ Ἀρεοπαγῖται τρεῖς πον τοῦ μηνὸς ἡμέρας τὰς δίκας ἐδίκαζον τὰς φονικὰς, ἐκάστη τῶν Θεῶν μίαν ἡμέραν ἀπονέμοντες. ἦν δὲ τὰ πεμπόμενα αὐταῖς ἱερὰ πόπανα καὶ γάλα ἐν ἄγγεσι κεραμικοῖς. φασὶ μέντοι αὐτὰς οἱ μὲν (Soph. Oed. Col. v. 40) Γῆς εἶναι καὶ Σκότους καὶ Εὐωνύμης, ἦν καὶ Γῆν ὀνομάζεσθαι. Κληθῆναι δὲ Εὐμενίδας ἐπ' Ὀρέστον, πρότερον Ἐρινύας καλουμένας. Atque afferri potest *Εὐώνυμος* ὁ Γῆς καὶ Οὐρανοῦ cuius memoria extat apud Stephanum Byz. s. v. *Εὐωνύμεια πόλις Καρίας* cf. Ioannem Geffckenium De Stephano Byzantio capita duo. Diss. Gott. 1886 p. 51. At cum in Epimenidis versibus de *Εὐωνύμης* nomine dubitari possit lubrica coniectandi via ire nolo atque rem in dubio relinquere malim.

Sequuntur tres ab Aeliano de nat. anim. XII 7 p. 296, 25 ss. Herch. traditi versus (fr. V.) in quos Hillerus p. 527 adn. 1 paulo acrius invectus est cum plane absurdum ludibrium appellavit:

καὶ γὰρ ἐγὼ γένος εἰμὶ Σελήνης ἠνκόμοιο,
ἧ δεινὸν φρέξας' ἀπεσείσατο Θῆρα λέοντα
ἐν Νεμέῃ, ἀνάγουσ' αὐτόν διὰ πότινιαν Ἥρην.

Nullus enim scrupulus haeret in his versibus, cum tibi persuaseris ab Epimenide Musaei personam loquentem induci qui quidem Lunae filium recte se nuncupabat. Quod mihi

demonstravit CAROLUS ROBERTUS. Cf. Plat. Rep. II 364 E βιβλων δὲ ὁμαδὸν παρέχονται Μουσαίου καὶ Ὀρφέως Σελήνης τε καὶ Μουσῶν ἐγγόνων, ὡς φασί, Kinkelii F. E. Gr. p. 219 ubi deest Procl. in Plat. Tim. 326 C p. 792 Schn. (cf. Iahn-Usenerum ad Plat. Symposium p. 190 B). Multum autem adiuvare videntur Roberti coniecturam Orphicorum versus nonnulli quibus Musaeus accurate significatur fr. 4 Abel (Justin. Cohort. c. 15 p. 50, 5 Otto):

Φθέγγομαι οἷς θέμις ἐστί, θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι
Πάντες ὁμῶς. Σὺ δ' ἄκουε, φασφόρου ἐκγονε Μήνης
Μουσαῖ'· ἐξερῶ γὰρ ἀληθέα.

cf. Argonaut. 1191 Ab. Foersteri *Raub und Rückkehr der Persephone* p. 41.

Nonnulla autem de leone Nemaero addenda sunt, quia forsitan quispiam dicat fabulam quam theogonia Epimenidea sequitur sapere Alexandrinorum poësin. De hac fabula egit Meinekius in *Analectis Alexandrinis* p. 85, cum Euphorionis fr. XLVII egregie emendavit et interpretatus est. Gravissimum autem Anaxagorae testimonium est ap. schol. Apoll. Rhod. I 498 τὴν δὲ σελήνην· Ἀναξαγόρας χώραν πλατεῖαν ἀποφράνει ἐξ ἧς (Schaubachius, Meinekius: ἐν ἧ codd.) δοκεῖ ὁ Νεμεαῖος λέων πεπιτωκέναι cf. Schaubachium p. 161. Nulla est res cur scholiastae verbis diffidamus. Immo non mirabimur Anaxagoram theogoniam Epimenideam secutum esse cum ea quae de Luna refert ex Orphicorum cosmogonia eum mutuatum esse intellexerimus cf. supra p. 53.

Venis ad fr. VI in quo olim Ahrensius Epimenidis versum ipsum invenisse sibi visus est. De quo postquam R. Muenzelius in *Quaestionibus mythographis* p. 11 fuse egit atque locis huc pertinentibus Apollodori Atheniensis frustula acutissime detexit pauca monenda sunt. Affertur ab Apollodoro Epimenidis de Panis ortu testimonium quo Pan et Arcas filii Iovis ac Callistus dicuntur. Comprehendimus igitur ut in fr. V hic quoque fabulam in Peloponneso ortam, ac nulla est causa cur ex Epimenidis theogonia hanc genealogiam sumptam esse negemus.

De fr. III autem quamquam iam p. 71 dixi, uberiora monenda sunt, quia ex E. Rohdii sententia (*Griech. Roman* 261 adn.) Suidae verbis s. *Ἐπιμενίδης: οὐ λόγος ὡς ἐξίοι ἡ ψυχὴ ὅπόσον ἤθελε καιρὸν, καὶ πάλιν εἰσῆει ἐν τῷ σώματι* atque Epimenidis de Styge loco collatis Epimenidis quoque *κατάβασιν ἐς Ἄιδον* extitisse concludi potest. Sed coniectura in incerto posita est id quod Rohdium ipsum minime fugit. Nulla enim est causa cur novum Epimenidis opus fingamus atque ea quae a Pausania commemorantur theogoniae Epimenideae abiudicemus. Immo figurae mythologicae quae hoc Epimenidis loco comparent multo magis carmini cuidam theogonico quam *καταβάσει* aptae sunt: fere omnes ex Hesiodi theogonia notae sunt v. 383 s.

*Στὺξ δ' ἔτεκ' Ὠκεανοῦ θυγάτηρ Πάλλαντι μίγεῖσα
Ζῆλον καὶ Νίκην καλλίσφυρον ἐν μεγάροις.*

Quibus versibus collatis ea confirmantur quae p. 71 monui. Addi potest Pherecydem Syrium in Pentemycho similia de Aethalidae anima professum esse fr. IX cf. infra.

Ad hanc theogoniae partem pertinet etiam fr. IV (Philodemi π. εὔσ. p. 46 Gomp.); Typhon enim cum Echidna coniunctissimus est cf. Schoemannum *Hes. Theog.* (1868) p. 161 Preller-Robertum I 4 65.

Philodemo (π. ε. p. 43 Gomp. fr. VII) debemus hanc quoque Epimenidis sententiam de Harpyiis atque Hesperidis *τὰς Ἀρπυίας τὰ μῆ[λα φ]υλάττειν Ἀκο[υσίλ]αος, Ἐπιμενίδης δὲ καὶ τοῦτο καὶ τὰς αὐτὰς εἶναι ταῖς Ἑσπερίαις*, quibus verbis nihil habeo quod addam praeterquam quod monendum est similiter Orphicos varia deorum numina confudisse. Cf. Procl. in Plat. Cratyl. p. 96 Boisson. *Ὅτι τὴν Ἀήμητραν Ὅρφεϊς μὲν τὴν αὐτὴν λέγων τῇ Ῥέα εἶναι λέγει, ὅτι ἄνωθεν μὲν μετὰ Κρόνον οὕσα ἀνεκφοίτητος Ῥέα ἐστὶ, προβάλλουσα δὲ καὶ ἀπογεννώσα τὸν Δία Ἀημήτηρ. λέγει γὰρ Ῥεὶν τὸ πρὶν εἶναι ἐπεὶ Διὸς ἐπλετο μήτηρ γεγονέναι Ἀήμητραν* Abel fr. 106 cf. Lob. p. 537. 1225, Prelleri *Demeter und Persephone* p. 49 ss. Mannhardtii *Mythologische Forschungen* p. 241 et ea quae in parte tertia disseram.

Huc pertinere videtur etiam Philodemi locus π. ε. p. 18, 17 s. (fr. VII), nam v. 7 de Harpyiis dicitur cf. Dielesii supplementa.

Certiore autem ratione theogoniae Epimenideae attribui possunt ea quae ap. schol. ad Apoll. Rhod. IV 57 (p. 487, 4 K.) fr. VIII leguntur: *Ἐπιμενίδης δὲ αὐτὸν (sc. τὸν Ἐνδνμίωνα) παρὰ θεοῖς διατρίβοντα ἐρασθῆναι φησι τῆς Ἥρας, διόπερ Διὸς χαλεπήναντος αἰτήσασθαι διὰ παντὸς καθεύδειν.* En habemus iterum fabulam Peloponnesiacam! Spectat autem Epimenides eam Endymionis fabulam de qua omnium primus Hesiodus in Eoeis (schol. ad Ap. Rh. l. l. fr. 167 Rz.) egisse videtur. Multo autem differt haec fabula a Carica qua Endymion a Luna adamatus perhibetur, nec dubitari potest quin fabula de Iunone ab Endymione amata antiquior sit quam ea quae ad antrum Latmicum pertinet; nam posteriore demum tempore Lunam in fabulam Eleam irrepsisse facile cognosces, si testimonia a L. de Sybel in Roscheri lexico mythologico 1246 ss. collecta ac disposita perlustraveris. Atque scite monet me C. Robertus ne Platonem quidem fabulae Caricae mentionem facere in Phaedone p. 72.

Priusquam autem progrediamur ad sententiam nostram de theogoniae Epimenideae aetate stabiliendam, duo tractemus fragmenta quae sane dubia sunt nec theogoniae fragmentis adnumerari debent. Dico primum fr. 11 Kinkelii de quo fusius agerem, nisi Bergkii Hist. Lit. gr. II 77 adn. 8 recte de eo dixisset cf. Hillerum p. 527 adn. 1. Hoc enim unum ex Lydi loco de mens. IV 13 οἱ δὲ περὶ Ἐπιμενίδην ἄρρενα καὶ θῆλειαν ἐμύθενσαν τοὺς Αἰσκούρους, τὸν μὲν αἰῶνα ὥσπερ μονάδα, τὴν δὲ φῦσιν ὡς δινάδα κατέσαντες· ἐκ γὰρ μονάδος καὶ δινάδος ὁ πᾶς ζωογονικὸς καὶ ψυχογονικὸς ἐξεβλάστησεν ἀριθμὸς colligendum est τοὺς περὶ Ἐπιμενίδην i. e. Neoplatonicos sive Neopythagoreos abusos aliquo Epimenidis loco de Dioscuris egisse.

Quo autem modo ille de Epimenide locus ap. schol. ad Clem. Alex. Protr. II § 26 ⁵⁸) (fr. 15 K.) οὗτος (sc. Ἐπιμενίδης)

⁵⁸) Clementis ipsius verba sunt: ὥσπερ ἀμέλει καὶ Ἐπιμενίδης ὁ ἐπὶ Δαίμων Ὑβρεως καὶ Ἀνιδείας Ἀθήνησιν ἀναστήσας βωμούς.

καὶ ἔβριον καὶ ἀναίδειαν ὑπέλαβεν εἶναι θεοὺς, καὶ νεῶς καὶ βωμοὺς αὐταῖς ἰδρύσατο in theogoniae fragmenta irreperit, dicere non possem, nisi Kinkelius verba ὑπέλαβεν εἶναι θεοὺς litteris diductis imprimi sapienter iussisset. Res ridicula est et vix digna quae refellatur. Quis enim inde concludat Epimenidem in theogonia de Ὑβρει καὶ Ἀναιδείᾳ dixisse? Omnia plana claraque sunt, si Epimenidis illas lustrationes respicias, quas in Solone c. 12 Plutarchus commemorat. A vate Cretensi arcem et Areopagum expiatis esse vetus fabula est et notissima sunt quae de Contumeliae et Impudentiae (cf. tamen Kaibelium ap. Wellmannum De Istro p. 17 adn. 19a) lapidibus in Areopago positus Pausanias I 28, 5 tradit. Iam Theophrastum, quo Istrum usum esse non falso coniecit Wellmannus p. 17, de Epimenidis lustrationibus dixisse schol. Clementis illo loco ac Cicerone de Legg. II 11, 28 collatis concludi potest ex Zenobio IV 36 p. 94 Schn. Θεὸς ἡ Ἀναίδεια· Θεόφραστος ἐν τῇ Περὶ νόμων Ὑβρεως καὶ Ἀναιδείας παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις εἶναι βωμούς. Huc spectat etiam Aeschyli schol. Prom. v. 12 quod apud Wellmannum desidero: ἐν παραχορηγίᾳ αὐτῷ εἰδωλοποιηθεῖσα Βία. παρὰ Ἀθηναίοις Αἰδῶς τιθηνὸς Ἀθηνᾶς, Τόλμης τε καὶ Ἀναιδείας τεμένη παρὰ αὐτοῖς.

Examinatis fragmentis, quae a Kinkelio theogoniae Epimenideae adscripta sunt, restat, ut de eis loquar, quae ex Epimenide hauserunt Pseuderatosthenes ac Diodorus. Cum eis enim quae Diodorus de rebus Creticis V 64—80 narrat, optime conspirant quae in Pseuderatosthenis catast. XXVII p. 148, V p. 66 ss. Rob. leguntur. Praeclare evicit Robertus p. 241 ss. Epimenidis theologi nomen adscriptum fuisse operi illi, unde Diodorus et Pseuderatosthenes res Creticas hauserint; Κρητικὰ autem Epimenidis idem esse carmen ac theogoniam, quae Cretensis celeberrimi vatis sacerdotisque nomine ferebatur, concedere nequeo. Nam primo pugnant, quae Pseuderatosthenes de Capricorno Aegipanis ac Caprae filio refert, cum fragmento VI (cf. p. 75), quod ut theogoniae fragmentis adscribamus s. quam maxime fabula Peloponnesiaca. Tum Diodoro

quissimorum poetarum auctoritatem afferenti diffidere cogimur, postquam Erici Bethii egregiae quaestiones Diodoreae mythographae (Diss. Gottingensis 1887) editae sunt. Denique ea nec sperni nec refelli possunt quae de Epimenidis Creticis monuit Mayerus *Giganten und Titanen* p. 228 adn. 176. Itaque *Κρητικά* idem esse opus ac theogoniam, de qua hic sola agitur, negandum est.

Theogoniam igitur Epimenideam, ut comprehendamus quae exposuimus, saeculo sexto confectam esse verisimillimum est, neque ullum extat fragmentum quo hoc statuere vetemur. Sed occurrent mihi, qui huic carmini gravissimum periculum imminere contendunt ex Laertio I 111. Qui cum Epimenidis librorum catalogum ex Lobonis falsarii famosi auctoritate recenseat ibique *Θεογονίαν* ponat, sunt qui simul cum Lobone etiam titulos illos cadere arbitrentur (cf. Hillerum l. l. Robertum Eratosth. catast. fr. p. 251). Sed ut post Hilleri egregiam operam Lobonis fidem ego nequaquam tueri nolo ita fieri tamen posse concedo, ut veris titulis immixtis ille suis commentis fidem faceret. Atque adnotavit mihi benigne H. Dielesius: 'Praeterea Laertius is est scriptor, si modo scriptoris nomen in miserrimum cadit compilatorem (cf. Useneri Epicurea p. XXXII ss.), qui excerpta sua alienis fercire soleat. Et mihi quidem haec *ἐποίησε δὲ Κουρήτων καὶ Κορυβάντων γένεσιν καὶ Θεογονίαν ἑπτὰ πεντακισχίλια* sic profecta esse a Lobone haud facile credam. Dicendum erat *Θεογονίαν καὶ Κουρήτων καὶ Κορυβάντων γένεσιν*, quamquam vel sic non intellegitur, cur eiusdem generis argumentum in duos libros disiectum sit, et si duo revera finxit carmina Lobon, cur stichorum numerum ut in proximis non separavit? Accedit numerus $\overline{\text{D}}$ versuum duobus carminibus vix sufficiens. Ergo quod in Solonis catalogo (Laert. I 61) factum esse vidit Hillerus (l. l. p. 523), idem in Epimenidis usu venire mihi credibile: figmentis Lobonianis inserta sunt a Laertio Alexandrinae eruditionis vera specimina. Ut igitur Curetum et Corybantum generatio et Argonautica Loboni libenter reddimus, ita theologiam mordicus tenemus'. Quam Epimenidi

adscriptam multis saeculis ante Lobonem extitisse fragmenta clare docent.

Iamiam videamus quomodo se habeant, quae de Epimenidis aetate ac vita tradita sunt. De hac re nuperrime a viris doctis tam multa in diversas partes acta sunt, ut vix auderem rem accuratissime agitatam denuo tractare, nisi via nova nec trita progredi conarer. Si ea quae de Epimenidis theogonia enucleavi recta sunt, ad irritum cadit eorum virorum doctorum sententia, qui hanc theogoniam a Solonis aequali conscriptam esse ariolati sunt. At nuper postquam B. Nieseus in Comm. hist. in honorem A. Schaeferi p. 12 ss. unquam vixisse Epimenidem prae fracte negavit, causae gravissimae prolatae sunt, cur Epimenidem decem annis ante bella cum Persis gesta vixisse cum Platone pro certo habendum sit. Nolo longus esse in re a GEORGIO LOESCHCKIO (De Pausaniae descriptione arcis Athenarum quaestiones Dorpati 1883 p. 23 ss.) felicissime perfecta; sed scio multos esse qui illius argumentationem quam vehementissime impugnent⁵⁹). Quare huic viro doctissimo gratum facere mihi videor, si auxilium prorsus aliunde petam. Vides enim quae de theogonia exposui valde consentire cum eis quae Loeschckius egregie disseruit de vatis Cretensis aetate. Nititur autem eius opinio Platonis testimonio sane gravissimo (Legg. I 642 D) quod quantum distet a narratione Plutarchea neminem fugit. Sed ut acute ac docte ita frustra Platonis errorem quem statuunt viri docti explicare conati sunt. Zellerus autem (*Über die Anachronismen in den platonischen Gesprächen* in Comment. acad. Berol. 1873 p. 95 ss.) iure quidem professus talem errorem Platoni vindicari non licere parum recte ad Philippum Opuntium confugit a quo hunc locum in Platonis leges insertum esse opinatur. Sed iam Schultessius p. 7 viri summi opinionem impugnavit nec video qua via error quo Platonem liberare volunt Philippo possit vindicari; ex illo Symposii loco a Zellero l. l. allato etiam contraria res con-

⁵⁹) Probat Loeschckii sententiam praeter Busoltium Hist. gr. I p. 509 C. Robertus in Prelleri Myth. gr. I⁴ p. 146 adn. 1.

cludi potest, sicuti iam Lobeckius p. 315 Diotimam Socratis magistram Epimenidem aemulatam esse suspicatus est. Qui autem novissimus de hoc Legum loco disputavit E. Praetorius (De Legibus Platonis a Philippo Opuntio retractatis Bonnæ 1884 p. 15 ss.), arripuit sibi Zelleri opinionem ut post Ivonis Brunsii operam (De Legum Platoniarum compositione quaestiones selectae Bonnæ 1877, *Platos Gesetze vor und nach ihrer Herausgabe durch Philippus von Opus* Vimariae 1880) denuodemonstraret Leges Platonicas a Philippo esse retractatas. Sed is quoque nullo modo explicare potuit, qua re Philippus ad hunc gravissimum errorem perductus sit, atque hoc imprimis monendum est, ut in Platonis dialogis iam multi anachronismi detecti sunt ita ne unum quidem merito Philippo assignatum esse; quamobrem audacissimus habendus est, qui erroris quem Platoni adscribere cunctatur propenso animo incusat Philippum. Praetorii totam rationem accuratius examinandi hic locus non est. Miror quam maxime quod ei Loeschckii disputatio quam p. 17 commemorat, minime persuaserit, nam nulla causa — neque a Bentleio opusc. ed. Lips. 1781 p. 182 (falso per typosetae errorem legitur 172) neque a Zellero neque a Bergkio *Fünf Abhandlungen zur Geschichte der griechischen Philosophie und Astronomie* p. 76 adn. 2 neque ab Ernesto Curtio Hist. gr. I⁶ p. 669 — prolata est unde Platonem errasse eluceat, multae autem sunt quibus huius testimonium comprobatur; de eis cum Loeschckius acutissime egerit te ad eius commentationem ipsam mitto. Pugnant etiam minime quae de Xenophane L. D. IX 18 legimus (cf. Dielesium in Comm. philos. in honorem Zelleri p. 253 adn. 1), quod contra Flachium gr. Lyr. II 414 adn. 4 moneo, nam *Ἐπιμενίδου* etiamtum vivi *κατάφασθαι* poterat Xenophanes quem ne Pythagorae quidem aequali pepercisse notum est (L. D. I. I. cf. Wachsmuthii Sillographorumrell. p. 61). Neque mihi persuasit Hillerus *Deutsche Literaturzeitung* 1886 p. 474, cum dissentiens cum Wachsmuthio I. I. p. 60 Epimenidis theogoniam a Xenophane in 'Sillis' perstrictam esse negavit, quia Cretensis nomen in hexametris non potuerit afferri; sed cur poetae Colophonio alia Epimenidis

significatione velut *Κρητικός ἡπεροπενιῆς* uti non licuerit haud intellegitur; praeterea cf. quae de senariis per saturam hexametris immixtis exposuit Wilamowitzius Comm. gramm. II p. 7. Porro si Platonem et Loeschckium sequimur, ne illa quidem testimonia unde consuetudinem Epimenidis cum Pythagora fuisse audimus prorsus cum Hoeckio *Kreta* III 253 reiicienda sunt ⁶⁰⁾. Id certe ex eis cum aliqua probabilitate colligi potest utrumque virum sapientem eodem tempore vixisse. Atque cum haec ita sint, ERNESTO CURTIO l. l. assentiri nequeo profitenti: *Das Schweigen von Herodot und Thukydides nicht beweisend*. Immo si Herodotus V 71 et Thucydides I 126 Epimenidis nullam faciunt mentionem certo concludi potest eius personam quinto saeculo cum scelere Cylonio nondum coniunctam fuisse ac scite monet IOANNES GEFFCKENIUS amicus Thucydidis verbis τὸ ἄγος ἐλαίνειν τῆς θεοῦ probari belli Peloponnesii initio nondum percrebuisse famam qua Epimenides scelus expiasse narretur.

Qua autem via Hermippus ⁶¹⁾ sive eius auctor qui totam de Solonis aetate narrationem primus fabulis ornavit eo deductus sit, ut Epimenidem cum Atheniensium longe sapientissimo viro artissime coniungeret, dicere nequeo, sed res non incredibilis est, si tecum reputaveris quam variis ac diversis fabulis Solonis figura a veteribus ornata sit, quam arte Graecorum sapientissimus quisque cum Solone coniungi soleat, atque si memineris iam Platonis temporibus Epimenidis quoque personam fabulosis narratiunculis paene obrutam esse; expergiscitur ex tam longo somno Epimenides, ut fabulosos illos annos computans facile aliquis audere potuerit profiteri Epimenidem iam Solonis fuisse socium.

⁶⁰⁾ Vel in Pythagoreorum numero Epimenides a posteris habitus est cf. F. Beckmanni quaestionum de Pythagoreorum rell. partem priorem Berolini 1844 p. 9.

⁶¹⁾ Septem sapientium numero Epimenides iam a Leandro Milesio adscriptus est. Cf. Schultesium p. 6 'qua re non dubium est, quin hunc Thaletis et Solonis aequalem esse crediderit'. Attamen de hac re dubitari potest.

CAPUT TERTIUM.

DE PHERECYDIS PENTEMYCHO.

FRAGMENTA.

Suidas s. v. Φερεκίδης: ἔστι δὲ ἅπαντα ἃ συνέγραψεν ταῦτα· Πεντέμυχος ἦτοι Θεοκρασία ἢ Θεογονία· ἔστι δὲ Θεολογία ἐν βιβλίοις δέκα, ἔχουσα Θεῶν γένεσιν καὶ διαδόχους.

Πεντέμυχος Prellerus *Ausgewählte Aufsätze* p. 351 coll. Damasc. π. ἀρχ. 384, 6 K. (Eudemi fragm. Spengelii ed. altera p. 170, 24): 'Επτάμυχος libri: Λεκάμυχος vel ἐν βιβλίοις ἑπτὰ Sturzius Pherecydis fragmenta ed. II p. 27. | ἡ Θεολογία. ἔστι δὲ Θεογονία C. Muellerus F. H. Gr. I p. XXXV | ἐν βιβλίοις δ' Bergkii Hist. lit. gr. II 425 | διαδοχὰς Prellerus l. l. Bergkii l. l.

Apollon. de pronom. p. 82 C Bekk. καὶ Φερεκίδης ἐν τη Θεολογίᾳ.

Laertius Diogenes I 116 τοῦτόν φησι Θεόπομπος πρῶτον περὶ φύσεως καὶ Θεῶν Ἑλλήσι γράψαι. Cf. Dielesium *Archiv für die Geschichte der Philosophie* I (1887) p. 15.

Post Sturzium qui Pherecydis Atheniensis fragmentorum collectioni de Pherecyde utroque et philosopho et historico commentationem mirae doctrinae plenam (Pherecyd. fragm. coll. em. ill. F. G. Sturz ed. altera Lipsiae 1824) praemisit, atque omnia quae usque ad illum annum de utroque scripta erant diligenter congegessit, egerunt de Pherecydis Pentemycho imprimis hi viri docti:

Brandisius *Handb. d. Gesch. d. Griech.-Röm. Philosophie*
Berolini 1835 I 79 ss.

Prellerus Mus. Rhen. IV (1845) 377 ss. (cf. Erschii et
Gruberi Encyclopaediam s. v., *Ausgewählte Aufsätze aus dem
Gebiete der klassischen Altertumswissenschaft. Herausgegeben
von R. Koehler* Berolini 1864 p. 350 ss.)

I. L. Iacobius *Ueber die Fragmente des Pherekydes bei
den Kirchenvätern* Gothae 1850.

R. Zimmermannus *Ueber die Lehre des Pherekydes von
Syros und ihr Verhältniss zu aussergriech. Glaubenskreisen in
Zeitschr. f. Philosophie u. philos. Kritik N. F. t. XXIV (1854)*
p. 160 ss.

I. Conradus *De Pherecydis Syrii aetate atque cosmologia*
Diss. Bonn. 1856.

Zellerus *Hist. phil. Gr. I* 4 71 ss.

H. Weilius *Revue de philologie II* (1878) p. 84.

Bergkii *Hist. lit. Gr. II* 424 ss.

Diesius *Zu Pherekydes von Syros in Archiv f. d. Gesch.
d. Philos. I* (1887) p. 11 ss.

Maximus Tyrius dissert. X p. 174 Rsk. Ἀλλὰ καὶ τοῦ
Συρίου τὴν ποιήσιν σκόπει καὶ τὸν Ζῆνα καὶ τὴν Χθονίην
καὶ τὸν ἐν τούτοις Ἑρωτα καὶ τὴν Ὀφιονέως γένεσιν καὶ τὴν
θεῶν μάχην καὶ τὸ δένδρον καὶ τὸν πέπλον.

I

Laertius Diogenes I 119 Σφίζεται δὲ τοῦ Συρίου τό τε
βιβλίον ὃ συνέγραψεν, οὗ ἡ ἀρχή· Ζᾶς μὲν καὶ Χρόνος
ἦσαν αἰεὶ καὶ Χθονίη· Χθονίη δὲ ὄνομα ἐγένετο Γῆ,
ἐπειδὴ αὐτῇ Ζᾶς γῆν γέρας διδοῖ.

ζᾶς Laertii libri BP¹ cf. Diesium l. l. p. 12; Zēvs editiones:
Zῆς Weilius | Κρόνος Prellerus Conradus | ἦσαν αἰεὶ Diesius
ἦσ αἰεὶ B: εἰσαεὶ P¹: αἰεὶ Damasc.: εἰς αἰεὶ P²: εἰς αἰεὶ vulgo (cf.
Tiedemanni *Griechenlands erste Philosophen* p. 173 Sturzium

p. 40): ἔσαν αἰεὶ Weilius | Χθονίη Casaubonus Weilius: χθόνην B: χθών ἦν P vulgo | Χθονὶ δὲ Reiskius Max. Tyr. p. 174, Prellerus *Demeter und Persephone* p. 186 Cqbetus | οὐνομα Cobetus | ζᾶς BP¹ | γην γέρας B: γῆ γέρας P¹: γῆν (sic) γέρας Menagius cf. Dielesium l.l.: γην om. vulgo: Ὠγῆνον vel Ὠγῆνα Burnetius: pro γέρας coni. πέρας Friesius Hist. phil. I 93, Roseus De Aristotel. libr. ord. p. 72.

Damasc. π. ἀρχ. p. 384 K. (Eudemi fr. CXVII Sp. ed. II) Φερεκύδης δ' ὁ Σύριος Ζάντα μὲν εἶναι αἰεὶ καὶ Χρόνον καὶ Χθονίαν τὰς τρεῖς πρώτας ἀρχάς, τὴν μίαν ἡμεῖς πρὸ τῶν δυοῖν καὶ τὰς δύο μετὰ τὴν μίαν. τὸν δὲ Χρόνον ποιῆσαι ἐκ τοῦ γόνου αὐτοῦ πῦρ καὶ πνεῦμα καὶ ὕδωρ τὴν τριπλὴν οἶμαι φύσιν τοῦ νοητοῦ· ἐξ ὧν ἐν πέντε μυχοῖς διηρημένων πολλὴν ἄλλην γενεάν συστήναι θεῶν, τὴν πεντέμυχον καλουμένην, ταῦτόν δὲ ἴσως εἰπεῖν πεντέκοσμον.

Cf. Heitzium *Strassburger Abhandlungen zur Philosophie* in honorem Zelleri 1884 p. 19. ζᾶντα Marc.: ζῶντα Kopp.: Ζῆν τε C. O. Muellerus *Gött. Gel. Anz.* 1829, 400. | μένεσθαι Marc. | Χθόνον Kopp. | αὐτοῦ ego cf. infra: ἐαυτοῦ libri: ἐαυτοῦ ante γόνον transp. Mullachius | ἄλλην deest ap. Koppium | πεντέμυχον Marc. cf. Koppii adnot.: παντέμυχον Monac.: πεντέμυχον Koppius (ex Hambg.?) | τὴν ante πεντέκοσμον Kopp.

Aristot. *Metaph.* N 4, 1091^b 4 οἱ δὲ ποιηταὶ οἱ ἀρχαῖοι ταύτῃ ὁμοίως, ἢ βασιλεύειν καὶ ἄρχειν φασὶν οὐ τοὺς πρώτους, οἷον νύκτα καὶ οὐρανὸν ἢ χάος ἢ ὠκεανόν, ἀλλὰ τὸν *Μία*. οὐ μὴν ἀλλὰ τοῦτοις μὲν διὰ τὸ μεταβάλλειν τοὺς ἄρχοντας τῶν ὄντων συμβαίνει τοιαῦτα λέγειν, ἐπεὶ οἱ γε μεμιγμένοι αὐτῶν [καὶ] (del. Bonitzius in comm. 586) τῷ μὴ μνηστικῶς ἅπαντα λέγειν, οἷον Φερεκύδης καὶ ἑτεροὶ τινες, τὸ γεννησάντων πρώτον ἄριστον τιθέασιν Probus ad Virg. Buc. p. 20, 30 K. 'Consentit et Pherecydes, sed diversa adfert elementa: Ζῆνα inquit καὶ Χθόνα καὶ Κρόνον, ignem et terram et tempus significans, et esse aethera, qui regat, terram, quae regatur, tempus, in quo universa pars moderetur'. Hermias *Irris. gentil. philos.* 12 (Doxogr. 654, 7) Φερεκύδης μὲν ἀρχάς εἶναι λέγων Ζῆνα καὶ Χθονίην καὶ Κρόνον· Ζῆνα μὲν τὸν αἰθέρα, Χθονίην δὲ τὴν

γῆν, Κρόνον δὲ τὸν χρόνον. ὁ μὲν αἰθῆρ τὸ ποιοῦν, ἡ δὲ γῆ τὸ πάσχον, ὁ δὲ χρόνος ἐν ᾧ τὰ γινόμενα. ζηλοτυπία τοίνυν τῶν γερόντων πρὸς ἀλλήλους. Maxim. Tyr. diss. X p. 174 Rsk. cf. supra p. 84. Ioannes Lydus de mens. p. 150 Roeth. καὶ τὸν μὲν ἵππον προσέφερεν ὁ ὑπατος τῷ Αἰί (καὶ γὰρ Ἥλιος αὐτὸς κατὰ Φερεκύδην) Herod. π. καθολ. προσφθ. ιδ I p. 402, 7 L. (cf. π. μονηρ. λέξ α II 911, 7 L.) Ζῆς παρὰ Φερεκύδει κατὰ κίνησιν ἰδίαν, Eustath. ad Odys. p. 1387 cf. Prellerum p. 352. — Paulum differunt a Pherecydis verbis ap. Laertium Diogenem asservatis Sext. Emp. Pyrrh. Hyp. Γ 30 p. 126, 9 Bekk. Φερεκύδης μὲν γὰρ ὁ Σύριος γῆν εἶπε τὴν πάντων εἶναι ἀρχήν cf. eundem πρὸς φρυσ. Α 360 p. 461, 24 B. Galen. Hist. phil. 18 (Doxogr. 610, 11) Φερεκύδης μὲν ὁ Ἀσσύριος γῆν εἶναι ταύτην ἐνόμισε Epiphan. adv. Haeres. III 7 (Doxogr. 590, 7) Φερεκύδης καὶ αὐτὸς γῆν φησι πρὸ πάντων γεγενῆσθαι. Multum aberrant a veroschol. Hes. theog. v. 116 (Flachii Glossen und Scholien p. 220) καὶ Φερεκύδης δὲ ὁ Σύρος καὶ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος ἀρχὴν τῶν ὄλων τὸ ὕδωρ φασὶν εἶναι, τὸ ῥητὸν τὸ τοῦ Ἡσιόδου ἀναλαβόντες, Achilles Isagog. in Arati Phaenom. (Uranologium Petavii p. 125 E) Θαλῆς δὲ ὁ Μιλήσιος καὶ Φερεκύδης ὁ Σύρος ἀρχὴν τῶν ὄλων τὸ ὕδωρ ὑφιστάσιν. ὃ δὴ καὶ Χάος καλεῖ ὁ Φερεκύδης, ὡς εἰκός, τοῦτο ἐκλεξάμενος παρὰ τοῦ Ἡσιόδου οὕτω λέγοντος· ἦτοι μὲν πρῶτιστα Χάος γένετο. παρὰ γὰρ τὸ χεῖσθαι ὑπολαμβάνει τὸ ὕδωρ χάος ὠνομάσθαι, Tzetz. ad Lyc. Alex. 145 Πολυχρονίαν δὲ καὶ παλαιὰν τὴν θάλασσαν λέγει διὰ τὸ πρῶτον εἶναι στοιχεῖον κατὰ Φερεκύδην καὶ Θαλῆν, Favorin. Venet. 1801 p. 175 s. v. δῆναιαν θάλασσαν· διὰ τὸ πρῶτον εἶναι στοιχεῖον, κατὰ Φερεκύδην καὶ Θαλῆν.

II

Procl. Plat. Tim. 156 A p. 368 Schn. εἰκότως ἄρα φιλίας ἐστὶν αἷτιος (Amor) τοῖς δημιουργήμασι καὶ ὁμολογίας. καὶ ἴσως πρὸς τοῦτο ἀποβλέπων καὶ ὁ Φερεκύδης ἔλεγεν εἰς Ἑρωτα μεταβεβλήσθαι τὸν Αἶα, μέλλοντα δημιουργεῖν, ὅτι δὴ τὸν

κόσμον ἐκ τῶν ἐναντίων συνιστάς εἰς ὁμολογίαν καὶ φιλίαν
ἤγαγε καὶ ταυτοῖτητα πᾶσιν ἐνέσπειρε καὶ ἐνωσιν τὴν δι' ὅλων
διήκουσαν. Cf. Maxim. Tyr. I. 1.

III

Celsus ap. Orig. c. Cels. VI p. 303 Spencer. *Θεῖόν τινα
πόλεμον αἰνίττεσθαι τοὺς παλαιούς, Ἡράκλειτον μὲν λέγοντα
ὥδε Φερεκίδην δὲ πολλῶ ἀρχαιότερον γινόμενον Ἡρα-
κλείτου, μυθοποιεῖν στρατείαν στρατεία παραταττομένην, καὶ
τῆς μὲν ἡγεμόνα Κρόνον διδόναι, τῆς ἐτέρας δὲ Ὀφριονέα,
προκλήσεις τε καὶ ἀμίλλας αὐτῶν ἱστορεῖν· συνθήκας τε αὐτοῖς
γίγνεσθαι, ἵν' ὁπότεροι αὐτῶν εἰς τὸν Ὀγγηρὸν ἐμπέσωσι, τού-
τους μὲν εἶναι νενικημένους, τοῖς δ' ἐξώσαντας καὶ νικήσαντας
τούτους ἔχειν τὸν οὐρανόν.*

μυθοποιίαν codd. Spencer. | *ἀποδιδόναι* Prellerus | *ἱστορεῖ*
Prellerus | *αὐτῶν* post *ὁπότεροι* om. vulgo, extat ap. Spenc.

Cf. Orig. c. Cels. VI p. 304 Sp.

Philo Bybl. ap. Euseb. Praep. Ev. I 10 p. 51, 28 Dind.
*παρὰ Φοινίκων δὲ καὶ Φερεκίδης λαβὼν τὰς ἀφορμὰς ἐθεο-
λόγησε περὶ τοῦ παρ' αὐτῷ λεγόμενον Ὀφριονος Θεοῦ καὶ τῶν
Ὀφριονιδῶν, περὶ ὧν αὐτὸς λέξομεν. Tertullianus de corona 7
(Mignei Patr. Lat. II 85 p. 105) 'Saturnum Pherecydes ante
omnes refert coronatum, Iovem Diodorus post devictos Titanas
[hoc munere a ceteris honoratum]'. De Ogeno cf. Hesych.
s. v. Ὀγενίδαι Preller. p. 355 cf. fr. IV. — Ὀγγηρὸν scribendum
esse testatur Herodian. cath. pros. Z I 181, 27 L.*

IV

Clem. Al. strom. VI 2, 9 (III 130 Dind.) *Φερεκίδης ὁ
Σύριος λέγει: Ζὰς ποιεῖ φᾶρος μέγα τε καὶ καλὸν καὶ
ἐν αὐτῷ ποικίλλει γῆν καὶ Ὀγγηρὸν καὶ τὰ Ὀγγηροῦ
δῶματα. Idem VI 6,53 (III 168 D.) sec. Isidorum Basilidis
filium καὶ γὰρ μοι δοκεῖ τοὺς προσποιουμένους φιλοσοφεῖν,
ἵνα μάθωσι τί ἐστὶν ἡ ὑπόπτερος δρῶς καὶ τὸ ἐπ' αὐτῇ*

πεποικιλμένον φᾶρος, πάντα ὅσα Φερεκύδης ἀλλογορήσας ἐθεολόγησεν λαβὼν ἀπὸ τῆς τοῦ Χάμ προφητείας. Cf. Maxim. Tyrium l. l.

Ὡγηνοῦ νάματα Prellerus: Ὡγενον καὶ τὰ τῶν θεῶν δώματα Wakefieldus.

V

Porphyrius de antr. Nymph. c. 31 p. 77, 11 Nauck. Πανταχοῦ τοίνυν τοῦ διθύρου γύσεως ὄντος συμβόλου, εἰκότως καὶ τὸ ἄντρον οὐ μονόθυρον, ἀλλὰ δύο ἔχον θύρας ὡσαύτως τοῖς πράγμασιν ἐξηλλαγμένας, καὶ τὰς μὲν θεοῖς τε καὶ τοῖς ἀγαθοῖς προσηκούσας, τὰς δὲ τοῖς θνητοῖς καὶ φανλοτέροις. ἅφ' ὧν καὶ Πλάτων ὁρμώμενος οἶδε καὶ αὐτὸς κρατῆρας, καὶ ἀντὶ τῶν ἀμφιφορέων λαμβάνει πίθους καὶ δύο στόμια, ὡς εἶραμεν, τῶν δύο πυλῶν, καὶ τοῦ Συρίου Φερεκύδου μυχοὺς καὶ βόθρους καὶ ἄντρα καὶ θύρας καὶ πύλας λέγοντος καὶ διὰ τούτων αἰνιττομένου ἰὰς τῶν ψυχῶν γενέσεις καὶ ἀπογενέσεις.

VI

Celsus ap. Orig. VI p. 304 Sp. ταῦτα δὲ τὰ Ὀμήρου ἐπὶ οὕτω νοηθέντα τὸν Φερεκύδην φησὶν εἰρηκέναι τὸ: Κείνης δὲ τῆς μοίρης ἐνερθὲν ἐστὶν ἡ Ταρταρίη μοῖρα· φυλάσσουσιν δ' αὐτὴν θυγατέρες Βορέω Ἀρπυιαί τε καὶ Θύελλα, ἐνθα Ζᾶς (sive Ζῆς) ἐκβάλλει θεῶν ὅταν τις ἐξυβρίσῃ.

Dialectum restitui: μοίρας, βορέου, ζεὺς codd.

VII

Laertius Diogenes I 119 (Φερεκύδης) ἔλεγέ τε ὅτι οἱ θεοὶ τὴν τράπεζαν θνωρὸν καλοῦσιν. Suidas s. v. θνωρός. κυρίως ἡ ἱερὰ τράπεζα· ἔλεγε Φερεκύδης ὅτι οἱ θεοὶ τὴν τράπεζαν θνωρὸν καλοῦσι.

VIII

Herodian. π. καθ. προσωδ. ιε I p. 405, 5 L. Τὰ εἰς ἡ μονοσύλλαβα ἐκ συναιρέσεως περισπᾶται, μόνῃ δὲ ἡ γῆ κοινῇ

συνήθης, τὸ γὰρ 'Ρῆ ἢ 'Ρέα ἰδιόν ἐστι τοῦ Συρίου καὶ οὐ
παῶν ἰσως ἢ καὶ Ἀττικοῖς γνωστόν. Cf. π. μονηρ. λεξ. α Π
p. 911, 22 L.

IX

Schol. Apollon. Rhod. I 645 p. 339 K. Φερεκύδης δὲ φησιν
ὅτι δῶρον εἶχε παρὰ τοῦ Ἑρμοῦ ὁ Αἰθαλίδης τὸ τὴν ψυχὴν
αὐτοῦ ποτὲ μὲν ἐν Αἰδου, ποτὲ δὲ ἐν τοῖς ὑπὲρ τὴν γῆν
τόποις εἶναι.

Tatian. orat. c. Graec. c. 25 Πυθαγόρας Εὐφωρβος γεγε-
νησθαι φησιν καὶ τοῦ Φερεκύδου δόγματος κληρονόμος εἶσιν.
Suidas s. v. Φερεκύδης καὶ πρῶτον τὸν περὶ τῆς μετεμ-
ψυχώσεως λόγον εἰσηγγέσασθαι. Tertullianus De anima c. 28
(Patrol. Lat. ed Migne tom. II p. 740): 'Quomodo credam non
mentiri Pythagoram, qui mentitur ut credam? Quomodo
mihi persuadebit Aethalidem et Euphorbum et Pyrrhum
piscatorem et Hermotimum se retro ante Pythagoram fuisse,
ut persuadeat vivos ex mortuis effici, qui iterum se Pytha-
goram peieravit? . . . Sed clypeum Euphorbi olim Delphis
consecratum recognovit, et suum dixit, et de signis vulgo
ignotis probavit. Respice ad hypogeum eius et si capit,
crede . . . Scimus etiam magiae licere explorandis occultis,
per Catobolicos et Paredros et Pythonicos spiritus. Non
enim et Pherecydes Pythagorae magister his forsā artibus
divinabat, ne dicam somniabat? Quid si idem daemon in
illo fuit, qui et in Euphorbo res sanguinis gessit.' Cf. c. 2
(p. 690 Migne) 31 (p. 744 M.) 34 (p. 751 M.).

X

Cicero Tusc. I 16, 38: Quod literis extet, Pherecydes
Syrius primum dixit animos esse hominum sempiternos,
antiquus sane. Lactant. Instit. Div. VII 7 p. 79 Fr.: Immor-
tales esse animas Pherecydes et Plato disputaverunt. Augustin.
c. Acad. III c. 17: Pythagoras autem graeca philosophia non
contentus, quae tunc aut paene nulla erat, aut certe
occultissima, post quam commotus Pherecydae cuiusdam
Syri disputationibus, immortalem esse animum credidit,

multos sapientes etiam longe lateque peregrinatus audierat. Idem ep. 137 c. 12: quis nunc extremus idiota, vel quae abiecta muliercula non credit animae immortalitatem vitamque post mortem futuram? Quod apud Graecos olim primus Pherecydes Assyrius cum disputasset Martianus Capella de nupt. Philolog. et Mercurii II 142 p. 41 Eyssenhardt: Tunc Philologia ex aromate praeparato acerraque propria Athanasiae primitus supplicavit matrique eius gratiam multa litatione persolvit, quod nec Vedium cum uxore conspexerit sicut suadebat Etruria, nec Eumenidas et Chaldaea miracula formidavit, nec igne usserit nec lympa subluerit nec animae simulacrum Syri cuiusdam dogmate verberavit . . .

XI

Apollon. de pron. p. 82 C Bekk. (p. 65, 15 Schneider) καὶ Φερεκύδης ἐν τῇ Θεολογίᾳ, καὶ ἔτι Δημόκριτος ἐν τοῖς Περὶ ἀστρονομίας καὶ ἐν τοῖς ὑπολειπομένοις συντάγμασι συνεχέστερον χρῶνται τῇ ἐμεῦ καὶ ἔτι τῇ ἐμέο.

XII

Apollon. de pron. p. 118 B. Bekk. (p. 92, 20 Schn.) Αἱ πληθυντικαὶ [καὶ] κοινολεκτοῦνται καὶ εὐθείαν πρὸς τοὺς Ἰωάνων καὶ Ἀιτικῶν, ἡμεῖς, ἡμεῖς, σφεῖς. ἔστι πιστώσασθαι καὶ τὸ ἀδιαίρετον τῆς εὐθείας παρ' Ἰωσὺν ἐκ τῶν περὶ Δημόκριτον, Φερεκύδην, Ἐκαταῖον.

δὲ post ἔστι Prellerus: καὶ antea inserebat Skrzeczka | καὶ Ἰωσὺν Prellerus.

Quo tempore vixerit Pherecydes Syrius qui Pythagorae magister fuisse dicitur (cf. infra) incertum est nec prorsus accurate eius aetas hodie definiri potest, cum praesertim iam veterum opiniones de hac re dissentiant. Attamen una res nuper a Dielesio detecta certa esse videtur: Pentemychon post Anaximandri librum *περὶ φύσεως* divulgatum conscriptam esse ἢ ὑπόπιτρος δρῶς (Clem. Alex. VI 6, 53 fr. IV) demonstrat cf. Dielesium l. l. ⁶²). Adde sermonis antiquitatem in fragmentis conspicuam qua Theopompus adductus videtur esse, ut Pherecydem primum Graecorum de natura ac deis librum composuisse profiteretur (L. D. I 116 τοῦτον πρῶτον περὶ φύσεως καὶ θεῶν Ἑλλήσι γράψαι cf. Dielesium l. l.). Eorum igitur numero qui primi oratione prosa usi sunt certe adnumerandus est. Haec etsi in universum cum eis consentiunt quae e veterum testimoniis Conradus p. 14 enucleavit: 'Vixit igitur cum Thalete et Anaximandro, sed fuit natu minor, vixitque idem cum Onomacrito Orphicorum principe ac duce, sed hoc fuit maior', tamen ab hac opinione paulum declinabis, si poesis Orphicae vestigia in Pentemycho perspexeris ⁶³).

Ac primum de titulo cosmogoniae Pherecydae quaedam praemonere liceat; nam iam hic pro certo statui potest Prellerum p. 351 ex Eudemi apud Dam. verbis p. 170 Speng. πολλὴν ἄλλην γενεάν συστήναι θεῶν, τὴν πεντέμυχον καλουμένην rectissime collegisse *Πεντέμυχον* non *Ἑπτάμυχον* ut apud Suidam s. v. *Φερεκύδης* legitur verum libri titulum

⁶²) De libri Pherecydei obscuritate Heraclitea cf. Sturzium p. 25.

⁶³) Cf. Gruppium l. l. p. 654.

fuisse. Qui quomodo intellegendus sit infra exponemus; sed utrum iam saeculo sexto notus fuerit an posterius ex libri argumento inventus sit diiudicari nequit. Goettlingius autem putat *Θεολογίαν* genuinum libri titulum fuisse quo Pherecydis Pentemychon significatam esse ex Apollonio de pronom. p. 82 C certe elucet. Erravit igitur Carolus Muellerus, cum F. H. Gr. I p. XXXV apud Suidam s. v. *Φερεκύδης*: ἔστι δὲ *Θεολογία ἐν βιβλίοις δέκα* mutaret in ἔστι δὲ *Θεογονία ἐν βιβλίοις δέκα* atque haec verba ad Pherecydis Atheniensis theogoniam pertinentia a Suida male adiecta esse censeret; nam et *Θεολογία* et *Θεογονία* Pherecydis liber dici potest sicut omnium illius aetatis theologorum libri. Atque quod idem liber *Θεοκρασία* a Suida dicitur, inde cum Odofredo Muellero Lit. gr. I 4 391 adn. 1 concludi potest ut apud Orphicos Ceres cum Rhea (Lobeck. 614 cf. infra) in Epimenidis theogonia cum Harpyiis Hesperides confunduntur (cf. p. 76) ita similia in Pentemychon inveniri nec deest unum exemplum quo haec res accurate explicetur cf. infra.

Ad theogoniae argumentum accessuri ordiamur ut par est ab Aristotelis testimonio. Non multa sed multum de Pherecyde legimus Metaph. N 4 p. 1091^b 4: οἱ δὲ ποιηταὶ οἱ ἀρχαῖοι ταύτη ὁμοίως, ἢ βασιλεύειν καὶ ἄρχειν φασὶν οὐ τοὺς πρώτους, οἷον νύκτα καὶ οὐρανὸν ἢ χάος ἢ ὤκεανόν, ἀλλὰ τὸν Δία. οὐ μὴν ὅλλα τούτοις μὲν διὰ τὸ μεταβάλλειν τοὺς ἀρχοντας τῶν ὄντων συμβαίνει τοιαῦτα λέγειν, ἐπεὶ οἱ γε μίμνήμενοι αὐτῶν τῷ μὴ μυθικῶς ἅπαντα λέγειν, οἷον Φερεκύδης καὶ ἕτεροί τινες, τὸ γεννῆσαν πρῶτον ἄριστον τιθέασιν

Pherecydes igitur ab Aristotele in numero habetur eorum qui medii sunt inter poetas et philosophos, qui principium omnium rerum optimum esse censuerunt. Primus autem Conradus p. 18 ss. intellexit, quae vis his Stagiritae verbis attribuenda esset. Optimum illud ad quod omne principium referendum est Iovem significari nemo ignorat. Non ineptum mihi videtur esse Orphicorum afferre versus longe con-
clamatissimos:

*Ζεὺς πρῶτος γένητο, Ζεὺς ὕστατος ἀρχικέραυνος,
Ζεὺς κεφαλῇ, Ζεὺς μέσση, Λιὸς δ' ἐκ πάντα τέτυκται,*

cf. supra p. 18. 35 ss.

Aristotelis autem de Pherecyde testimonium Syrii verba ipsa probant ap. L. D. I 119 (fr. I) *Ζᾶς*⁶⁴) μὲν καὶ Χρόνος ἦσαν ἀεὶ καὶ Χθονίη· Χθονίη δὲ ὄνομα ἐγένετο Γῆ, ἐπειδὴ αὐτῇ Ζᾶς γῆν γέρας διδοῖ cf. Dielesium l. l. et infra. Impeditiora autem sunt quae de Pentemychi initio Dam. p. 384 ex Eudemi quodam libro refert: *Φερεκύδης δ' ὁ Σύριος*

⁶⁴) *Ζᾶς* librorum auctoritate confirmatur cf. Dielesium l. l. qui hac forma offensus est haud intellegens, quomodo forma Dorica *Ζᾶς* in dialecto Ionica iuxta formam *Ζῆς* ab Herodiano Probo Hermia (fr. I) confirmatam explicari possit. Sed forsitan ea se recte habeant quae mecum communicavit P. Kretschmerus sodalis: 'Graeci ex antiquissimis temporibus duo habebant summi dei nomina, quae non radicibus, sed suffixis inter se differebant: *Ζεὺς* ex **Ζ-ην-ς* et *Ζᾶνς* ex **Ζ-ᾶν-ς* (cf. lat. Iānus, Abl. Iane) exortum; quae hoc modo flectebantur:

I <i>Ζεὺς</i>	II <i>Ζᾶνς</i>	Plur. <i>Ζᾶνες</i> (elias.)
<i>Ζῆν</i>	<i>Ζᾶνα</i> (cf. cret. <i>Τᾶνα</i>)	
<i>Διῖός</i>	<i>Ζᾶνός</i>	
<i>Διῖ</i>	<i>Ζᾶνι</i> (cf. lac. <i>Ζανί</i>)	

Ex *Ζῆν* et *Ζᾶνα* compluribus in dialectis novus accusativus *Ζῆνα* (cf. cret. *Δῆνα*, *Τῆνα*, *Τιῆνα*; Pind. *Ζῆνα*) mixtus est, a quo aliorum quoque casuum nova flexio (gen. *Ζηνός*, dat. *Ζηνί*, nom. *Ζῆς*) proficiscebatur. — In ionica autem dialecto cum — *ᾶνς* in — *ᾶς* et *ᾶ* in *γ* transiret, altera (II) flexio ita mutanda erat:

<i>Ζᾶς</i> (Pherecyd.)	
<i>Ζῆνα</i>	} Homer.
<i>Ζηνός</i>	
<i>Ζηνί</i>	

Ergo *Ζᾶς* apud Pherecydem exspectanda atque postulanda est forma, *Ζῆς* — si ab eo scripta est — per analogiam ficta. Alia autem flexio quae apud illum scriptorem inveniri videtur: *Ζᾶς Ζᾶντα* (non *Ζᾶνα*!) *Ζάντος Ζάντι* exemplo participiorum ut *βᾶς βάντα βάντος βάντι* adducta est. — Cf. Collitium in Bezenbergeri *Beiträge zur Kunde der indogermanischen Sprachen* X p. 51 ss. Hinc elucet, utramque formam in Pherecyde explicari posse, at utramque quomodo simul adhibere potuerit, nescio.

Ζάντα μὲν εἶναι αἰεὶ καὶ Χρόνον καὶ Χθονίαν, τὰς τρεῖς πρώτας ἀρχάς, τὴν μίαν φημὶ πρὸ τῶν δυοῖν καὶ τὰς δύο μετὰ τὴν μίαν. Mirum est quod Sturzius p. 42 sub principio ante reliqua orto tempus intellegendum esse censet. Primum enim refellitur haec opinio vel eis quae Aristoteles de Pherecyde dicit; nullo enim modo fieri potest ut Chronus τὸ γεννῆσαν πρῶτον ἄριστον ab Aristotele dicatur; nam hic deus, de quo infra fusius dicemus, nec πρῶτος nec γεννήσας neque ἄριστος est. Tum Damascii ipsa verba hanc τῆς μιᾶς ἀρχῆς interpretationem non admittunt, si accurate premis verba *Ζάντα καὶ Χρόνον καὶ Χθονίαν τὴν μίαν πρὸ τῶν δυοῖν καὶ τὰς δύο μετὰ τὴν μίαν.* Confirmatur igitur hoc Damascii loco testimonium Aristoteleum, largiora autem haurimus ex Hermiae quodam loco cuius de Irris. omn. gentil. egit Dielesius in Doxogr. 295 qui nonnulla ab Hermia tradita maximi esse pretii demonstravit. Hermias autem habet haec (Irris. gentil. phil. c. 12 Doxogr. 654, 12, 7): *Φερεκύδης μὲν ἀρχάς εἶναι λέγων Ζῆνα καὶ Χθονίην καὶ Κρόνον· Ζῆνα μὲν τὸν αἰθέρα, Χθονίην δὲ τὴν γῆν, Κρόνον δὲ τὸν χρόνον· ὁ μὲν αἰθέρη τὸ ποιοῦν, ἡ δὲ γῆ τὸ πάσχον, ὁ δὲ χρόνος ἐν ᾧ τὰ γινόμενα.* ζηλοτυπία τοίνυν τῶν γερόντων πρὸς ἀλλήλους. Iovem igitur aethera esse docemur, quod cum Iovis natura 'de qua Conradum secutus dixi' maxime consentit nec dubito quin idem vir doctus ex ipsa huius principii appellatione Hermiae explicationem profectam esse recte iudicaverit. Iupiter est vis agens per quam omnia virent ac vigent. Quod Ioannes Lydus de mensibus IV p. 150 R. Pherecydis Iovem solem esse dicit, non pugnat cum hac explicatione. Sed Pherecydem ipsum Solem praecipue Iovis vim continentem sibi finxisse, ut Conrado quidem videtur, negem nec Sophoclis fr. 796 *Ἥλιος ἐποιικτείρειέ με ὃν σοφοὶ λέγουσι γεννητὴν θεῶν καὶ πατέρα πάντων* ad Pherecydem spectare putem; nam haec sententia abhorret prorsus ab Pherecydis Iove, cuius vim genetricem soli inesse interpretes posteriores censuerunt. Si Sophoclis illud certo cuidam philosopho (σοφῷ) vindicare velis, Heracliti facile tibi in mentem veniat cf. Preller-

Robertum I⁴ 38 adn. 3⁶⁵). Ioannis autem Lydi sententia de Pherecydis Iove unde orta sit cognosces, si studiorum astronomorum Pherecydis memineris L. D. I 119 *σφάζεται δὲ καὶ ἡλιοτρόπιον ἐν Σύρα τῇ νήσῳ* cf. Sturzium p. 32 s. Parum autem attribuit Hermiae illi loco Zellerus I⁴ 73 adn. 1, cum verba *ὁ μὲν αἰθέρ το ποιῶν, ἡ δὲ γῆ τὸ πάσχον* ad Stoicos referre non dubitavit, nam nihil ex terminis *τοῦ ποιῶντος* et *τοῦ πάσχοντος* colligi potest, quia a posterioribus omnium sectarum philosophis adhiberi solent cf. Dielesium in Doxographorum indice s. v. *ποιεῖν*.

Transgrediamur nunc ad Probum qui ad Virg. Eclog. VI 31 p. 20 s. Keil. haec habet: 'Consentit et Pherecydes, sed diversa adfert elementa: *Ζῆνα* inquit *καὶ Χθόνα καὶ Κρόνον*, ignem et terram et tempus significans, et esse aethera, qui regat, terram, quae regatur, tempus, in quo universa pars moderetur'. Quem locum quam non recte alii explicuerint Conradus l. l. 16 praeclare demonstravit.

Quantum vero testimonium de Pherecydis Iove ex mea quidem sententia longe gravissimum extat in Procli commentario ad Plat. Tim. p. 156 A p. 368 Schn. (fr. II): *καὶ ὁ Φερεκύδης ἔλεγεν εἰς Ἑρωτα μεταβεβλήσθαι τὸν Αἴα, μέλλοντα δημιουργεῖν, οἷι δὴ τὸν κόσμον ἐκ τῶν ἐναντίων συνιστάς εἰς ὁμολογίαν καὶ φιλίαν ἤγαγε καὶ ταυτίτητα πᾶσιν ἐνέσπειρε καὶ ἔνωσιν τὴν δι' ὅλων διήκουσαν*. Quem locum non ad

⁶⁵) Mayerus *Giganten und Titanen* 73 adn. 49 Saturnum his verbis significari opinatur, sed quae hic vir doctus de Saturni cum Sole necessitudine exposuit nullo modo mihi probari possunt. — Spectat forsitan ad Pherecydem Euripides cum in Chrysippo (fr. 836 N.) dicit:

*Γαῖα μεγίστη καὶ Αἰὼς Αἰθέρ,
ὃ μὲν ἀνθρώπων καὶ θεῶν γενέτωρ,
ἡ δ' ὕδροβόλους σταγόνους νοτίας
παραδεξαμένη τίττει θνητούς
τίττει δὲ βορὰν ἡυλά τε θηρῶν,*

praesertim cum de immortalitate animarum quam Pherecydes primus docuisse dicitur (cf. autem Zellerum I⁴ 55 adn. 4 et 5) apud Euripidem quaedam sequantur. De Chrono quidem nihil, sed confer Maximum Tyrium (diss. X 174 Rsk.) *ἀλλὰ καὶ τοῦ Συρίου τὴν ποιήσιν σκόπει καὶ τὸν Ζῆνα καὶ τὴν Χθονίην καὶ τὸν ἐν τούτοις Ἑρωτα κτλ.*

Atheniensis sed ad Syrii theogoniam (cf. Sturzium p. 44 adn.) spectare e Maximo Tyrio (καὶ τὸν ἐν τούτοις Ἔρωτα [cf. adn. 65]) elucet. Ergo hic quoque philosophus Iovem vim genetricem, quae omnia coniunxerit servaverit auxerit esse probat. Hic autem Hesiodi commemorandi locus est. Nam in theogonia v. 120 ss. legimus:

Ἔρως, ὃς κάλλιστος ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσι
 λυσιμελής πάντων τε θεῶν πάντων τ' ἀνθρώπων
 δαμνᾷ τ' ⁶⁶⁾ ἐν στήθεσσι νόον καὶ ἐπιφρονα βουλήν.

Hunc Hesiodi locum omnes theologi secuti sunt, qui postea de Cupidine cosmogonico cecinerunt; sed monendum est ea quae ille paulo obscurius de Cupidine dicit ab Orphicis longe superata esse; nam didicisti ex eis quae in capite primo exposuimus, in eorum theogonia Cupidini summos tribui honores atque ut Pherecydem in eis quae de Iove in Cupidinem transformato professus est Orphicos secutum esse putem eis maxime adducor, quae post Phanetis cataposin in Rhapsodiis legebantur. Pro omnibus hoc affero Procli testimonium in Alcib. III p. 88 (Abel fr. 71 cf. 123): ἐν γὰρ τῷ Αἰὶ ὁ Ἔρως ἐστί· καὶ γὰρ Μῆτις ἐστὶ πρῶτος γενέτωρ καὶ Ἔρως πολυτερπής, καὶ ὁ Ἔρως πρύεισιν ἐκ τοῦ Αἰὸς καὶ συννύεστη τῷ Αἰὶ πρῶτως ἐν τοῖς νοητοῖς· ἐκεῖ γὰρ ὁ Ζεὺς ὁ πανόπτης ἐστὶ καὶ ἄβρὸς Ἔρως, ὡς Ὀρφεὺς φησιν.

Quomodo autem Iupiter terram ac mare effecerit elucet ex Pherecydis fragmento IV: Ζᾷς ποιεῖ φᾶρος μέγα τε καὶ καλὸν καὶ ἐν αὐτῷ ποικίλλει γῆν καὶ Ὠγγηρόν καὶ τὰ Ὠγγηροῦ δώματα Clem. Alex. VI 2, 9. Spectat huc quoque Clem. VI 6, 53 (sec. Isidorum Basilidis filium): καὶ γὰρ μοι δοκεῖ τοὺς προσποιουμένους φιλοσοφεῖν, ἵνα μάθωσι τί ἐστὶν ἡ ὑπόπτερος δριῦς καὶ τὸ ἐπ' αὐτῇ πεποικιλμένον φᾶρος, πάντα ὅσα Φερεκύδης ἀλλογορήσας ἐθεολόγησεν λαβὼν ἀπὸ τῆς τοῦ Χάμ

⁶⁶⁾ δάμνεται codd. praeter Vatican. 915 (O ap. Rzachium) qui habet δάμνα τε; δάμνεται extat etiam in papyro Achmfm ab Udalrico Wilckenio nuper edito (Acta acad. Boruss. 1887 p. 812). Sed cum Salvinio et God. Hermannō δαμνᾷ τε legendum est, cf. Hippolyt. philos. c. 26 Doxogr. 575, 5.

προφητείας. Quae verba quinam intellegenda sint in universum non consentiunt viri docti cf. Zellerum I ⁴ 72 adn. 3 (cf. supra p. 91). Sed addo similem textrinam in Orphicorum theogonia (Abel fr. 211) a Proserpina fieri cf. Lobeckium 550, qui hoc quidem loco paulo acrius in Neoplatonicos invehitur. Eodem spectat hic Damascii locus ineditus (cod. Marciani f. 349^v) πρὸς μὲν τοίνυν τὸ πρῶτον ἐροῦμεν ὅτι τῶν θεολόγων, οἱ μὲν ἀπὸ τῆς θείας ὁρμώμενοι παραδόσεως ἀρχικὴν καλοῦσι ταύτην τὴν διακόσμησιν· ὁ δὲ μέγας Ιάμβλιχος ἡγεμονικὴν αὐτὴν ἀνευφημεῖ . . . ἤδη δὲ οἱ νεώτεροι καὶ ἀφομοιωτικὴν αὐτὴν κεκλήκασιν, ἵσως μὲν ἀπὸ τῆς παρ' Ὀρφεὶ κορικῆς ὑπερκοσμίου πεπλοποιίας ὁρμηθέντες, ἐν ἣ τὰ μμήματα τῶν νοερῶν ἐνυφαίνεται. Neque hoc omittendum est, quod ferebatur apud veteres Orphei quoddam carmen πέπλος inscriptum cf. Lobeckium 379⁶⁷).

Iam mittamus Iovem ut ad exordium a Laertio Diogene servatum regrediamur. Initio praeter Iovem esse Χρόνον ac Χρονίην dicit. Iam Is. Casaubonus in notis ad Diogenis locum pro Χρόνον scribendum esse Κρόνον censuit. Secutus est eum cum Prellero Conradus qui num recte faciant vehementer dubito; nam tantum Hermiae verbis Κρόνον δὲ τὸν χρόνον tribuere nequeo ut in Diogenis textu Κρόνον legendum esse censeam (cf. Overbeckium in Comment. soc. Saxon. 1865 p. 69). Imprimis autem me prohibet Orphicorum ἱθε Χρόνος quominus cum Casaubono Prellero Conrado faciam. Nam ex Orphicis in theogonia Pherecydea Chronum petium esse concedes, si cum eis quae Damascius de Chrono Pherecydeo profitetur τὸν δὲ Χρόνον ποιῆσαι ἐκ τοῦ γόνου ἑαυτοῦ (leg. αὐτοῦ id est Iovis cf. p. 98) πῦρ καὶ πνεῦμα καὶ ὕδωρ Orphei versum contuleris qui extat in schol. Apollon. Rhod. III 26 (fr. 67 Abel.)

αὐτὰρ Ἔρωτα Χρόνος καὶ πνεύματα πάντα τέκνωσε⁶⁸),

⁶⁷) Cf. E. Luebberti commentationem de Pindaro supra citatam p. 10.

⁶⁸) παντ' ἐτέκνωσε liber Laurentianus. Cf. Goebelum De correptione Attica quaestiones duae Bonnae 1876 p. 10.

quem versum ab Odofredo Muellero Lit. gr. I 4 394 adn. 1 non recte explicatum esse iam hic Damascii locus satis docet⁶⁹). Cave autem nimis virium Chrono tribueris id quod Damascium fecisse viri docti contendunt. Pherecydes enim, si Neoplatonicum sequimur, Chronum ex suo semine (ἐκ τοῦ γόνου ἑαυτοῦ) ignem ventum aquam fecisse censuit. Si haec sine corruptela sunt, omnia, quae de Iovis natura statuimus, concidunt. Nam Chronum ἀριστον πρῶτον γεννήσαντα nullo modo significari posse iam dixi, qui esset, si ex suo semine ignem ventum aquam effecisset. At Damascii locum si coniectura lenissima temptare liceat, nulla difficultate impediri video. Pro ἐκ τοῦ γόνου ἑαυτοῦ ponas ἐκ τοῦ γόνου αὐτοῦ, quod grammatices quoque ratione flagitatur; nam Mullachii (F.Ph.Gr.III 289) transpositionem ἐκ τοῦ ἑαυτοῦ γόνου ineptam esse intellegis. Ergo αὐτοῦ quod emendavimus Iovem significat. Ex semine principis dei per Chronum i. e. temporum decursu omnia in lucem eduntur, sic ipsa Pherecydis doctrina illustratur et Pentemychi cum Rhapsodiis maior fit consensus. Chronus enim in Orphicorum theogonia nihil ipse gignit, contexit ovum ex aethere Chao Erebo, quod probat versus Dam. 147 fr. 53 Abel:

ἔπειτα δ' ἔτευξε μέγας Χρόνος αἰθέρι διῶ
ῶον ἀργύρεον.

Addit autem scite Neoplatonicus τὸ γὰρ ἔτευξε δηλοῖ τὸ τεχνητὸν ἀλλ' οὐ γέννημα. Cf. supra p. 10. 27. 33.

Ergo cum Iupiter primus generavisset, Chronus ea quae ex Iove orta sunt ad perfectionem perduxit. Qua causa Tertullianum adductum esse arbitror ut de coron. mil. 7 Saturnum Pherecydeum ante omnes coronatum poneret. Iamvero a quo Chronus hanc victoriam reportaverit nobis

⁶⁹) Cur Gruppius p. 655 contenderit, si eius sententiam recte intellexi, Pherecydis Chronum ex Hieronymi theogonia petatum esse (*dagegen schliesst sich das, was über Chronos gesagt wird, an diejenige Theogonie an, welche Damaskios als die nach Hieronymos und Hellanikos bezeichnete*), non perspicio.

quaerendum est. Respondet nobis hic Origenis locus VI p. 303 Sp. (fr. III): *Θεῖόν τινα πόλεμον αἰνίττεσθαι τοὺς παλαιούς, Ἡράκλειτον μὲν λέγοντα ὥδε Φερεκύδην δὲ πολλῶ ἀρχαιότερον γινόμενον Ἡρακλείτον, μυθοποιεῖν στρατείαν στρατεία παραταττομένην, καὶ τῆς μὲν ἡγεμόνα Κρόνον διδόναι, τῆς ἐτέρας δὲ Ὀφιονέα, προκλήσεις τε καὶ ἀμίλλας αὐτῶν ἱστορεῖν· συνθήκας τε αὐτοῖς γίνεσθαι, ἵν' ὁπότεροι αὐτῶν εἰς τὸν Ὠγηγνὸν ἐμπέσωσι, τούτους μὲν εἶναι νενικημένους, τοὺς δ' ἐξώσαντας καὶ νικήσαντας τούτους ἔχειν τὸν οὐρανόν. Cf. Maxim. Tyrium l. l. καὶ τὴν Ὀφιονέως γένεσιν καὶ τὴν Θεῶν μάχην. De Chrono autem non de Saturno hic agitur, ex eis enim quae de Iovis natura monuimus elucet Saturni Pherecydem ne mentionem quidem fecisse, quia ante Iovem nihil sit ortum; de Iovis igitur patre non cogitari potest.*

Quamquam ex Origenis loco dubitari nequit, quin Chronus in pugna quam cum Ophioneo inierat victor extiterit, attamen de Ophioneo magna dissensio exorta est. Ut de Iove ipso Pherecydis viri docti ante Conradi egregiam commentationem opinionem certe falsam habebant, sic Ophionei figuram mire interpretati sunt. Omnes illas explicationes ut silentio praeteream ratio monet. Quae autem ex Apollonio Rhodio Argonaut. I 503 conclusa sunt, ea ne speciem quidem veritatis habent cf. p. 60 s. Itaque C. Robertus cum in nova editione Myth. gr. Prelleri ea quae ap. Prellerum p. 34 extant minime mutaret recte fecisse mihi quidem non videtur; confido me eis quae de Iove Conradum secutus supra dixi demonstravisse, titanomachiae locum in Pherecydis theologia non esse. Eandem ob causam reiicienda est Prelleri sententia de Pseudo-Eratosth. catasterism. c. 39 (p. 182 Rob.), ubi de *Θυτηρίῳ* legimus: *τοῦτο ἐστίν, ἐν ᾧ πρῶτον οἱ θεοὶ τὴν συνωμοσίαν ἔθεντο, ὅτε ἐπὶ Κρόνον ὁ Ζεὺς ἐστράτευσεν.* Quae verba si cum Prellero ad Pherecydem Syrium refers, titanomachiae in Pentemycho locus datus est atque omnia diluuntur quae de *πρώτῳ ἀρίστῳ* exposuit Aristoteles. Porro monendum est *Θυτήριον* non plane idem esse ac *Θυωρόν*,

quem a Pherecyde commemoratum esse Diogenes I 119 et Suidas s. v. *Φρωρός* testes sunt.

Quid de Ophioneo Chroni adversario statuendum sit, docet Hesiodus poesis theogonicae pater. Legimus apud eum v. 820 ss.

*Ἀντάρ ἐπεὶ Τιτῆνας ἀπ' οὐρανοῦ ἐξέλασεν Ζεὺς,
ὀπλότατον τέκε παῖδα Τυφωέα Γαῖα πελώρη
Ταρτάρον ἐν γιλότητι διὰ χρυσέην Ἀφροδίτην κτλ.*

Neque aliud de Ophioneo cogitandum esse nomen illius monstri probat. Typhoeum enim in sexti saeculi arte iam pedibus anguineis praeditum esse vas Chalcidense (Gerhardii *Auserlesene Vasenbilder* III 237) ostendit; nam cum E. Kuhnertus in Roscheri lexico mythologico p. 1670 ss. de Gigante nec de Typhoeo cogitandum esse statuit egregie lapsus est cf. Loeschekium *Boreas und Oreithyia am Kypseloskasten* Dorpati 1886 p. 10 adn. 29, Mayerum l. l. 275 ss. Quid de Typhoeo vel Typhone iudicandum sit, in aperto est ac satis est ea perlegere quae de hac mythologiae figura Prollerus ipse eiusque commentatores disseruerunt; cf. Mayerum l. l. 135 ss. Nam ex mea quidem sententia dubitari nequit quin *Τυφῶς* (*Τυφωεύς Τυφῶν Τυφάων*) a verbo *τύφω* derivandum sit atque hac mythologiae figura terrae aestus et ignis significantur. Neque alia ac de Homeri Hesiodi Aeschyli Typhone de Pherecydis Ophioneo dici possunt, quem terrae partum esse serpens qui nomine significatur demonstrat cf. Mayerum l. l. 234 ss.

Tertium principium a quo Pentemychus orditur Chthonia est, nam pro *Χθών ἦν* scribendum esse *Χθονίη* elucet. Quae enim de Chthonis et Chthoniae discrimine Conradus acute exposuit, ea omnia verborum ordine refelluntur. Quis mente non praeoccupata e verbis Laertii ut antea vulgabatur: *Ζεὺς μὲν καὶ Χρόνος εἰς αἰὲ καὶ Χθών ἦν· Χθονίη δὲ ὄνομα ἐγένετο γῆ, ἐπειδὴ αὐτῇ Ζεὺς γέρας διδοῖ* legere poterit interesse aliquid inter Chthonem ac Chthoniam? Quamquam Conradus Chthonem cum Chao confundens Sexti Empirici (Pyrrh. Hypoth. Γ 30 p. 126, 9 Bekk. cf. Zellerum I 4 75

adn. 2) sententiam, qui terram materiam primariam in Pherecydis cosmogonia statuit, aliorum qui Syrium cum Thalete aquam principium posuisse dixerunt facillime explicari posse iure dicit, tamen hac una causa res quam infirmissima non sustentatur. Praeterea post Dielesii commentationem de hoc Diogenis loco nullus reliquus est scrupulus. *Χθονίη* igitur apud Diogenem in utroque loco ponenda est. Iam Casaubono in mentem venit illius Empedoclis versus (393 Stein):

ἐνθ' ἦσαν Χθονίη τε καὶ Ἥλιόπη ταναῶπις,

cui addere liceat Musaei versum a Lobeckio Paralip. 318 egregie emendatum:

Αὐτίκα δὲ Χθονίης φωνὴ πινυτὸν φάτο μῦθον

qui ap. Kinkelium fr. 1 vehementer corruptus legitur. Atque considerandum est nomine *Χθονίης* fere semper Cererem vocari id quod Conradum p. 27 minime fugit. Cf. Godofr. Hermannum ad Eur. Hecub. v. 70, Prelleri *Demeter und Persephone* p. 15 ss., Preller-Plewium I 643 ss., Bursiani Geogr. gr. II 97. Cf. etiam IGA. 47. 48, CIG. 1195. Nec dubito quin hoc quoque loco de Cerere sit cogitandum. Nam regrediamur ad Hesiodi theogoniam in qua v. 912

Αὐτὰρ ὁ Ἀήμητρος πολυφρόβης ἐς λέχος ἤλθεν

de Iove dictum est. Cum *Ἀήμητρος* nomine respondent quam maxime verba quae sequuntur ap. Diogenem *Χθονίη δὲ ὄνομα ἐγένετο Γῆς, ἐπειδὴ αὐτῇ Ζὰς γῆν γέρας διδοῖ. Χθονίη igitur γῆ παμμήτιρα* facta est. Cf. etiam inscriptionem Myconi in insula repertam *Bulletin de correspond. hell.* VII 398 (Foucart): *Ἀνωδεκάτει Λιονύσῳι Ἀηνεῖ ἐτήσιον ὑπὲρ καρπῶν Αἰὶ Χθονίῳ Γῆι Χθονίη δεσπὰ μέλανα ἐτήσια.* Concurrent autem hoc quoque loco nobis Orphici, cf. locos quos Lobeckius 537 collegit, adde Philodemum π. ε. 12. 79, 23 ss. de Chrysippo, Mannhardtii *Mythologische Forschungen* p. 241.

Quid autem *γέρας* illud sit quod Iupiter Chthoniae dat non dubium est postquam Dielesius l. l. apud Laertium D. *γῆν* ante *γέρας* scribendum esse docuit, neque coniecturas a viris doctis olim prolatas refellere necesse est.

Paulum subsistamus, ut quae de Pentemycho adhuc statuimus, comprehendamus. Iupiter Chronus Chthonia omnium rerum principia sunt. Ex semine Iovis in Cupidinem transformati Chronus ignem ventum aquam facit; Ophioneo et Ophionidis victis a Iove corona cingitur. Chthoniae autem a Iove terra datur quamobrem Terra dicitur.

Iamiam ut quae de theogoniae Pherecydae progressu concludi possunt videamus, ad Damascium redeundum est. Addit enim eis quae de Chrono dixit: ἐξ ὧν (sc. πυχρός καὶ πνεύματος καὶ ὕδατος) ἐν πέντε μυχοῖς διηρημένων πολλὴν γενεάν συστήναι θεῶν τὴν πεντέμυχον καλουμένην. Quid sit ἡ πεντέμυχος non facile explicari potest ac lubrica via coniectandi patet. Id mihi e locis qui de πεντεμύχῳ agunt negandum esse videtur Pherecydem elementis Empedocleis praelusisse. Plus e fragmento V concludendum est: καὶ τοῦ Συρίου Φερεκύδου μυχοὺς καὶ βόθρους καὶ ἄντρα καὶ θύρας καὶ πύλας λέγοντος καὶ διὰ τούτων αἰνιττομένου τὰς τῶν ψυχῶν γενέσεις καὶ ἀπογενέσεις. Cui non in mentem venit Cebetis personati tabulae? Nam cum constet Damascium multa ex Eudemo sumpsisse quae cum ad Homerum Hesiodum Acusilaum tum ad Pherecydem alios attinent, nonne facile conici potest Cebetem illum theologorum veterum libros inspexisse cum praesertim Pentemycho Celsum etiamtum usum esse verisimile sit (cf. Prellerum p. 351)? Certiora autem quam adhuc licuit, de quinque μυχοῖς statui possunt, si theologiae Pherecydae vestigia in Aeschyli Prometheo diligenter scrutatus eris. Quare de hac fabula quaedam moneamus.

Th. Bergkii in tomo secundo Historiae litterarum gr., quanta auctoritas Pherecydis apud posteros fuerit, primus intellexisse mihi quidem videtur. Sed ea quae p. 426 de Nonno legimus parum probata esse R. Volkmannus in illius operis recensione *Zeitschrift für das Gymnasialwesen* 1885 p. 157 monuit neque aliud de necessitudine quadam Pherecydis et Apollonii Rhodii iudicari posse iam dixi. Optimo autem iure Aeschyli Prometheus arcessitus est. Attamen cautio adhibenda est ne praepropere agas. Nam si recte

dicta sunt quae de Iove exposuimus, Bergkium III 325 parum feliciter illum Promethei versum (956 s.)

οὐκ ἐκ τῶνδ' ἐγώ
δισσοῦς τυράννους ἐκπεσόντας ἡσθόμεν;

ad Pherecydis Ophioneum rettulisse apparet. Nec minus falso totius theologiae Syrii summam Bergkius in Prometheo invenisse sibi videtur (nam Aeschyli fabula abhorret prorsus ab illius doctrina, qui initio omnium rerum summum deum ponit), sed nonnulla Aeschylum Syrio debere verisimillimum est. Pherecydem autem in theologia sua Promethei mentionem fecisse, ut Bergkio III 327 adn. 136 videtur, ex eis quae apud Origen. adv. Cels. VI p. 304 Sp. de *Ταραλίη μοίρη* legimus, minime elucet. Mihi quidem duo tantum loci in quibus vestigia theogoniae Pherecydae extare apparet occurrerunt.

Ex Pherecyde tradita sunt fabulosa illa Ὀγγηνοῦ δώματα⁷⁰⁾ quae Prellerum in *νόματα* falso mutasse arbitror. Absurda autem est sententia a Iacobio prolata in libello: *Über die Fragmente des Pherekydes bei den Kirchenvätern* (Gothae) 1850⁷¹⁾. Postquam enim causis futilibus eorum opinionem refellere conatus est qui Ὀγγηνὸν eundem esse atque Ὀκεανὸν statuunt, Phoenicum libris sacris adhibitis Ὀγγηνὸν Orcum esse contendit. Qua explicatione id solum cognoscere potes, qua soleat vagari etymologorum libido. Immo nihil verisimilius, nihil certius est eorum sententia qui Ὀγγηνὸν eundem esse atque Ὀκεανὸν statuerunt, ita ut Aeschylum arcessere non dubitem. Memineris velim Oceani qui antro marino relicto Prometheus vinctum adiuturus adest. Maximi momenti sunt illi tres versus:

⁷⁰⁾ De Oceano Ogeno Ogyge Preller - Robert I⁴ 31 adn. 2, de verbis ὠκεάνιος et ὠγγίος Meinekios Anall. Alex. p. 264 et Wilamowitzius in *Homerica* p. 16 s.

⁷¹⁾ Hunc libellum cum in bibliothecis Berolini ac Göttingae frustra quaesivissem, mihi ex bibl. Univ. Lips. Maximilianus Heinzeus, cuius ego a pueritia benevolentia usus sum, misit.

v. 133

κύπτον γὰρ ἀχὼ χάλυβος διῆξεν ἄντρον μυχόν.

v. 300

ἐπώνυμόν τε ῥεῦμα καὶ πετρηρεφῆ
αὐτόκτιτ' ἄντρα.

v. 395

ἄσμενος δέ τ᾽ ἄν
σταθμοῖς ἐν οἰκείοισι κάμψειεν γόνυ.

Si his cum versibus ea conferes quae extant apud Porphyrium l. l. (fr. V): καὶ τοῦ Συρίου Φερεκύδου μυχοὺς καὶ βόθρους καὶ ἄντρα καὶ θύρας καὶ πύλας λέγοντος . . . tibi perspicua erunt omnia. Et conferendi sunt hi Simmiae versus in Amoris Alis 11 s. de Cupidine cosmogonico:

εἶπε δέ μοι γαῖα θαλάσσας τε μυχοὶ χάλκεος οὐρανός τε
τῶν ἐγὼ ἐκνοσφισάμαν ὠγύγιον σκάπτρον ἔκρινον δὲ
θεοὺς θέμιστας.

Cf. Haeblerini Carmina figurata Graeca p. 20.

Secundum quoque Pentemychi recessum ex Aeschylō accire non dubito. Audi enim Prom. v. 222 ss.

ἐμαῖς δὲ βουλαῖς Ταρτάρου μελαμβάθῃς
κευθμῶν καλύπτει τὸν παλαιγενῆ Κρόνον
αὐτοῖσι συμμάχοισιν

et v. 435

κελαινὸς δ' Ἄϊδος ὑποβρέμει μυχὸς γᾶς.

Conferenda enim sunt Pherecydis verba ipsa ap. Origenem l. l. (fr. VI): Κείνης δὲ τῆς μοῖρης ἐνεργέν ἐστιν ἡ Ταρταρίη μοῖρα· φυλάσσουσι δ' αὐτὴν θυγατέρες Βορέω Ἀρπυιαὶ τε καὶ Θύελλα, ἐνθα Ζὰς (sive Ζῆς) ἐκβάλλει θεῶν ὅταν τις ἐξυβρίσῃ. At quaerendum est quid sit κείνη μοῖρα quam si invenerimus tertium habebimus μυχόν. Nec spes nos fallit, nam terrae (Chthoniae) μυχόν esse κείνην μοῖραν ἥς ἐνεργεν Τάρταρα sunt apparebit, si memineris versuum 720 s. Hesiodi theogoniae:

τάσσον ἐνεργ' ὑπὸ γῆς, ὅσον οὐρανός ἐστι' ἀπὸ γαίης·
ἴσον γάρ τ' ἀπὸ γῆς ἐς Τάρταρον ἡερόεντα.

Cf. Hom. *Θ* 13. 481 Schoemannum op. ac. II 320 ss. Hesiod. Theog. (1868) p. 87, Diltheyum Mus. Rhen. XXVII 409, in diario archaeologico XXXI 93, A. Meyerum De comp. theog. Hesiod. p. 67 ss. Chr. Schererum in Roscheri lex. myth. p. 1781 s. v. *Hades*.

Atque etiam quartum et quintum Pentemychi recessum nos investigaturos esse speramus. Adeamus enim Damascium qui l. l. praeter aquam *πῦρ καὶ πνεῦμα* commemorat, unde ἡ πεντέμυχος καλουμένη facta sit. Quartus recessus ex igne factus Iovi (i. e. αἰθέρι sec. Probum et Hermiam) tribuendus est, quae sententia magna ex parte confirmatur illo Lydi loco ubi de Sole dicitur cf. supra p. 94. Atque quintus aera comprehendisse videtur; nam posterioris temporis philosophos πνεῦμα et ἀέρα confudisse scis ac satis est Doxographorum indicem s. v. πνεῦμα inspicere. Occurrunt nobis hoc quoque loco Orphici, nam legis ap. Procl. Tim. 95 D p. 224 Schn. de Phanete:

ταῦτα πατήρ ποιήσε κατὰ σπέος ἡεροιδῆς

cf. supra p. 15. Forsitan Anaximenis doctrina Pherecydi ante oculos obversata est cum proprium aeris recessum statuit. Cf. caput II de Epimenidis aere. Ac scite monet me Dielesius illorum theogoniae Orphei versuum, quibus potentia Iovis omnia in se complexi illustratur, fr. 123 Ab. v. 9 s.

ἐν δὲ δέμας βασίλειον, ἐν ᾧ τάδε πάντα κυκλεῖται,
πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ γαῖα καὶ αἰθήρ . . .

v. 31 s.

πνύματι δὲ βάσις χθονὸς ἐνδοθι ῥίξαι
τάρταρα τ' εὐρώεντα καὶ ἔσχατα πείρατα
γαίης.

De βόθροις autem καὶ ἄντροις καὶ θύραις καὶ πύλαις probabilia proferre nequeo, sed quae de Cebetis tabula monui his vestigiis apud Aeschylum repertis illustrari haud negaverim. Ac τῶν ψυχῶν γενέσεις καὶ ἀπογενέσεις et apud Pherecydem et apud Cebetem.

Sed redeamus ad Aeschylum, nam vestigium theogoniae Pherecydae quod modo deteximus non solum in Prometheo invenitur. Iam Bergkii versus 205 et 210 assumpsit, ut Aeschylum Pentemycho usum esse demonstraret. Sed quid vestigii in versu 205 sit, me non videre fateor. Rectissime autem versus 210 allatus est:

καὶ Γαῖα πολλῶν ὀνομάτων μορφὴ μία.

Facile enim memineris *Χθονίης* — de Chthone supra dixi — *Γῆς* et *Ῥῆς*. Nam Rheae a Pherecyde mentionem factam esse testatur fragmentum VIII. Neque in hac re Orphicorum vestigia Pherecydem pressisse quidquam obstat cur arbitremur cf. supra p. 101.

Denique de fragmento IX pauca monenda sunt, quia illum scholiastae Apollonii locum, quem vulgo Pherecydis Lerii libro attribuant (cf. Sturzium p. 208), primus Pentemycho adscripsi. Meliore enim ratione Syrio vindicandus est, quia et cum eis quae fr. X (p. 89) collegi maxime consentit et tum ea facile explicantur quae de Pythagora Pherecydis Syrii discipulo multae perhibent fabulae (cf. Sturzium p. 7 s., Zellerum I ⁴ 72 adn. 1). Nam multi extant loci qui Pythagoram olim sub Aethalidae persona vixisse tradunt cf. praeter Zellerum I ⁴ 286 adn. 2 Luebberti commentationem supra citatam p. 14. Si iam Pherecydes eadem in Pentemycho professus est, patet Aethalidae nomen ex Pherecyde in fabulam Pythagoream migrasse ac facile explicatur illius fabulae origo, qua Pherecydes et Pythagoras artissime inter se coniunguntur.

INDEX CAPITUM.

I DE THEOGONIIS ORPHICIS	1—61
De primae partis argumento	1—2
De Rhapsodiarum initio, de Neoplatonicorum triadibus . .	2—19
De Schusteri rationibus	19—20
De Phanete	21—28
De Hieronymi theogonia Orphica	28—35
Rhapsodias saeculo quarto notas fuisse	35—39
De Zagrei fabula	39—40
De Platonis Orphicorum memoria	40—48
De Aristophanis Avium cosmogonia	48—50
De Orphicorum apud Pythagoram Xenophanem alios vestigiis	50—53
De Eudemi theogonia Orphica	53—57
De Apollonii Rhodii theogonia Orphica	57—61
II DE EPIMENIDIS THEOGONIA	62—82
Fragmenta	62—66
De theogoniae Epimenideae exordio	67—73
De ceteris fragmentis	73—79
De Epimenidis aetate	80—82
III DE PHERECYDIS PENTEMYCHO	83—106
Fragmenta	83—90
De Pherecydis aetate	91
De Pentemychi titulo et exordio	91—102
De Pentemychi indole	102—106

INDEX LOCORUM.

Acusilaus fr. XXIX St. . . p. 5	Damascius cod. Marc. 246 f. 220 v
Aeschylus Prometheus 133 . . 104	14
— — 210 . . 106	— — — — — 349 v
— — 222 . . 104	97
— — 300 . . 104	— — — — — 371 r
— — 395 . . 104	47
— — 435 . . 104	Diodorus I 11, 3 8
— — 935 . . 45	— V 64—80 78
— — 956 . . 103	
Aetius Plac. II 31, 4 11	Empedocles 67.79.116.134.175 St. 58
— — V 21, 1 60	— 173. 187. 242 59
Alcmaeonis fr. 3 K. 40	— 393 101
Anaxagoras 161 ss. Schaub. . . 53. 75	Epicurus fr. 82 p. 127 Usen. . . 11
Apollon. Argon. I 494 ss. . . 57 ss. 99	Epimenides fr. I (cf p. 62 s.) 68 ss.
Aristophanes Aves 692 ss. . . 48 ss. 72	— — II (cf. 63) 73 s.
Aristoteles Metaph. 984 b 27 . . 56	— — III (cf. 63) 71. 76
— — 1000 a 18 39	— — IV (cf. 64) 76
— — 1071 b 25 . . 55 ss.	— — V (cf. 64) 74 s.
— — 1091 b 4 . . 56. 92	— — VI (cf. 65) 75. 78
Athenagoras Suppl. 84 O. . . 23 ss.	— — VII (cf. 65) 76 s.
— — 96 O. . . 23. 29	— — VIII (cf. 66) 77
	— — 11 Kink. 77
Cebetis tabula 102. 105	— — 15 Kink. 77 s.
Clemens Alex. Protr. 59 P. . . 70 s.	Euripides Helena 513 45
	— fr. 836 N. 95
Damascius π. ἀρχῶν 380 K. . . 2. 6	Gregorius or. XXXI 16 44
— — — 381 . . 4. 26 s. 33	
— — — 382 . . 6. 25 s.	Heraclitus fr. 127 52
53 ss. 68	Hermias in Pl. Phaedr. 144 . . 6
— — — 383 5	Herodotus V 71 82
— — — 384 98	Hesiodus Eoae 167 Rz. . . . 77

Hesiodus theog. 108 . . .	59	Orphei fr. 75 Abel . . .	17
— — 116 ss. . .	55	— — 81 — . . .	53
— — 119 ss. . .	71. 96	— — 84 — . .	15. 105
— — 123 . . .	32	— — 88 — . . .	17
— — 295 ss. . .	30	— — 89 — . . .	16
— — 386 s. . .	4	— — 98 — . .	18. 57
— — 383 s. . .	76	— — 99 — . .	18. 57
— — 720 s. . .	104	— — 114 — . .	18. 30
— — 820 ss. . .	100	— — 117 — . . .	18
— — 912 . . .	101	— — 118 — . .	18. 30
Hippolyt. phil. 7, 1 . . .	70	— — 121 — . . .	18
Ibycus fr. 16 B.	12	— — 123 — . . .	105
Justinus Coh. c. 15 . . .	52	— — 125. 126 — . .	38. 52
Laertius Diogenes I 111 . .	79 s.	— — 154. 158 — . .	51
— — I 116 . . .	91	— — 222. 223 — . .	51
— — I 119 . . .	95	— — 226 — . . .	50
— — IX 18. . .	81	— hymn. VI 1 Abel . .	25
Lydus de mens. II 7 . . .	54	Parmenides 9 Stein . . .	52
— — — IV 150 . . .	94	— 129 ss. — . . .	59
Malelas Chron. IV 73. 74. .	8. 15 s. 57	Pausanias I 14, 3 . . .	42
Maxim. Tyr. diss. X 174 . .	84. 95 s.	— I 19, 2	73
Michaelis Ephes. in Ar. Met. XIV		— III 12, 11	73
301	8	— VIII 18, 2	31. 71
Musaeus fr. 1 K.	101	Pherecydes Leriis fr. IX St. . .	31
— — 6 K.	72	Pherecydes Syrius fr. I (cf. p. 84)	4
— — 11 K.	42	24 ss. 55. 91. 93 ss. 105	
Onomacr. fr. 1 K.	55	— — — II (cf. p. 86) 95	
Orphei Argonautica 12 ss. . .	8. 16. 50	— — — III (p. 87) 99	
— fr. 4 Abel	75	— — — IV (p. 87) 91.	96. 103
— — 7 —	52	— — — V (p. 88) 102.	104
— — 38 —	15	— — — VI (p. 88) 71.	104
— — 41 —	29 ss.	— — — VII (p. 88) 99 s.	
— — 53 —	10. 98	— — — VIII (p. 88)	106
— — 57 —	13	— — — IX (p. 89) 76.	106
— — 59 —	13 s.	— — — X (p. 89) 106	
— — 62 —	28	Philodemus π. εὐσ. I 6 b . .	70
— — 65 —	49	— — — p. 19, 2 . .	73
— — 67 —	97	— — — 61, 5. 15 . .	72
— — 71 —	96		
— — 73 —	16		

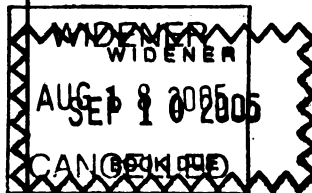
Plato Cratylus 402 B . . .	40 ss.	Pseudo-Demosthenes c. Aristog. I	
— Euthyphron 6 B . . .	40	§ 8 ss.	37
— Leges 642 D	80 ss.	Pseudo - Demosthenes — I	
— — 701 C	44	§ 37	45
— — 715 E	35	Pseudo-Eratosthenes p. 66.148 Rob.	
— — 796 B	44		78
— Phaedo 72	77	— — p. 182	99
— Phaedrus 248 C	45	Pseudo-Hippocrates π. γυνῶν VI p.	
— Philebus 66 C D	46 s.	94 Littré	70
— Protagoras 316 D	48		
— Respublica 364 E	39. 42. 75		
— — 451 A	45	Sappho fr. 56 B.	13
— — 616 C	33	Schol. Aeschin. I 188	74
— Sophista 242 D	47 s.	— Aeschyl. Prom. 12	78
— Theaetetus 180 C D	39	— Apollon. Rhod. I 498	33.58
— Timaeus 40 D	41 ss.	— Hom. B 783	12
Proclus in Plat. Crat. 96	76	— Rhes. 342	46
— — — Parm. IV 235	15	— Theocr. XIII 1	5
— — — — VII 168	10	Simmiae Alae 11	104
— — — — VII 230	2 s.	Simplicius in Aristot. Phys. p. 528 D.	
— — — Remp. 96, 27 Sch.	38		3
— Theol. Plat. VI 8, 363	38	Sophocles fr. 796	94
— in — Tim. 96 B C	7	Stephanus Byzantius s.v. Εὐωνύμεια	
— — — — 130 C	10.		74
	13	Suidas s. v. Ἐπιμενίδης	76
— — — — 137 B	16.43	— — — Φερεκύδης	91 s.
— — — — 267 C	26	Syrianus in Aristot. Met. A 859 b	
— — — — 291 A	47	37	9
— — — — 291 C D	15	Syrianus in Aristot. Met. N 935 a	
— — — — 291 D	21	28	46
— — — — 310 D	38	Thucydides I 126	82
— — — — 335 B	16 s.	Xenophanes fr. 1 M.	52
Pseudo-Archytas ap. Jambl. Protr.		Zenobius IV 36	78
IV 160	37		
Pseudo-Aristoteles de Mundo 401 a			
27	35		

3 2044 019 090 075

The borrower must return this item on or before the last date stamped below. If another user places a recall for this item, the borrower will be notified of the need for an earlier return.

Non-receipt of overdue notices does not exempt the borrower from overdue fines.

Harvard College Widener Library
Cambridge, MA 02138 617-495-2413

Please handle with care.
Thank you for helping to preserve
library collections at Harvard.

